שופטים

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: On Your Way (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ וַיְהִי֙ אַחֲרֵ֣י מ֔וֹת יְהוֹשֻׁ֖עַ וַיִּשְׁאֲל֣וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֑ל בַּֽיהוָ֣ה לֵאמֹ֗ר מִֽי־יַעֲלֶה־לָּ֤נוּ אֶל־הַֽכְּנַעֲנִי֙ בַּתְּחִלָּ֔ה לְהִלָּחֶ֖ם בּֽוֹ׃

מי יעלה לנו אל הכנעני. על מקומות שהפלנו בגורל ועדיין לא נכבשו׃

ב׳ וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה יְהוּדָ֖ה יַעֲלֶ֑ה הִנֵּ֥ה נָתַ֛תִּי אֶת־הָאָ֖רֶץ בְּיָדֽוֹ׃

יהודה יעלה. שבט יהודה יעלה תחלה לכבוש את גורלו׃

ג׳ וַיֹּ֣אמֶר יְהוּדָה֮ לְשִׁמְעוֹן֒ אָחִ֣יו עֲלֵ֣ה אִתִּ֗י בְּגֹרָלִי֙ וְנִלָּֽחֲמָ֣ה בַּֽכְּנַעֲנִ֔י וְהָלַכְתִּ֥י גַם־אֲנִ֖י אִתְּךָ֣ בְּגוֹרָלֶ֑ךָ וַיֵּ֥לֶךְ אִתּ֖וֹ שִׁמְעֽוֹן׃

לשמעון אחיו. לשבט שמעון׃

עלה אתי. ועזרני לכבוש את מה שנפל בגורלי ויש פותרין׃ יהודה יעלה, הוא עתניאל, הוא יעבץ, שאנו אומרים במסכת תמורה (טז א)׃ מה שמו, יהודה אחי שמעון שמו, ולשמעון אחיו אמר שילך אתו׃

ד׳ וַיַּ֥עַל יְהוּדָ֖ה וַיִּתֵּ֣ן יְהוָ֑ה אֶת־הַֽכְּנַעֲנִ֥י וְהַפְּרִזִּ֖י בְּיָדָ֑ם וַיַּכּ֥וּם בְּבֶ֖זֶק עֲשֶׂ֥רֶת אֲלָפִ֖ים אִֽישׁ׃

בבזק. שם מקום׃

ה׳ וַֽיִּמְצְא֥וּ אֶת־אֲדֹנִי־בֶ֖זֶק בְּבֶ֑זֶק וַיִּלָּחֲמ֥וּ בּ֖וֹ וַיַּכּ֥וּ אֶת־הַֽכְּנַעֲנִ֖י וְאֶת־הַפְּרִזִּֽי׃

ו׳ וַיָּ֥נָס אֲדֹנִי־בֶ֖זֶק וַיִּרְדְּפ֣וּ אַחֲרָ֑יו וַיֹּאחֲז֥וּ אוֹת֖וֹ וַיְקַצְּצ֥וּ אֶת־בְּהֹנֹ֖ת יָדָ֥יו וְרַגְלָֽיו׃

ז׳ וַיֹּ֣אמֶר אֲדֹנִי־בֶ֗זֶק שִׁבְעִ֨ים ׀ מְלָכִ֜ים בְּהֹנוֹת֩ יְדֵיהֶ֨ם וְרַגְלֵיהֶ֜ם מְקֻצָּצִ֗ים הָיוּ֙ מְלַקְּטִ֣ים תַּ֔חַת שֻׁלְחָנִ֖י כַּאֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֑יתִי כֵּ֥ן שִׁלְּמ֖וּ לִ֣י אֱלֹהִ֑ים וַיְבִיאֻ֥הוּ יְרוּשָׁלַ֖͏ִם וַיָּ֥מָת שָֽׁם׃ {פ}

שבעים מלכים וגו׳. מכאן אתה למד מה גדולתן ועושרן של מלכי כנען, שהרי אדני בזק לא היה כדאי למנות (יהושע יב) עם מלכי כנען בשם ׳מלך׳, וכתוב בו כן׃

ויביאהו ירושלם. שהלכו משם להלחם על ירושלים׃

ח׳ וַיִּלָּחֲמ֥וּ בְנֵֽי־יְהוּדָ֖ה בִּֽירוּשָׁלַ֑͏ִם וַיִּלְכְּד֣וּ אוֹתָ֔הּ וַיַּכּוּהָ֖ לְפִי־חָ֑רֶב וְאֶת־הָעִ֖יר שִׁלְּח֥וּ בָאֵֽשׁ׃

שלחו באש. שלחו אש בכלה׃

ט׳ וְאַחַ֗ר יָרְד֛וּ בְּנֵ֥י יְהוּדָ֖ה לְהִלָּחֵ֣ם בַּֽכְּנַעֲנִ֑י יוֹשֵׁ֣ב הָהָ֔ר וְהַנֶּ֖גֶב וְהַשְּׁפֵלָֽה׃

י׳ וַיֵּ֣לֶךְ יְהוּדָה֮ אֶל־הַֽכְּנַעֲנִי֒ הַיּוֹשֵׁ֣ב בְּחֶבְר֔וֹן וְשֵׁ֥ם חֶבְר֖וֹן לְפָנִ֑ים קִרְיַ֣ת אַרְבַּ֔ע וַיַּכּ֕וּ אֶת־שֵׁשַׁ֖י וְאֶת־אֲחִימַ֥ן וְאֶת־תַּלְמָֽי׃

י״א וַיֵּ֣לֶךְ מִשָּׁ֔ם אֶל־יוֹשְׁבֵ֖י דְּבִ֑יר וְשֵׁם־דְּבִ֣יר לְפָנִ֔ים קִרְיַת־סֵֽפֶר׃

י״ב וַיֹּ֣אמֶר כָּלֵ֗ב אֲשֶׁר־יַכֶּ֤ה אֶת־קִרְיַת־סֵ֙פֶר֙ וּלְכָדָ֔הּ וְנָתַ֥תִּי לֹ֛ו אֶת־עַכְסָ֥ה בִתִּ֖י לְאִשָּֽׁה׃

י״ג וַיִּלְכְּדָ֣הּ עָתְנִיאֵ֔ל בֶּן־קְנַ֖ז אֲחִ֣י כָלֵ֑ב הַקָּטֹ֣ן מִמֶּ֔נּוּ וַיִּתֶּן־לֹ֥ו אֶת־עַכְסָ֛ה בִּתֹּ֖ו לְאִשָּֽׁה׃

אחי כלב. מאמו׃

י״ד וַיְהִ֖י בְּבוֹאָ֑הּ וַתְּסִיתֵ֙הוּ֙ לִשְׁאֹ֣ל מֵאֵת־אָבִ֔יהָ הַשָּׂדֶ֖ה וַתִּצְנַ֣ח מֵעַ֣ל הַחֲמֹ֑ור וַיֹּ֥אמֶר לָ֖הּ כָּלֵ֥ב מַה־לָּֽךְ׃

ותסיתהו. (תרגום:) ואמלכתיה, לשון נמלך, שמיעצין האדם ומשיאין לבו לדבר אחר, נראה לי׃

ותצנח. (תרגום:) ואתרכינת, ליפול לרגלי אביה:

ט״ו וַתֹּאמֶר לוֹ הָבָה־לִּי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב֙ נְתַתָּ֔נִי וְנָתַתָּ֥ה לִּ֖י גֻּלֹּ֣ת מָ֑יִם וַיִּתֶּן־לָ֥הּ כָּלֵ֛ב אֶת גֻּלֹּ֥ת עִלִּ֖ית וְאֶת גֻּלֹּ֥ת תַּחְתִּֽית׃ {פ}

ארץ הנגב. אדם שביתו מנוגב מכל טוב, שאין בו אלא תורה:

גלת מים. שדה בית הבעל, (תרגום:) אתר בית שקיא דמיא:

ט״ז וּבְנֵ֣י קֵינִ֗י חֹתֵן֙ מֹשֶׁ֔ה עָל֥וּ מֵעִ֖יר הַתְּמָרִ֑ים אֶת־בְּנֵ֣י יְהוּדָ֔ה מִדְבַּ֥ר יְהוּדָ֖ה אֲשֶׁ֣ר בְּנֶ֣גֶב עֲרָ֑ד וַיֵּלֶךְ֙ וַיֵּ֣שֶׁב אֶת־הָעָֽם׃

מעיר התמרים. היא יריחו, שניתן להם דושנה של יריחו לאוכלה עד שיבנה בית המקדש, ומי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטלנה, כדי שיהא לכל ישראל חלק בבית הבחירה, ונתנוה לבני יתרו ארבע מאות ארבעים שנה, והתלמידים שבהם הניחוה והלכו אצל עתניאל בן קנז הוא יעבץ במדבר יהודה אשר בנגב ערד ללמוד תורה:

וישב את העם. עם התלמידים היושבים לפניו הוא בקש מאת הקדוש ברוך הוא שיזמין לו תלמידים הגונים, שנאמר (דברי הימים א ד י) ויקרא יעבץ לאלהים וגו׳, וזימן לו החסידים הללו:

י״ז וַיֵּלֶךְ֙ יְהוּדָ֔ה אֶת־שִׁמְעוֹן֙ אָחִ֔יו וַיַּכּ֥וּ אֶת־הַֽכְּנַעֲנִ֖י יוֹשֵׁ֣ב צְפָ֑ת וַיַּחֲרִ֥ימוּ אוֹתָ֖הּ וַיִּקְרָ֥א אֶת־שֵׁם־הָעִ֖יר חָרְמָֽה׃

י״ח וַיִּלְכֹּ֣ד יְהוּדָ֔ה אֶת־עַזָּ֖ה וְאֶת־גְּבוּלָ֑הּ וְאֶת־אַשְׁקְל֥וֹן וְאֶת־גְּבוּלָ֖הּ וְאֶת־עֶקְרוֹ֥ן וְאֶת־גְּבוּלָֽהּ׃

י״ט וַיְהִ֤י יְהוָה֙ אֶת־יְהוּדָ֔ה וַיֹּ֖רֶשׁ אֶת־הָהָ֑ר כִּ֣י לֹ֤א לְהוֹרִישׁ֙ אֶת־יֹשְׁבֵ֣י הָעֵ֔מֶק כִּי־רֶ֖כֶב בַּרְזֶ֥ל לָהֶֽם׃

כי לא להוריש. תרגם יונתן: בתר כן דחבו, לא יכילו לתרכא ית יתבי מישרא:

כ׳ וַיִּתְּנ֥וּ לְכָלֵ֖ב אֶת־חֶבְר֑וֹן כַּאֲשֶׁ֥ר דִּבֶּר֙ מֹשֶׁ֔ה וַיֹּ֖רֶשׁ מִשָּׁ֥ם אֶת־שְׁלֹשָׁ֖ה בְּנֵ֥י הָעֲנָֽק׃

כ״א וְאֶת־הַיְבוּסִ֞י יֹשֵׁ֣ב יְרוּשָׁלַ֗͏ִם לֹ֤א הוֹרִ֙ישׁוּ֙ בְּנֵ֣י בִנְיָמִ֔ן וַיֵּ֥שֶׁב הַיְבוּסִ֖י אֶת־בְּנֵ֣י בִנְיָמִ֑ן בִּירוּשָׁלַ֖͏ִם עַד־הַיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃ {פ}

ואת היבוסי ישב ירושלם. מחוז היה בירושלים ששמו יבוסי (פרקי דרבי אליעזר לו), ומבני אבימלך היו, ולא הורישם מפני השבועה (בראשית כא כג-כד) עד שבא דוד (שמואל ב ה ו-ז), לפי שעדיין היה נכדו קיים, והוא נשבע לו ולנינו ולנכדו:

כ״ב וַיַּעֲל֥וּ בֵית־יוֹסֵ֖ף גַּם־הֵ֑ם בָּֽית־אֵ֔ל וַיהוָ֥ה עִמָּֽם׃

בית אל. שנפל בגורלם (יהושע טז א), ואף על פי שפסל מיכה עמהם, שהרי מיכה משבט אפרים (שופטים יז א), נאמר כאן ׳וה׳ עמם׳, הוא שאמר דניאל (דניאל ט ז): לך ה׳ הצדקה ולנו בושת הפנים:

כ״ג וַיָּתִ֥ירוּ בֵית־יוֹסֵ֖ף בְּבֵ֣ית־אֵ֑ל וְשֵׁם־הָעִ֖יר לְפָנִ֥ים לוּֽז׃

ויתירו. על ידי אחרים, (תרגום:) ושלחו מאללין, ויתורו את ארץ (במדבר יג ב) נאמר במרגלים עצמן, ואלו ששלחו מרגלים נאמר בהם ויתירו:

כ״ד וַיִּרְא֣וּ הַשֹּׁמְרִ֗ים אִ֚ישׁ יוֹצֵ֣א מִן־הָעִ֔יר וַיֹּאמְרוּ֙ לוֹ֙ הַרְאֵ֣נוּ נָ֔א אֶת־מְבֹ֖וא הָעִ֑יר וְעָשִׂ֥ינוּ עִמְּךָ֖ חָֽסֶד׃

את מבוא העיר. שהיו נכנסים לה דרך המערה, ולוז אחד עומד על פי המערה ונכנסים דרך הלוז למערה:

כ״ה וַיַּרְאֵ֣ם אֶת־מְבֹ֣וא הָעִ֔יר וַיַּכּ֥וּ אֶת־הָעִ֖יר לְפִי־חָ֑רֶב וְאֶת־הָאִ֣ישׁ וְאֶת־כָּל־מִשְׁפַּחְתּ֔וֹ שִׁלְּח֖וּ

וירא״ם. באצבעו:

כ״ו וַיֵּ֣לֶךְ הָאִ֔ישׁ אֶ֖רֶץ הַחִתִּ֑ים וַיִּבֶן֙ עִ֔יר וַיִּקְרָ֥א שְׁמָ֖הּ לוּ֑ז הִ֥וא שְׁמָ֖הּ עַד־הַיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃ {פ}

לוז. שגדלו בו אגוזים דקים, קולדר״א בלע״ז:

הוא שמה עד היום. לא בלבלה סנחריב, ולא החריבה נבוכדנצר:

כ״ו וְלֹא־הוֹרִ֣ישׁ מְנַשֶּׁ֗ה אֶת־בֵּ֤ית שְׁאָן֙ וְאֶת־בְּנוֹתֶ֔יהָ וְאֶת־תַּעְנַ֖ךְ וְאֶת־בְּנוֹתֶ֑יהָ וְאֶת־[יוֹשְׁבֵי] (יושב) דֹּ֣ור וְאֶת־בְּנוֹתֶ֔יהָ וְאֶת־יוֹשְׁבֵ֖י יִבְלְעָ֑ם וְאֶת־בְּנוֹתֶ֔יהָ וְאֶת־יוֹשְׁבֵ֖י מְגִדּ֑וֹ וְאֶת־בְּנוֹתֶ֔יהָ וַיּ֥וֹאֶל הַֽכְּנַעֲנִ֖י לָשֶׁ֥בֶת בָּאָ֥רֶץ הַזֹּֽאת׃

> **ולא הוריש מנשה.** סיפר הכתוב בגנותו, שהתחילו למעול בהקדוש ברוך הוא שצוה אותם (במדבר לג נב): והורשתם את כל יושבי הארץ וגו׳:

כ״ח וַיְהִי֙ כִּֽי־חָזַ֣ק יִשְׂרָאֵ֔ל וַיָּשֶׂם֙ אֶת־הַֽכְּנַעֲנִ֔י לָמַ֖ס וְהוֹרֵ֣ישׁ לֹ֥א הוֹרִישֽׁוֹ׃ {ס}

כ״ט וְאֶפְרַ֔יִם לֹ֥א הוֹרִ֖ישׁ אֶת־הַֽכְּנַעֲנִ֣י הַיּוֹשֵׁ֣ב בְּגָ֑זֶר וַיֵּ֤שֶׁב הַֽכְּנַעֲנִי֙ בְּקִרְבּ֔וֹ בְּגָֽזֶר׃ {ס}

ל׳ זְבוּלֻ֗ן לֹ֤א הוֹרִישׁ֙ אֶת־יוֹשְׁבֵ֣י קִטְרוֹן֮ וְאֶת־יוֹשְׁבֵי֒ נַהֲלֹ֗ל וַיֵּ֤שֶׁב הַֽכְּנַעֲנִי֙ בְּקִרְבּ֔וֹ וַיִּֽהְי֖וּ לָמַֽס׃ {ס}

ל״א אָשֵׁ֗ר לֹ֤א הוֹרִישׁ֙ אֶת־יוֹשְׁבֵ֣י עַכּ֔וֹ וְאֶת־יוֹשְׁבֵ֖י צִיד֑וֹן וְאֶת־אַחְלָ֙ב֙ וְאֶת־אַכְזִ֔יב וְאֶת־חֶלְבָּ֖ה וְאֶת־אֲפִ֑יק וְאֶת־רְחֹֽב׃

ל״ב וַיֵּ֤שֶׁב הָֽאָשֵׁרִי֙ בְּקֶ֣רֶב הַֽכְּנַעֲנִ֔י יֹשְׁבֵ֖י הָאָ֑רֶץ כִּ֥י לֹ֖א הוֹרִישֽׁוֹ׃ {ס}

ל״ג נַפְתָּלִ֗י לֹא־הוֹרִ֤ישׁ אֶת־יוֹשְׁבֵי֙ בֵּית־שֶׁ֔מֶשׁ וְאֶת־יוֹשְׁבֵ֖י בֵּית־עֲנָ֑ת וַיֵּ֤שֶׁב בְּקֶ֙רֶב֙ הַֽכְּנַעֲנִ֔י יֹשְׁבֵ֖י הָאָ֑רֶץ וְיוֹשְׁבֵ֤י בֵית־שֶׁ֙מֶשׁ֙ וּבֵ֣ית עֲנָ֔ת הָי֥וּ לָהֶ֖ם לָמַֽס׃

ל״ד וַיִּלְחֲצ֥וּ הָאֱמֹרִ֖י אֶת־בְּנֵי־דָ֑ן הָהָ֣רָה כִּי־לֹ֔א נְתָנ֥וֹ לָרֶ֖דֶת לָעֵֽמֶק׃

ל״ה וַיּ֥וֹאֶל הָאֱמֹרִ֖י לָשֶׁ֣בֶת בְּהַר־חֶ֑רֶס בְּאַיָּל֣וֹן וּבְשַׁעַלְבִּ֔ים וַתִּכְבַּ֖ד יַ֣ד בֵּית־יוֹסֵ֑ף וַיִּֽהְי֖וּ לָמַֽס׃

ל״ו וּגְבוּל֙ הָאֱמֹרִ֔י מִמַּעֲלֵ֖ה עַקְרַבִּ֑ים מֵהַסֶּ֖לַע וָמָֽעְלָה׃ {פ}

פרק ב׳

א׳ וַיַּ֤עַל מַלְאַךְ־יְהוָה֙ מִן־הַגִּלְגָּ֔ל אֶל־הַבֹּכִ֑ים {פ}

וַיֹּ֗אמֶר אַעֲלֶ֤ה אֶתְכֶם֙ מִמִּצְרַ֔יִם וָאָבִ֥יא אֶתְכֶ֖ם אֶל־הָאָ֑רֶץ אֲשֶׁ֣ר נִשְׁבַּ֔עְתִּי לַאֲבֹתֵיכֶ֖ם וָאֹמַ֗ר לֹֽא־אָפֵ֥ר בְּרִיתִ֛י אִתְּכֶ֖ם לְעוֹלָֽם׃

> **ויעל מלאך ה׳.** שנינו ב׳סדר עולם׳ (פרק יט): זה היה פנחס:
>
> **אל הבוכים.** שם המקום:
>
> **אעלה אתכם.** כך היה דעתי מתחילה להעלותכם ממצרים, וכן עשיתי על מנת להוריש את אויבי:

ב׳ וְאַתֶּ֗ם לֹא־תִכְרְת֤וּ בְרִית֙ לְיוֹשְׁבֵ֣י הָאָ֔רֶץ הַזֹּ֖את מִזְבְּחוֹתֵיהֶ֣ם תִּתֹּצ֑וּן וְלֹא־שְׁמַעְתֶּ֖ם בְּקוֹלִ֑י מַה־זֹּ֖את עֲשִׂיתֶֽם׃

ג׳ וְגַ֣ם אָמַ֔רְתִּי לֹא־אֲגָרֵ֥שׁ אוֹתָ֖ם מִפְּנֵיכֶ֑ם וְהָי֤וּ לָכֶם֙ לְצִדִּ֔ים וֵאלֹהֵיהֶ֖ם יִהְיוּ־לָכֶ֥ם לְמוֹקֵֽשׁ׃

> **וגם אמרתי.** עתה אמרתי באפי:
>
> **לצדים.** למצדדים בצדכם בגדודים וגייסות לשלול ולבוז:

ד׳ וַיְהִ֗י כְּדַבֵּ֤ר מַלְאַךְ֙ יְהוָ֔ה אֶת־הַדְּבָרִ֖ים הָאֵ֑לֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וַיִּשְׂאוּ֙ הָעָ֔ם אֶת־קוֹלָ֖ם וַיִּבְכּֽוּ׃

ה׳ וַיִּקְרְא֗וּ שֵׁם־הַמָּקוֹם֙ הַה֣וּא בֹּכִ֔ים וַיִּזְבְּחוּ־שָׁ֖ם לַיהוָֽה׃ {פ}

ו׳ וַיְשַׁלַּ֥ח יְהוֹשֻׁ֖עַ אֶת־הָעָ֑ם וַיֵּלְכ֤וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ אִ֣ישׁ לְנַחֲלָת֔וֹ לָרֶ֥שֶׁת אֶת־הָאָֽרֶץ׃

וישלח יהושע וגו'. זה המעשה היה מוקדם, אלא לפי שבא לומר (פסוק יא): ויעשו הרע, התחיל לומר כן: יהושע. כשמת וקבלו לפניו לעבוד ה', שלחם איש לנחלתו, והם עבדו את ה' כל ימיו וכל ימי הזקנים, ואחר כך: ויעשו בני ישראל הרע:

ז׳ וַיַּעַבְדוּ֙ הָעָ֔ם אֶת־יְהוָ֖ה כֹּ֣ל יְמֵ֣י יְהוֹשֻׁ֑עַ וְכֹ֣ל | יְמֵ֣י הַזְּקֵנִ֗ים אֲשֶׁ֤ר הֶֽאֱרִיכוּ֙ יָמִ֔ים אַחֲרֵ֖י יְהוֹשֻׁ֑עַ אֲשֶׁ֤ר רָֽאוּ֙ אֵ֣ת כָּל־מַעֲשֵׂ֣ה יְהוָ֔ה הַגָּד֖וֹל אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה לְיִשְׂרָאֵֽל׃

אשר האריכו ימים וגו'. ימים האריכו, שנים לא האריכו, לפי שנתעצלו בהספדו, הוא שנאמר (פסוק ט): הר געש, שרעש עליהם ההר להורגן:

ח׳ וַיָּ֙מָת֙ יְהוֹשֻׁ֣עַ בִּן־נ֔וּן עֶ֖בֶד יְהוָ֑ה בֶּן־מֵאָ֥ה וָעֶ֖שֶׂר שָׁנִֽים׃

ט׳ וַיִּקְבְּר֗וּ אוֹתוֹ֙ בִּגְבֻ֣ל נַחֲלָת֔וֹ בְּתִמְנַת־סֶ֖רַח בְּהַ֣ר אֶפְרָ֑יִם מִצְּפ֖וֹן לְהַר־גָּֽעַשׁ׃

בתמנת חרס. על שם שהעמידו תמונת חרס על קברו, כלומר חבל על אדם שהעמיד החמה ומוטל בקבר:

י׳ וְגַם֙ כָּל־הַדּ֣וֹר הַה֔וּא נֶֽאֶסְפ֖וּ אֶל־אֲבוֹתָ֑יו וַיָּ֣קָם דּ֤וֹר אַחֵר֙ אַחֲרֵיהֶ֔ם אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדְע֖וּ אֶת־יְהוָ֑ה וְגַ֗ם אֶת־הַמַּעֲשֶׂ֛ה אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה לְיִשְׂרָאֵֽל׃ {פ}

י״א וַיַּעֲשׂ֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶת־הָרַ֣ע בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֑ה וַיַּעַבְד֖וּ אֶת־הַבְּעָלִֽים׃

י״ב וַיַּעַזְב֗וּ אֶת־יְהוָה֙ | אֱלֹהֵ֣י אֲבוֹתָ֔ם הַמּוֹצִ֥יא אוֹתָ֖ם מֵאֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם וַיֵּלְכ֞וּ אַחֲרֵ֣י | אֱלֹהִ֗ים אֲחֵרִים֙ מֵאֱלֹהֵ֣י הָעַמִּ֔ים אֲשֶׁ֥ר סְבִיבוֹתֵיהֶ֖ם וַיִּשְׁתַּחֲוּ֣וּ לָהֶ֑ם וַיַּכְעִ֖סוּ אֶת־יְהוָֽה׃

י״ג וַיַּעַזְב֖וּ אֶת־יְהוָ֑ה וַיַּעַבְד֖וּ לַבַּ֥עַל וְלָעַשְׁתָּרֽוֹת׃

י״ד וַיִּֽחַר־אַ֥ף יְהוָ֖ה בְּיִשְׂרָאֵ֑ל וַיִּתְּנֵ֣ם בְּיַד־שֹׁסִ֗ים וַיָּשֹׁ֙סּוּ֙ אוֹתָ֔ם וַיִּמְכְּרֵ֖ם בְּיַ֣ד אוֹיְבֵיהֶ֣ם מִסָּבִ֑יב וְלֹא־יָכְל֥וּ עוֹד֙ לַעֲמֹ֣ד לִפְנֵ֔י אוֹיְבֵיהֶֽם׃

ט״ו בְּכֹ֗ל | אֲשֶׁ֤ר יָצְא֙וּ יַד־יְהוָ֣ה הָיְתָה־בָּ֔ם לְרָעָ֕ה כַּאֲשֶׁ֥ר דִּבֶּ֖ר יְהוָ֑ה וְכַאֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֛ע יְהוָ֥ה לָהֶ֖ם וַיֵּ֥צַר לָהֶ֖ם מְאֹֽד׃

בכל אשר יצאו יד ה' היתה בם לרעה. על אבימלך ומחלון וכליון נאמר ב׳סדר עולם׳ (פרק יב):

ט״ז וַיָּ֥קֶם יְהוָ֖ה שֹׁפְטִ֑ים וַיּוֹשִׁיע֣וּם מִיַּ֔ד שֹׁסֵיהֶֽם׃

ויקם ה' שפטים. תמיד מדור אל דור, כמו שהוא מונה והולך בספר הזה, שופט אחר שופט:

י״ז וְגַ֗ם אֶל־שֹׁפְטֵיהֶם֙ לֹ֣א שָׁמְע֔וּ כִּ֥י זָנ֖וּ אַחֲרֵ֣י | אֱלֹהִ֑ים אֲחֵרִ֗ים וַיִּשְׁתַּחֲוּ֣וּ לָהֶם֮ סָ֣רוּ מַהֵר֒ מִן־הַדֶּ֣רֶךְ אֲשֶׁ֤ר הָלְכוּ֙ אֲבוֹתָ֔ם לִשְׁמֹ֖עַ מִצְוֹ֣ת יְהוָ֑ה לֹא־עָשׂ֖וּ כֵּֽן׃

י״ח וְכִֽי־הֵקִ֤ים יְהוָה֙ | לָהֶ֣ם שֹׁפְטִ֔ים וְהָיָ֥ה יְהוָ֖ה עִם־הַשֹּׁפֵ֑ט וְהוֹשִׁיעָ֣ם מִיַּ֣ד אֹיְבֵיהֶ֔ם כֹּ֖ל יְמֵ֣י הַשּׁוֹפֵ֑ט כִּֽי־יִנָּחֵ֣ם יְהוָ֗ה מִנַּאֲקָתָם֙ מִפְּנֵ֣י לֹחֲצֵיהֶ֔ם וְדֹחֲקֵיהֶֽם׃

וכי הקים. לשון הווה, וכאשר היה מקים להם שופטים, והיה ה' עם השופט וגו':

כי ינחם. שהיה מתנחם להם על הרעה, כן תרגם יונתן:

מנאקתם. מפני נאקתם, העולה לפניו מפני אויביהם:

י״ט וְהָיָ֗ה | בְּמ֙וֹת֙ הַשּׁוֹפֵ֔ט יָשֻׁ֖בוּ וְהִשְׁחִ֣יתוּ מֵאֲבוֹתָ֑ם לָלֶ֜כֶת אַחֲרֵ֣י | אֱלֹהִ֗ים אֲחֵרִים֙ לְעָבְדָ֔ם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹ֖ת לָהֶ֑ם לֹ֥א הִפִּ֖ילוּ מִמַּעַלְלֵיהֶ֥ם וּמִדַּרְכָּ֖ם הַקָּשָֽׁה׃

לא הפילו. לא הניחו דבר להיות נוכחים על כל הבא עליהם:

כ׳ וַיִּֽחַר־אַ֥ף יְהוָ֖ה בְּיִשְׂרָאֵ֑ל וַיֹּ֣אמֶר יַ֗עַן אֲשֶׁ֤ר עָבְרוּ֙ הַגּ֣וֹי הַזֶּ֔ה אֶת־בְּרִיתִ֖י אֲשֶׁ֣ר צִוֵּ֑יתִי אֶת־אֲבוֹתָ֔ם וְלֹ֥א שָׁמְע֖וּ לְקוֹלִֽי׃

כ״א גַּם־אָנִי֙ לֹ֣א אוֹסִ֔יף לְהוֹרִ֖ישׁ אִ֑ישׁ מִפְּנֵיהֶ֗ם מִן־הַגּוֹיִם֙ אֲשֶׁר־עָזַ֣ב יְהוֹשֻׁ֔עַ וַיָּמֹֽת׃

כ״ב לְמַ֗עַן נַסּ֤וֹת בָּם֙ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל הֲשֹׁמְרִ֥ים הֵ֛ם אֶת־דֶּ֥רֶךְ יְהוָ֖ה לָלֶ֣כֶת בָּ֑ם כַּאֲשֶׁ֥ר שָׁמְר֖וּ אֲבוֹתָ֥ם אִם־לֹֽא׃

> **השומרים הם.** ה״א חטף פתח הוא נקוד, לפי שהוא לשון שאלה ונסיון:

כ״ג וַיַּנַּ֤ח יְהוָה֙ אֶת־הַגּוֹיִ֣ם הָאֵ֔לֶּה לְבִלְתִּ֖י הוֹרִישָׁ֣ם מַהֵ֑ר וְלֹ֥א נְתָנָ֖ם בְּיַד־יְהוֹשֻׁ֥עַ׃ {פ}

פרק ג׳

א וְאֵ֙לֶּה֙ הַגּוֹיִ֔ם אֲשֶׁ֥ר הִנִּ֖יחַ יְהוָ֑ה לְנַסּ֤וֹת בָּם֙ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל אֶת כָּל־אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדְע֖וּ אֶת כָּל־מִלְחֲמ֥וֹת כְּנָֽעַן׃

> **לנסות בם את ישראל.** את דור האחר אשר לא ידעו את נסי מלחמות כנען ולא ראו את המעשה הגדול, והמרו ומעלו במקום:

ב רַ֗ק לְמַ֙עַן֙ דַּ֣עַת דֹּר֔וֹת בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל לְלַמְּדָ֣ם מִלְחָמָ֑ה רַ֗ק אֲשֶׁר־לְפָנִ֛ים לֹ֥א יָדָֽעוּם׃

> **רק למען דעת.** רק לדבר הזה לבדו הניחם, למען דעת ולהתבונן דורות בני ישראל הבאים מה החטא גורם, כי עתה הם זקוקים ללמדם מלחמה:
>
> **רק אשר לפנים.** שהיו עומדים לשרת את ה׳:
>
> **לא ידעום.** למלחמות הללו וטכסיסיהם, ולא נצרכו להם:

ג חֲמֵ֣שֶׁת | סַרְנֵ֣י פְלִשְׁתִּ֔ים וְכָל־הַֽכְּנַעֲנִ֖י וְהַצִּידֹנִ֑י וְהַחִוִּ֖י יֹשֵׁ֥ב הַר־הַלְּבָנ֖וֹן מֵהַ֥ר בַּֽעַל־חֶרְמ֖וֹן עַד־לְבֹ֥א חֲמָֽת׃

> **חמשת סרני פלשתים.** הם הגוים אשר הניח לנסות:

ד וַיִּהְי֤וּ לְנַסּוֹת֙ בָּ֔ם אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל לָדַ֣עַת הֲיִשְׁמְע֗וּ אֶת־מִצְוֹת֙ יְהוָ֔ה אֲשֶׁר־צִוָּ֥ה אֶת־אֲבוֹתָ֖ם בְּיַד־מֹשֶֽׁה׃

ה וּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל יָֽשְׁבוּ֙ בְּקֶ֣רֶב הַֽכְּנַעֲנִ֔י הַֽחִתִּ֖י וְהָאֱמֹרִ֣י וְהַפְּרִזִּ֑י וְהַחִוִּ֖י וְהַיְבוּסִֽי׃

ו וַיִּקְח֤וּ אֶת־בְּנֹתֵיהֶם֙ לָהֶ֣ם לְנָשִׁ֔ים וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶ֖ם נָתְנ֣וּ לִבְנֵיהֶ֑ם וַיַּעַבְד֖וּ אֶת־אֱלֹהֵיהֶֽם׃ {פ}

ז וַיַּעֲשׂ֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶת־הָרַ֣ע בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֑ה וַיִּשְׁכְּח֖וּ אֶת־יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיהֶ֛ם וַיַּעַבְד֥וּ אֶת־הַבְּעָלִ֖ים וְאֶת־הָאֲשֵׁרֽוֹת׃

ח וַיִּֽחַר־אַ֤ף יְהוָה֙ בְּיִשְׂרָאֵ֔ל וַיִּמְכְּרֵ֖ם בְּיַד־כּוּשַׁ֣ן רִשְׁעָתַ֑יִם מֶ֚לֶךְ אֲרַם֙ נַהֲרַ֔יִם וַיַּעַבְד֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶת־כּוּשַׁ֥ן רִשְׁעָתַ֖יִם שְׁמֹנֶ֥ה שָׁנִֽים׃

ט וַיִּזְעֲק֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶל־יְהוָ֑ה וַיָּ֨קֶם יְהוָ֤ה מוֹשִׁיעַ֙ לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וַיּוֹשִׁיעֵ֖ם אֶת עָתְנִיאֵ֥ל בֶּן־קְנַ֖ז אֲחִ֣י כָלֵ֑ב הַקָּטֹ֖ן מִמֶּֽנּוּ׃

י וַתְּהִ֥י עָלָ֖יו רוּחַ־יְהוָ֑ה וַיִּשְׁפֹּ֣ט אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל וַיֵּצֵ֖א לַמִּלְחָמָ֑ה וַיִּתֵּ֣ן יְהוָ֤ה בְּיָדוֹ֙ אֶת־כּוּשַׁ֣ן רִשְׁעָתָ֔יִם מֶ֖לֶךְ אֲרָ֑ם וַתַּ֥עַז יָד֖וֹ עַל כּוּשַׁ֥ן רִשְׁעָתָֽיִם׃

> **ותהי עליו רוח ה׳.** דרש רבי תנחומא (מדרש תנחומא שמות כ) נסתכל בהם, שאמר הקדוש ברוך הוא למשה במצרים (שמות ג ז) ראה ראיתי את עני עמי, מה הן שתי ראיות הללו, אמר לו: רואה אני שעתידין לטעות בעגל, ואף על פי כן ׳ראיתי את עני עמי׳. זו דרש עתניאל, אמר: בין זכים בין חייבים, עליו להושיעם:

י״א וַתִּשְׁקֹ֥ט הָאָ֖רֶץ אַרְבָּעִ֣ים שָׁנָ֑ה וַיָּ֙מָת֙ עָתְנִיאֵ֣ל בֶּן־קְנָֽז׃ {פ}

י״ב וַיֹּסִ֧פוּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֛ל לַעֲשׂ֥וֹת הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֑ה וַיְחַזֵּ֞ק יְהוָ֣ה אֶת־עֶגְל֗וֹן מֶ֚לֶךְ־מוֹאָ֔ב עַל־יִשְׂרָאֵ֖ל עַ֚ל כִּֽי־עָשׂ֔וּ אֶת־הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֥י יְהוָֽה׃

י״ג וַיֶּאֱסֹ֤ף אֵלָיו֙ אֶת־בְּנֵ֣י עַמּ֔וֹן וַֽעֲמָלֵ֑ק וַיֵּ֣לֶךְ וַיַּ֔ךְ אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל וַיִּירְשׁ֖וּ אֶת־עִ֥יר הַתְּמָרִֽים׃

> **את עיר התמרים.** יריחו:

י״ד וַיַּעַבְדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶגְלוֹן מֶלֶךְ־מוֹאָב שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃

ט״ו וַיִּזְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה וַיָּקֶם יְהוָה לָהֶם מוֹשִׁיעַ אֶת־אֵהוּד בֶּן־גֵּרָא בֶּן־הַיְמִינִי אִישׁ אִטֵּר יַד־יְמִינוֹ וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב׃

אטר יד ימינו. תרגם יהונתן: גבר גמיד יד ימיניה, וכל גמיד לשון ארמי הוא, דבר כורץ מחמת חולי, ריטרי״ט בלע״ז; לא היה שולט ביד ימינו. ובלשון עברי: אטר, אטום, כמו (תהלים סט טז) ואל תאטר עלי באר פיה, אטום ביד ימינו, שלא היה שולט בה:

ט״ז וַיַּעַשׂ לוֹ אֵהוּד חֶרֶב וְלָהּ שְׁנֵי פִיּוֹת גֹּמֶד אָרְכָּהּ וַיַּחְגֹּר אוֹתָהּ מִתַּחַת לְמַדָּיו עַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ׃

גומד ארכה. אמה גדומה, ובלשון אשכנז: דוימ״ן לאנ״ג, ובלשון לעז: גשקור״ט:

על ירך ימינו. לפי שבשמאלו שולט, יאחזנה בשמאלו:

י״ז וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה לְעֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב וְעֶגְלוֹן אִישׁ בָּרִיא מְאֹד׃

איש בריא. (תרגום:) פטים:

י״ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְהַקְרִיב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעָם נֹשְׂאֵי הַמִּנְחָה׃

וישלח את העם. חזר לאחוריו וליוה את חבורת ישראל אשר באו עמו לשאת את המנחה, ולווה אותם עד הגלגל:

י״ט וְהוּא שָׁב מִן־הַפְּסִילִים אֲשֶׁר אֶת־הַגִּלְגָּל וַיֹּאמֶר דְּבַר־סֵתֶר לִי אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הָס וַיֵּצְאוּ מֵעָלָיו כָּל־הָעֹמְדִים עָלָיו׃

והוא שב. יחידי:

מן הפסילים. מקום שפוסלים שם אבנים מן ההר, וכן תרגם יונתן: מן מחצביא, ובא אל עגלון ויאמר לו:

ויאמר הס. אמר עגלון: שתקו את הכל מעלי, ויונתן תרגם הס: סליק, הוציא כל איש, ואף על פי כן ; ׳הס׳, לשון שתוק:

כ׳ וְאֵהוּד | בָּא אֵלָיו וְהוּא־יֹשֵׁב בַּעֲלִיַּת הַמְקֵרָה אֲשֶׁר־לוֹ לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֵהוּד דְּבַר־אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא׃

בעלית המקרה. (תרגום:) בעלית בית קיטא, שהיתה לאויר וצוננת:

דבר אלהים לי אליך. וצריך אתה לעמוד:

ויקם מעל הכסא. לכך זכה ויצאה ממנו רות:

כ״א וַיִּשְׁלַח אֵהוּד אֶת־יַד שְׂמֹאלוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַחֶרֶב מֵעַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ וַיִּתְקָעֶהָ בְּבִטְנוֹ׃

כ״ב וַיָּבֹא גַּם־הַנִּצָּב אַחַר הַלַּהַב וַיִּסְגֹּר הַחֵלֶב בְּעַד הַלַּהַב כִּי לֹא שָׁלַף הַחֶרֶב מִבִּטְנוֹ וַיֵּצֵא הַפַּרְשְׁדֹנָה׃

הנצב. הוא הברזל שהשנון תחוב לתוכו, שקורין הול״ט בלע״ז, הוא המעמיד החרב על פי תערה:

הלהב. הוא השנון שקורין ברונ״ט בלע״ז, ובלע״ז למ״א:

ויסגור החלב. שמנו, שהיה שמן מאד, וכסה את כל אורך החרב:

ויצא הפרשדנה. תרגם יונתן: ונפק אוכליה שפיך, עשאן כשתי תיבות ושי״ן משמשת לשתיהן, ויצא הפרש, שדונה, בשפיכה. שפך, ׳שדא׳ כתרגומו:

כ״ג וַיֵּצֵא אֵהוּד הַמִּסְדְּרוֹנָה וַיִּסְגֹּר דַּלְתוֹת הָעֲלִיָּה בַּעֲדוֹ וְנָעָל׃

ויצא אהוד המסדרונה. מן העליה אל המסדרונה, תרגם יונתן: לאכסדרא:

ונעל. במפתח:

כ״ד וְהוּא יָצָא וַעֲבָדָיו בָּאוּ וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה דַלְתוֹת הָעֲלִיָּה נְעוּלוֹת וַיֹּאמְרוּ אַךְ מֵסִיךְ הוּא אֶת־רַגְלָיו בַּחֲדַר הַמְקֵרָה׃

והוא יצא. אהוד יצא, ועבדיו של עגלון באו:

מסיך רגליו. (תרגום:) עביד צורכיה, הם נקבים הגדולים:

כ״ה **וַיַּתֵּילוּ עַד־בּוֹשׁ וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ פֹתֵחַ דַּלְתוֹת הָעֲלִיָּה וַיִּקְחוּ אֶת־הַמַּפְתֵּחַ וַיִּפְתָּחוּ וְהִנֵּה־אֲדֹנֵיהֶם נֹפֵל אַרְצָה מֵת:**

עד בוש. עד עיכוב, כלומר זמן ארוך:

כ״ו **וְאֵהוּד נִמְלַט עַד הִתְמַהְמָהָם וְהוּא־עָבַר אֶת־הַפְּסִילִים וַיִּמָּלֵט הַשְּׂעִירָתָה:**

נמלט. ברח, אישקימוצייר בלע״ז:

עד התמהמהם. כמו (שיר השירים א יב) עד שהמלך במסבו, (שם ב ז) את האהבה עד שתחפץ, בעוד ששנינו חפצים בה:

השעירתה. יער דק ועב, שקורין ברוצ״ש בלע״ז, וטוב הוא להחבא והרבה יש בסדר זרעים שענפי אילנות דקים קרויין שער (כלאים ד ט) הופך את השער, (פאה ב ג) ואם היה השער כותש:

כ״ז **וַיְהִי בְּבוֹאוֹ וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר בְּהַר אֶפְרָיִם וַיֵּרְדוּ עִמּוֹ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָהָר וְהוּא לִפְנֵיהֶם:**

ויהי בבואו. שעבר את הירדן ובא למקומו בארץ כנען:

בהר אפרים. שהיה בארץ כנען בעבר הירדן המערבי, וארץ מואב היתה בעבר הירדן במזרחו, מתוך ששלטו בישראל ועברו את הירדן, ירשו את יריחו, כמו שכתוב למעלה (פסוק יג) ונתנו את סרניהם ושליטיהם על ישראל:

כ״ח **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רִדְפוּ אַחֲרַי כִּי־נָתַן יְהוָה אֶת־אֹיְבֵיכֶם אֶת־מוֹאָב בְּיֶדְכֶם וַיֵּרְדוּ אַחֲרָיו וַיִּלְכְּדוּ אֶת־מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן לְמוֹאָב וְלֹא־נָתְנוּ אִישׁ לַעֲבֹר:**

רדפו. להרוג את כל מואב שבעבר הירדן שלנו:

וילכדו את מעברות הירדן. שלא יעברו מואב לנוס ולשוב אל ארצם:

כ״ט **וַיַּכּוּ אֶת־מוֹאָב בָּעֵת הַהִיא כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כָּל־שָׁמֶן וְכָל־אִישׁ חַיִל וְלֹא נִמְלַט אִישׁ:**

כל שמן. (תרגום:) כל גבר אימתן:

ל׳ **וַתִּכָּנַע מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים שָׁנָה: {פ}**

ל״א **וְאַחֲרָיו הָיָה שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת וַיַּךְ אֶת־פְּלִשְׁתִּים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ בְּמַלְמַד הַבָּקָר וַיּוֹשַׁע גַּם־הוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל: {פ}**

מלמד. הוא דרבן, מרדע, אגויילו״ן בלע״ז:

פרק ד׳

א׳ **וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְאֵהוּד מֵת:**

ב׳ **וַיִּמְכְּרֵם יְהוָה בְּיַד־יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן אֲשֶׁר מָלַךְ בְּחָצוֹר וְשַׂר־צְבָאוֹ סִיסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב בַּחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם:**

בחרושת הגוים. שם עיר, על שם שהיתה חזקה ושולטת:

ג׳ **וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי תְשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב־בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה עֶשְׂרִים שָׁנָה: {פ}**

לחץ את בני ישראל בחזקה. דרש רבי תנחומא (צו ב): בגידופין, וכן הוא אומר (מלאכי ג יג): חזקו עלי דבריכם:

ד׳ **וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא:**

אשת לפידות. שהיתה עושה פתילות למקדש:

ה׳ וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט׃

תחת תומר. תמרים היו לה ביריחו׃

בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים. לפי תרגומו של יונתן יש ללמוד שאין מקרא זה כמשמעו, ואין אלו סימני מקום ישיבתה, אלא למדנו שאשה עשירה היתה ומן המקומות האלו היתה פרנסתה, והיא יושבת בעירה, עטרות שמה׃

תחת תומר. תמרים היו לה ביריחו, וכרמים ברמה, וזיתים בבקעת בית אל, שהוא מקום שמן, ועפר חיוור בהר אפרים, (תרגום׃) ׳בטור מלכא׳, אומר אני שמוכרין אותה ליוצרי חרש. ויש פותרין׃ ׳עפר חיוור׳, שדה זרע, כמו (שביעית ב א)׃ שדה הלבן׃

ו׳ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן׃

הלא צוה. ביד משה (דברים כ יז)׃ כי החרם תחרימם, כך שנויה במכילתא (בא יב)׃

ז׳ וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְּיָדֶךָ׃

ח׳ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ׃

ט׳ וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אָפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה׃

י׳ וַיִּזְעַק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה׃

ויעל ברגליו. עמו׃

י״א וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵילוֹן (בצענים) [בְּצַעֲנַנִּים] אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ׃

אילון בצענים. (תרגום׃) מישר אגניא, מקום מישר של בצעים, מריש״ק בלע״ז והוא אגניא גבים, כמין גומות שהמים נקבצים שם, ׳אגני דארעא מקרון׳ (קידושין סא א)׃

י״ב וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃

י״ג וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃

מחרושת הגוים אל נחל קישון. הזעיקם שילכו אל נחל קישון מחרושת הגוים שהוא יושב שם׃

י״ד וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו׃

ט״ו וַיָּהָם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חָרֶב לִפְנֵי בָּרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו׃

ט״ז וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חָרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד׃

י״ז וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי׃

י״ח וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה׃

בשמיכה. תרגם יונתן׃ בגונקא, ופירש רב האי (שבת נא א)׃ גונקא - גלופקרין, קוט״א בלע״ז׃

י״ט וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵאתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נְאוֹד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ׃

נאד החלב. שהחלב מכביד את הגוף להיות נרדם:

כ׳ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עָמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֲלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן׃

עמוד פתח האהל. זרזי עצמך בדבר ויש פותרים: ׳עמוד׳, כמו לעמוד:

כ״א וְתִקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלְאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיְתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת׃

יתד האהל. קבילי״ל בלע״ז, שתוקעין בארץ עם שיפולי האהל לפושטו:

המקבת. (תרגום:) ארזפתא, מרטי״ל בלע״ז:

בלאט. (תרגום:) ברז, חרש:

ותצנח בארץ. (תרגום:) ונעצת בארעא:

כ״ב וְהִנֵּה בָרָק ׀ רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃

ברקתו. (תרגום:) בצידעיה, נילי״ה טימפי״ה בלע״ז, ותחבה ברקתו ובארץ:

כ״ג וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כ״ד וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃ {פ}

פרק ה׳

א׳ אָז תָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃

ב׳ בְּפָרַע פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃

בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם. כשבאו פרצות על ישראל שפרצו בהם אויביהם על עזבם את ה׳, והתנדב העם לשוב בתשובה, מעתה ברכו את ה׳ על התשועות שעשה:

ג׳ שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רוֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

אנכי אנכי. כפול, שמעתי מדרש אגדה (ילקוט שמעוני ב מז) לא קפח הקדוש ברוך הוא שכר תבור וכרמל, שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו בבשת הפנים, אמר להם הקדוש ברוך הוא, סוף שאני פורע לכם כפלים, נאמר בסיני (שמות כ ב) אנכי ה׳ אלהיך, בתבור יאמר: אנכי אנכי. נאמר בסיני (שם) אנכי ה׳ אלהיך, בכרמל יאמר, כפול (מלכים א יח לט) ה׳ הוא האלהים, ה׳ הוא האלהים, בימי אליהו:

ד׳ יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם׃

ה׳ בצאתך משעיר. זה מתן תורה, כמה שנאמר (דברים לג ב) וזרח משעיר למו, ומה ענינה לכאן, כך אמרה דבורה: קשה היא התורה לפרוש ממנה וטובה היא לדבק בה, שהרי במורא ובגבורה נתנה, ולכך נמסרו ישראל ביד אויביהם על פרישתם הימנה וכשהתנדבו לעסוק בה נושעו, כל זה יש ללמוד מתרגומו של יונתן:

נטפו. הזילו טל תחיה:

ה׳ הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

הרים נזלו. כמים נוזלים נמוגו:

זה סיני. כבר מפורש (שמות יט כ) מה נראה בו: עשן כולו, וקול, ולפידים ואש:

מפני ה׳. והרי זה מקרא קצר ׳זה סיני׳, מה אירע בו, מפני אשר ירד עליו ה׳:

ו׳ בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת:

בימי שמגר בן ענת בימי יעל. מלמד שאף יעל שפטה את ישראל בימיה:

חדלו ארחות. היו יראים ישראל לצאת לדרכם מפני האויבים והיו הולכים דרך עקלתון בהחבא:

ז׳ חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל:

חדלו פרזון. ערי הפרזי שאין להם חומה חדלו מהיות יושבים בהם מפני אויביהם, ונאספו אל ערי המבצר:

עד שקמתי. כמו שקמתי, וכן (שופטים ו יז): שאתה מדבר עמי:

ח׳ יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לֶחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל:

יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים. כשבחר לו ישראל אלהים חדשים, אז הוזקקו למלחמה בשעריהם, ראו עתה בהתנדבם, אם יראה בישראל מגן ורומח, שצריך להלחם בארבעים אלף ראשי גייסות שהביא הגוי עליהם, וכולם הממם המקום במלחמת הכוכבים (פסוק כא) ונחל קישון גרפם:

שערים. כמו (דברים יז ב) כי ימצא בקרבך באחד שעריך, עיירות:

ט׳ לִבִּי לַחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה:

לבי. אני דבורה לחוקקי ישראל, לאהוב את חכמי ישראל שהתנדבו בעם, לאמר: ברכו את ה׳ ושובו אליו:

י׳ רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מְדָיָן וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ:

רכבי אתנות צחורות. הסוחרים והשרים שירכבו מעתה על אתונות לבנות החשובות, מבלי יראה ודאגת אויביהם, ואותן שיושבין על מדין, לשון דיינים, שהיו יראים לעשות משפט בפרהסיא, וכן תרגם יונתן: דהוו מתחברין למיתב על דינא, ואותן שהולכין רגלי על דרך, שיחו וספרו את התשועה הזאת, אשר מקול המחצצים אתכם, אורבים, ליסטים ומוכסין, היושבין גדודים במערכות לארוב בעברי המים, שם יתנו עתה רוכבי האתונות והולכי על דרך את צדקות ה׳, ומה הן הצדקות (פסוק יא) צדקות פרזנו בישראל שהשקיט את ישראל, לשכון פרזון ולצאת מפוזרים ביחידי, שלא באסיפת עם:

י״א מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקֹת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהוָה:

מחצצים. פתר מנחם: עורכי מלחמה וסודרי קרב, וחברו עם (משלי ל כז): מלך אין לארבה ויצא חצץ כולו, לשון גדודים. דבר אחר:

מקול מחצצים בין משאבים. כשהייתם הולכים בין משאבים לשאוב מים, הייתם יראים מקול אבנים, חלוקי הנחל, קיזל״ש בלע״ז, שהעובר עליהם נשמע קולם, והייתם יראים שלא ירגישו בכם אויביכם, מעכשיו אין לחוש על זאת, ומשום הכי מצוה עליכם ליתן הודיה לשמו:

מחצצים. לשון אבני חלוקי הנחל, כמו (איכה ג טז) ויגרס בחצץ:

אז ירדו לשערים. חזרו לערי מושבותם שברחו מהם ליאסף אל ערי המבצר:

י״ב עוּרִי עוּרִי דְבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשְׁבֶה שִׁבְיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם:

עורי עורי דבורה. לשון שבח כפשוטו, התגברי בשירתך ורבותינו אמרו (פסחים סו ב) מפני שנתהללה ואמרה (פסוק ז) עד שקמתי דבורה, נסתלקה הימנה רוח הקודש:

י״ג אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה יָרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים:

אז ירד שריד לאדירים. ירד - ירדה, כמו (ישעיהו מה א) לרד לפניו גוים, שרידי ישראל רדו באדירי הגוים:

ה׳ ירד לי בגבורים. ירדה לי את גבורי הגוים:

י״ד מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְבּוּלֵן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר:

מני אפרים. מן אפרים יצא שורש יהושע בן נון, לרדות בעמלק לחלש אותו לפי חרב, ומחובר מקרא זה לעליון, לפרש: ה׳ ירד לי בגבורים, את יהושע הקים לרד בעמלק:

אחריך. יקום משבט בנימין שאול בן קיש שיגרמנו ויעמם אותו כגחלים עוממות ויש לפתור: ׳בעממיך׳, בחיל של מאתים אלף רגלי שבא שאול עליהם:

מני מכיר ירדו מחקקים. שרים גדולים שכבשו את האמורי, אשר כבשו (דברים ג ד) ששים עיר כל חבל ארגוב שכבש יאיר:

ט״ו **וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב:**

ושרי ביששכר. שרים שביששכר, הם סנהדראות עוסקין בתורה, (דברי הימים א יא לב) יודעי בינה לעתים, הם תמיד עם דבורה ללמד בישראל חק ומשפט:

ושרי ביששכר. יו״ד זו טפילה היא ואינה משמשת כלום, והרי היא כיו״ד (תהלים ח ח) בהמות שדי, (ירמיהו כב יד) וקרע לו חלוני:

ויששכר כן ברק. ושאר העם של ישששכר, כן הם עם ברק לכל אשר יצוה:

בעמק שלח ברגליו. שלחם בכל שליחותו, ולאסוף את העם ולכל צרכי המלחמה:

בפלגות ראובן. אבל בחילוקי לבו של ראובן רבו **חקקי לב.** (תרגום:) נכלי ליבא, ערמומית, ומה היא ערמומיתו, ישב לו בין משפתי המלחמה לשמוע מי נוצח ויהיה עמו:

ט״ז **לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרֹקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב:**

שרקות עדרים. לשמוע קול עדרי המלחמה, למי קול ענות גבורה ולמי קול ענות חלושה:

י״ז **גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן:**

בעבר הירדן שכן. ולא בא אל המלחמה, וכן דן הכניס ממונו בספינות לעמוד ולברוח:

ועל מפרציו. לשמור פרצות ארצו:

י״ח **זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה:**

זבלון עם חרף וגו׳. בזה נפשו והפקיר עצמו למות במלחמה עם ברק, וכן נפתלי על מרומי שדה על הר תבור:

י״ט **בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ:**

בתענך על מי מגדו. תרגם יונתן: בתענך הוו שרן ומטן על מי מגדו, ראש המחנה בתענך ומגיע עד מי מגידו:

בצע כסף לא לקחו. חנם באו לעזרת סיסרא, לא בקשו ממנו שכר:

כ׳ **מִן־שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם־סִיסְרָא:**

מן שמים נלחמו. ואף הקדוש ברוך הוא שלח בם צבאיו שאינם רוצים שום שכר:

ממסלותם. ראש הכוכב בשמים וסופו בארץ, מכאן אמרו (תנחומא בראשית ה) עוביו של רקיע כאויר שבין שמים לארץ, שהכוכב תקוע ברקיע כמין נגר בדלת, מדת ארכו כעביו של רקיע, ומן המקרא שמעיד ׳ממסילותם נלחמו׳, אנו שומעין שעוביו של רקיע כגובה שמים מן הארץ:

כ״א **נַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז:**

גרפם. טאטם מן העולם, כמגרפה זו שגורפת את האפר מן הכירה:

נחל קדומים. שנעשה ערב לים על זה מימות מצרים, כדאיתא בפסחים (קיח ב):

תדרכי נפשי. ברגלים את עוז גבורי כנען:

כ״ב **אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו:**

הלמו עקבי סוס. נשתלפו טלפי סוסיהם, שהיה חום הכוכב מרתיח את הטיט והציפורן נשמטה, כמו שמולגין את הרגלים ברותחין והטלפים נשמטים, מתוך שנשתלפו נהלמו הרגלים:

מדהרות דהרות אביריו. שהיו מרקידים את סוסיהם במלחמה, כמו (נחום ג ב) וסוס דהר, הוא לשון הרקדת הסוס:

כ״ג אֹורוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אָרֹור יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבֹּורִים:

אורו מרוז. אמרי לה כוכבא הוה, ואמרי לה גברא חשיבא הוה (מועד קטן טז א), והיה סמוך למקום המלחמה ולא בא:

אמר מלאך ה׳. אמר ברק בשליחותו של הקדוש ברוך הוא:

יושביה. היושבים בארבע אמות שלו (שם) בארבע מאות שפורי שמתיה ברק למרוז:

לעזרת ה׳. כביכול, שמי שהוא עוזר את ישראל, כעוזר את השכינה:

כ״ד תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ:

מנשים באהל. שרה, שנאמר בה (בראשית יח ט) הנה באהל. רבקה, שנאמר בה (שם כד סז) ויביאה יצחק האהלה. רחל ולאה, שנאמר בהן (שם לא לג) ויצא מאהל לאה וגו׳:

מנשים באהל תבורך. יעל למה - הן ילדו וגידלו, ואם לא יעל הרי הרשע הזה בא ומאבדן, כך הוא בבראשית רבה (מח טו). דבר אחר, אף יעל היתה יושבת אהלים, לפיכך הזכיר אותה בברכת אהלים:

כ״ה מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה:

חלב נתנה. לדעת אם לבו עליו שיבין בין טעם מים לטעם חלב, כן תרגם יונתן:

בספל אדירים. בספל ששותין בו מים, שהמים נקראו ׳אדירים׳, שנאמר (שמות טו י) במים אדירים:

כ״ו יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחְצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ:

להלמות עמלים. סיסרא, שהיה עמל ויגע:

מחקה. לשון חיקוי:

ומחצה. לשון מחץ:

וחלפה. יוצא מצד אחר:

כ״ז בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד:

כ״ח בְּעַד הַחַלֹּון נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אָחֲרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו:

ותיבב. לשון דבור, כמו (ישעיהו יז יט) ניב שפתים ורבותינו פירשוהו (ראש השנה לג ב) לשון גניחה, כתרועה, דמתרגמינן ׳יבבא׳ (ויקרא כג כד). ואני אומר: לשון ראייה, כמו (זכריה ב ב) בבת עיני, וכן חברו מנחם:

אשנב. חלון:

כ״ט חַכְמֹות שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ:

חכמות שרותיה תענינה. החכמות שבשרותיה, לכך נקוד חי״ת פת״ח, חכמות שהוא שם דבר נקוד חט״ף קמ״ץ, כמו (משלי יד א) ראמות לאויל חכמות, וזה נקוד חכמות, וכן (שם יד א) חכמות נשים בנתה ביתה, חכמות שבנשים:

תענינה. דגשות של נו״ן משמשת במקום נו״ן שלישית, ופתרונו תענינה אותה, דגשות נו״ן משמשת במקום ׳אותה׳, כמו (ויקרא ו יד) מרבכת תביאנה:

אף היא תשיב אמריה. תנחומין לעצמה: מה אני מתמה תמיה על עכוב בני:

ל׳ הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל:

הלא ימצאו יחלקו שלל. והוא מעכבן:

רחמתים לראש גבר. מענים נשים יפות בישראל, וכל איש מהם יש לו במטתו שתים ושלש נשים:

ל״א כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה: {פ}

כן יאבדו. דבורה אמרה: תנחומין של הבל הן לה, כן יאבדו כל אויביך ה׳, כאשר אבד הוא:

ואהביו כצאת השמש בגבורתו. לעתיד לבא, (ישעיהו ל כו) שבעתים כאור שבעת הימים, שהיא על אחת שלש מאות וארבעים ושלש כמספר ארבעים ותשע שביעיות:

ותשקט הארץ. אין זה מדברי דבורה אלא מדברי כותב הספר:

פרק ו׳

א׳ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד־מִדְיָן שֶׁבַע שָׁנִים:

ויעשו הרע. עד כאן נאמר ׳ויוסיפו׳, שהיה נצבר חטא על חטא, אבל בשירה זו נמחל להם כל אשר עשו, ועכשיו מתחילין לחטוא, כך נדרש באגדת תהלים (מדרש תהלים יח ו):

ב׳ וַתַּעַז יַד־מִדְיָן עַל־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מִדְיָן עָשׂוּ לָהֶם | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמְּנָהָרוֹת אֲשֶׁר בֶּהָרִים וְאֶת־הַמְּעָרוֹת וְאֶת־הַמְּצָדוֹת:

המנהרות. (תרגום:) מטמוריתא, ובלשון לע״ז: וודו״ש, ועל שם שעושין בהם מאור קטן במקום שאין ניכר קוראן מנהרות, לויישיט״ש בלע״ז:

מערות. גרוטי״ה בלע״ז:

מצדות. פליישדי״ץ בלע״ז, על שם שעושים ביערים על ידי הפלת האילנות סביב סביב:

ג׳ וְהָיָה אִם־זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וְעַמָּלֵק וּבְנֵי־קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו:

ד׳ וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת־יְבוּל הָאָרֶץ עַד־בּוֹאֲךָ עַזָּה וְלֹא־יַשְׁאִירוּ מְחְיָה בְּיִשְׂרָאֵל וְשֶׂה וָשׁוֹר וַחֲמוֹר:

ה׳ כִּי הֵם וּמִקְנֵיהֶם יַעֲלוּ וְאָהֳלֵיהֶם (יבאו) [וּבָאוּ] כְּרֹב־אַרְבֶּה לֹרֹב וְלָהֶם וְלִגְמַלֵּיהֶם אֵין מִסְפָּר וַיָּבֹאוּ בָאָרֶץ לְשַׁחֲתָהּ:

הם ומקניהם. לרעות את התבואה:

ו׳ וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵי מִדְיָן וַיִּזְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: {פ}

ז׳ וַיְהִי כִּי־זָעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה עַל אodות מִדְיָן:

ח׳ וַיִּשְׁלַח יְהוָה אִישׁ נָבִיא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וָאוֹצִיא אֶתְכֶם מִבֵּית עֲבָדִים:

איש נביא. זה הנביא הוא פנחס, ב״סדר עולם״ (פרק ב):

ט׳ וָאַצִּל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־לֹחֲצֵיכֶם וָאֲגָרֵשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם וָאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־אַרְצָם:

י׳ וָאֹמְרָה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִירְאוּ אֶת־אֱלֹהֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבִים בְּאַרְצָם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי: {פ}

י״א וַיָּבֹא מַלְאַךְ יְהוָה וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר בְּעָפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אֲבִי הָעֶזְרִי וְגִדְעוֹן בְּנוֹ חֹבֵט חִטִּים בַּגַּת לְהָנִיס מִפְּנֵי מִדְיָן:

אבי העזרי. מבני אביעזר בן גלעד בן מנשה:

וגדעון בנו. אביו היה חובטן והוא כוברן, אמר לו: אבא, זקן אתה ואם יבאו המדינים לא תוכל לנוס, לך אתה ואני אחבט:

בגת. בקורות בית הבד:

י״ב וַיֵּרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל:

ה׳ עמך גבור החיל. שנתן לך כח כזה:

י״ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו גִּדְעוֹן בִּי אֲדֹנִי וְיֵשׁ יְהוָה עִמָּנוּ וְלָמָּה מְצָאַתְנוּ כָּל זֹאת וְאַיֵּה כָּל נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר סִפְּרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֶעֱלָנוּ יְהוָה וְעַתָּה נְטָשָׁנוּ יְהוָה וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדְיָן:

ויש ה׳ עמנו. ואם יש ה׳ עמנו, למה מצאתנו וגו׳:

אשר ספרו לנו אבותינו. פסח היה, אמר לו: אמש הקרני אבא את ההלל, ושמעתיו שהיה אומר (תהלים קיד א): בצאת ישראל ממצרים, ׳ועתה נטשנו׳, אם צדיקים היו אבותינו, יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו, כשם שעשה להם נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו:

י״ד וַיִּפֶן אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר לֵךְ בְּכֹחֲךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְיָן הֲלֹא שְׁלַחְתִּיךָ:

ויפן אליו. הקדוש ברוך הוא בעצמו:

בכחך זה. בכח הזכות הזה שלמדת סניגוריא על בני, כך דרש רבי תנחומא (מדרש תנחומא שופטים ד):

ט״ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו בִּי אֲדֹנָי בַּמֶּה אוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אַלְפִּי הַדַּל בִּמְנַשֶּׁה וְאָנֹכִי הַצָּעִיר בְּבֵית אָבִי:

הנה אלפי. האלף שאני נמנה בו להיות תחת שר האלף, הוא האלף הדל בכל אלפי מנשה:

ט״ז וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד:

י״ז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְעָשִׂיתָ לִי אוֹת שָׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי:

שאתה. כמו שאתה:

י״ח אַל נָא תָמֵשׁ מִזֶּה עַד בֹּאִי אֵלֶיךָ וְהוֹצֵאתִי אֶת מִנְחָתִי וְהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֵשֵׁב עַד שׁוּבֶךָ:

י״ט וְגִדְעוֹן בָּא וַיַּעַשׂ גְּדִי עִזִּים וְאֵיפַת קֶמַח מַצּוֹת הַבָּשָׂר שָׂם בַּסַּל וְהַמָּרָק שָׂם בַּפָּרוּר וַיּוֹצֵא אֵלָיו אֶל תַּחַת הָאֵלָה וַיַּגֶּשׁ: {פ}

קמח מצות. למדנו שפסח היה, יום תנופת העומר, לכך נאמר (לקמן ז יג) והנה צליל לחם שעורים מתהפך וגו׳:

והמרק. והרוטב:

כ׳ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים קַח אֶת הַבָּשָׂר וְאֶת הַמַּצּוֹת וְהַנַּח אֶל הַסֶּלַע הַלָּז וְאֶת הַמָּרָק שְׁפֹךְ וַיַּעַשׂ כֵּן:

כ״א וַיִּשְׁלַח מַלְאַךְ יְהוָה אֶת קְצֵה הַמִּשְׁעֶנֶת אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּגַּע בַּבָּשָׂר וּבַמַּצּוֹת וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן הַצּוּר וַתֹּאכַל אֶת הַבָּשָׂר וְאֶת הַמַּצּוֹת וּמַלְאַךְ יְהוָה הָלַךְ מֵעֵינָיו:

כ״ב וַיַּרְא גִּדְעוֹן כִּי מַלְאַךְ יְהוָה הוּא וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי מַלְאַךְ יְהוָה פָּנִים אֶל פָּנִים:

אהה. לשון דאגה, כלומר מה תהא עלי:

כי על כן ראיתי. כי על אשר ראיתי מלאך ה׳, לכך אני דואג וצועק ׳אהה׳:

כ״ג וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה שָׁלוֹם לְךָ אַל תִּירָא לֹא תָמוּת:

כ״ד וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא לוֹ יְהוָה שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדֶנּוּ בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי: {ס}

ויקרא לו. גדעון למזבח:

ה׳ שלום. ה׳ הוא שלומנו:

כ״ה וַיְהִי֮ בַּלַּ֣יְלָה הַה֒וּא֒ וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ יְהוָ֔ה קַ֚ח אֶת־פַּ֣ר הַשּׁ֔וֹר אֲשֶׁ֖ר לְאָבִ֑יךָ וּפַ֣ר הַשֵּׁנִ֔י שֶׁ֥בַע שָׁנִ֖ים וְהָרַסְתָּ֣ אֶת־מִזְבַּ֣ח הַבַּ֔עַל אֲשֶׁ֖ר לְאָבִ֑יךָ וְאֶת־הָאֲשֵׁרָ֖ה אֲשֶׁר־עָלָ֥יו תִּכְרֹֽת׃

פר השור. פר הבחור, שהשור בן יומו קרוי שור:

ופר השני. (תרגום:) ותורא תנינא:

שבע שנים. (תרגום:) דאיתפטם שבע שנין לעבודה זרה. שמונה דברים הותרו אותו הלילה: מוקצה, אשרה, ולילה, ובמה וכו׳, כדאיתא בתמורה (כח ב):

כ״ו וּבָנִ֗יתָ מִזְבֵּ֛חַ לַיהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ עַל֙ רֹ֣אשׁ הַמָּעוֹז֔ הַזֶּ֑ה בַּמַּעֲרָכָ֗ה וְלָקַחְתָּ֞ אֶת־הַפָּ֤ר הַשֵּׁנִי֙ וְהַעֲלִיתָ֣ עוֹלָ֔ה בַּעֲצֵ֖י הָאֲשֵׁרָ֑ה אֲשֶׁ֥ר תִּכְרֹֽת׃

ראש המעוז. ראש הסלע:

כ״ז וַיִּקַּ֤ח גִּדְעוֹן֙ עֲשָׂרָ֣ה אֲנָשִׁ֔ים מֵֽעֲבָדָ֖יו וַיַּ֣עַשׂ כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבֶּ֣ר אֵלָ֔יו יְהוָ֑ה וַיְהִ֗י כַּאֲשֶׁ֤ר יָרֵא֙ אֶת־בֵּ֣ית אָבִ֔יו וְאֶת־אַנְשֵׁ֖י הָעִ֑יר מֵֽעֲשׂ֥וֹת יוֹמָ֖ם וַיַּ֥עַשׂ לָֽיְלָה׃

כ״ח וַיַּשְׁכִּ֤ימוּ אַנְשֵׁי֙ הָעִ֔יר בַּבֹּ֖קֶר וְהִנֵּ֣ה נָתַ֗ץ מִזְבַּ֙ח הַבַּ֔עַל וְהָאֲשֵׁרָ֖ה אֲשֶׁר־עָלָ֑יו כֻּרָּ֔תָה וְאֶת־הַפָּ֥ר הַשֵּׁנִ֖י הָעֲלָ֥ה עַל־הַמִּזְבֵּ֖חַ הַבָּנֽוּי׃

כ״ט וַיֹּ֣אמְרוּ֮ אִ֣ישׁ אֶל־רֵעֵ֒הוּ֒ מִ֣י עָשָׂ֣ה הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֑ה וַיְדָרְשׁ֖וּ וַיְבַקְּשׁ֔וּ וַיֹּ֣אמְרוּ֔ גִּדְעוֹ֥ן בֶּן־יוֹאָ֖שׁ עָשָׂ֥ה הַדָּבָ֖ר הַזֶּֽה׃

ל׳ וַיֹּ֣אמְרוּ֮ אַנְשֵׁי֒ הָעִיר֒ אֶל־יוֹאָ֗שׁ הוֹצֵ֤א אֶת־בִּנְךָ֙ וְיָמֻ֔ת כִּ֥י נָתַ֖ץ אֶת־מִזְבַּ֣ח הַבַּ֑עַל וְכִי֙ כָּרַ֣ת הָאֲשֵׁרָ֔ה אֲשֶׁר־עָלָ֖יו׃

ל״א וַיֹּ֤אמֶר יוֹאָשׁ֙ לְכָל֙ אֲשֶׁר־עָמְד֣וּ עָלָ֔יו הַאַתֶּ֥ם | תְּרִיבוּן֙ לַבַּ֔עַל אִם־אַתֶּ֥ם תּוֹשִׁיעוּן֖ אוֹת֑וֹ אֲשֶׁ֤ר יָרִיב֙ לוֹ֙ יוּמַ֣ת עַד־הַבֹּ֔קֶר אִם־אֱלֹהִ֥ים הוּא֙ יָרֶ֣ב לוֹ֔ כִּֽי־נָתַ֥ץ אֶת־מִזְבְּח֖וֹ׃

האתם תריבון לבעל. בשביל הבעל:

תושיעון אותו. תנקמו נקמתו, וכן (שמואל א כה לב): והושיעה ידי לי, דדוד בנבל:

אשר יריב לו. בשבילו:

עד הבקר. עד הבקר המתינו:

אם אלהים הוא. יריב הוא לעצמו ריבו ונקמתו, וכדי לדחותם עד שיברח גדעון היה אומר כן:

ל״ב וַיִּקָּרֵ֨א לוֹ֙ בַּיּ֣וֹם הַה֔וּא יְרֻבַּ֖עַל לֵאמֹ֑ר יָרֶ֥ב בּ֛וֹ הַבַּ֖עַל כִּי־נָתַ֥ץ אֶת־מִזְבְּח֖וֹ׃ {ס}

ירב בו. בגדעון אצל ריב נופל עם, או את, או בו, כמו (בראשית לא לו): וירב בלבן, אבל ׳לו׳ אינו נופל על הלשון, וכל ׳לו׳ הכתובים כאן ׳בשביל׳ הם:

ל״ג וְכָל־מִדְיָ֣ן וַעֲמָלֵ֗ק וּבְנֵי־קֶ֙דֶם֙ נֶֽאֶסְפ֣וּ יַחְדָּ֔ו וַיַּעַבְר֖וּ וַיַּחֲנ֣וּ בְּעֵ֣מֶק יִזְרְעֶֽאל׃

ל״ד וְר֣וּחַ יְהוָ֔ה לָבְשָׁ֖ה אֶת־גִּדְעוֹ֑ן וַיִּתְקַ֣ע בַּשּׁוֹפָ֔ר וַיִּזָּעֵ֖ק אֲבִיעֶ֥זֶר אַחֲרָֽיו׃

רוח ה׳. רוח גבורה:

ויזעק אביעזר. כל המשפחה:

ל״ה וּמַלְאָכִ֣ים שָׁלַ֔ח בְּכָל־מְנַשֶּׁ֖ה וַיִּזָּעֵ֣ק גַּם־הוּא֮ אַחֲרָיו֒ וּמַלְאָכִ֣ים שָׁלַ֔ח בְּאָשֵׁ֥ר וּבִזְבֻלוּן֖ וּבְנַפְתָּלִ֑י וַיַּעֲל֥וּ לִקְרָאתָֽם׃

ל״ו וַיֹּ֤אמֶר גִּדְעוֹן֙ אֶל־הָאֱלֹהִ֔ים אִם־יֶ֥שְׁךָ֖ מוֹשִׁ֣יעַ בְּיָדִ֑י אֶת־יִשְׂרָאֵ֕ל כַּאֲשֶׁ֥ר דִּבַּ֖רְתָּ׃

ל״ז הִנֵּה אָנֹכִי מַצִּיג אֶת־גִּזַּת הַצֶּמֶר בַּגֹּרֶן אִם טַל יִהְיֶה עַל־הַגִּזָּה לְבָדָהּ וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ חֹרָב וְיָדַעְתִּי כִּי־תוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃

ל״ח וַיְהִי־כֵן וַיַּשְׁכֵּם מִמָּחֳרָת וַיָּזַר אֶת־הַגִּזָּה וַיִּמְצְ טַל מִן־הַגִּזָּה מְלוֹא הַסָּפֶל מָיִם׃

ויהי כן. שהיה טל על הגזה לבדה יותר מבשאר מקומות, כמו שהוא אומר (פסוק לז): מלא הספל מים, אבל ׳על כל הארץ חורב׳ לא נתקיים, שהברית כרותה לטל שאינו נעצר (תענית ג א):

ויזר. לשון מכבש, וכן (ישעיהו א ו): לא זורו ולא חובשו, לא נחבשו להוציא הלחה:

ל״ט וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֶל־הָאֱלֹהִים אַל־יֶחַר אַפְּךָ בִּי וַאֲדַבְּרָה אַךְ הַפָּעַם אֲנַסֶּה נָּא־רַק־הַפַּעַם בַּגִּזָּה יְהִי־נָא חָרֵב אֶל־הַגִּזָּה לְבָדָהּ וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ יְהִי־טָל׃

מ׳ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים כֵּן בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי־חָרֵב אֶל־הַגִּזָּה לְבָדָהּ וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ הָיָה טָל׃ {פ}

פרק ז׳

א׳ וַיַּשְׁכֵּם יְרַבַּעַל הוּא גִדְעוֹן וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּחֲנוּ עַל־עֵין חָרֹד וּמַחֲנֵה מִדְיָן הָיָה־לוֹ מִצָּפוֹן מִגִּבְעַת הַמּוֹרֶה בָּעֵמֶק׃ {ס}

מגבעת המורה בעמק. (תרגום:) דמסתכיא למישרא. המורה, לשון הוראה וראיה, כמו (משלי ו יג) מורה באצבעותיו, שמשם צופים ורומזים בעמק:

ב׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן רַב הָעָם אֲשֶׁר אִתְּךָ מִתִּתִּי אֶת־מִדְיָן בְּיָדָם פֶּן־יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יָדִי הוֹשִׁיעָה לִי׃

יתפאר. וונטי״ר בלע״ז:

ג׳ וְעַתָּה קְרָא נָא בְּאָזְנֵי הָעָם לֵאמֹר מִי־יָרֵא וְחָרֵד יָשֹׁב וְיִצְפֹּר מֵהַר הַגִּלְעָד וַיָּשָׁב מִן־הָעָם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם־אֶלֶף וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים נִשְׁאָרוּ׃ {ס}

ויצפר. בבקר, לשון ארמי: צפרא:

ד׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן עוֹד הָעָם רָב הוֹרֵד אוֹתָם אֶל־הַמַּיִם וְאֶצְרָפֵנּוּ לְךָ שָׁם וְהָיָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ זֶה | יֵלֵךְ אִתְּךָ הוּא יֵלֵךְ אִתָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־אֹמַר אֵלֶיךָ זֶה לֹא־יֵלֵךְ עִמְּךָ הוּא לֹא יֵלֵךְ׃

ה׳ וַיּוֹרֶד אֶת־הָעָם אֶל־הַמָּיִם וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן כֹּל אֲשֶׁר־יָלֹק בִּלְשׁוֹנוֹ מִן־הַמַּיִם כַּאֲשֶׁר יָלֵק הַכֶּלֶב תַּצִּיג אוֹתוֹ לְבָדֶּךָ וְכֹל אֲשֶׁר־יִכְרַע עַל־בִּרְכָּיו לִשְׁתּוֹת׃

כל אשר ילוק בלשונו וגו׳ וכל אשר יכרע על ברכיו לשתות. תציג אותו לבד חוץ מסיעתך, כי הם לא ילכו עמך, שכך הם למודים לכרוע לפני עבודת גלולים:

ו׳ וַיְהִי מִסְפַּר הַלֹּקְקִים בְּיָדָם אֶל־פִּיהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְכֹל יֶתֶר הָעָם כָּרְעוּ עַל־בִּרְכֵּיהֶם לִשְׁתּוֹת מָיִם׃ {ס}

המלקקים בידם. אין זה דרך כריעה כלוקק בלשונו:

ז׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן בִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַלֹּקְקִים אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְנָתַתִּי אֶת־מִדְיָן בְּיָדֶךָ וְכָל־הָעָם יֵלְכוּ אִישׁ לִמְקֹמוֹ׃

ח׳ וַיִּקְחוּ אֶת־צֵדָה הָעָם בְּיָדָם וְאֶת שׁוֹפְרֹתֵיהֶם וְאֵת כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל שִׁלַּח אִישׁ לְאָהָלָיו וּבִשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ הֶחֱזִיק וּמַחֲנֵה מִדְיָן הָיָה לוֹ מִתַּחַת בָּעֵמֶק׃ {פ}

ט וַיְהִי֙ בַּלַּ֣יְלָה הַה֔וּא וַיֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו יְהוָ֑ה קוּם֩ רֵ֨ד בַּֽמַּחֲנֶ֜ה כִּ֣י נְתַתִּ֥יו בְיָדֶֽךָ׃

י וְאִם־יָרֵ֣א אַתָּ֔ה לָרֶ֖דֶת רֵ֣ד אַתָּ֑ה וּפֻרָ֥ה נַעַרְךָ֖ אֶל־הַֽמַּחֲנֶֽה׃

יא וְשָׁמַעְתָּ֙ מַה־יְּדַבֵּ֔רוּ וְאַחַ֛ר תֶּחֱזַ֥קְנָה יָדֶ֖יךָ וְיָרַדְתָּ֣ בַּֽמַּחֲנֶ֑ה וַיֵּ֣רֶד הוּא֩ וּפֻרָ֨ה נַעֲר֜וֹ אֶל־קְצֵ֣ה הַחֲמֻשִׁ֗ים אֲשֶׁ֥ר בַּֽמַּחֲנֶֽה׃

יב וּמִדְיָ֨ן וַעֲמָלֵ֜ק וְכָל־בְּנֵ֣י קֶ֗דֶם נֹפְלִים֙ בָּעֵ֣מֶק כָּֽאַרְבֶּ֔ה לָרֹ֖ב וְלִגְמַלֵּיהֶ֣ם אֵ֣ין מִסְפָּ֑ר כַּח֤וֹל שֶׂעַל־שְׂפַת֙ הַיָּ֔ם לָרֹֽב׃

- **נפלים בעמק.** שוכנים בעמק׃

יג וַיָּבֹ֣א גִדְעוֹן֮ וְהִנֵּה־אִישׁ֒ מְסַפֵּ֣ר לְרֵעֵ֗הוּ חֲלוֹם֙ וַיֹּ֣אמֶר הִנֵּ֤ה חֲלוֹם֙ חָלַ֣מְתִּי וְהִנֵּ֣ה צְלִיל־לֶ֗חֶם שְׂעֹרִים֙ מִתְהַפֵּ֣ךְ בְּמַחֲנֵ֣ה מִדְיָ֔ן וַיָּבֹ֥א עַד־הָאֹ֖הֶל וַיַּכֵּ֑הוּ וַיִּפֹּ֣ל וַיַּהַפְכֵ֔הוּ לְמַ֖עְלָה וְנָפַ֥ל הָאֹֽהֶל׃

- **צליל.** צלול כתיב, שהיה הדור צלול מן הצדיקים׃
- **צליל לחם שערים.** (תרגום׃) חרר דלחם שעורים, חררה שאופין על הגחלים׃
- **לחם שערים.** הוא זכות העומר הקרב בפסח׃
- **ויכהו ויפל.** האהל׃ **ויהפכהו.** האהל מלמטה למעלה, ונפל האהל׃

יד וַיַּ֣עַן רֵעֵ֔הוּ וַיֹּ֖אמֶר אֵ֣ין זֹ֑את בִּלְתִּ֞י אִם־חֶ֣רֶב גִּדְעוֹן֮ בֶּן־יוֹאָשׁ֒ אִ֣ישׁ יִשְׂרְאֵל֒ נָתַ֤ן הָאֱלֹהִים֙ בְּיָד֔וֹ אֶת־מִדְיָ֖ן וְאֶת־כָּל־הַֽמַּחֲנֶֽה׃ {פ}

טו וַיְהִ֣י כִשְׁמֹ֣עַ גִּדְעוֹן֮ אֶת־מְסַפֵּר֣ הַחֲלוֹם֒ וְאֶת־שִׁבְר֔וֹ וַיִּשְׁתַּחוּ֙ וַיָּ֣שָׁב אֶל־מַחֲנֵ֔ה יִשְׂרָאֵ֖ל וַיֹּ֣אמֶר קוּמ֑וּ כִּֽי־נָתַ֤ן יְהוָה֙ בְּיֶדְכֶ֔ם אֶת־מַחֲנֵ֖ה מִדְיָֽן׃

- **את מספר החלום.** את סיפור החלום, (תרגום׃) ית שועית חלמא וית פשריה׃
- **ואת שברו.** ואת ממכרו, כלומר׃ ואת פתרונו׃

טז וַיַּ֣חַץ אֶת־שְׁלֹ֣שׁ מֵא֔וֹת הָאִ֖ישׁ שְׁלֹשָׁ֣ה רָאשִׁ֑ים וַיִּתֵּ֨ן שׁוֹפָר֜וֹת בְּיַד־כֻּלָּ֗ם וְכַדֵּ֤י רֵיקִים֙ וְלַפִּדִ֔ים בְּתוֹךְ֙ הַכַּדִּֽים׃

- **שופרות ולפדים.** להזכיר זכות מתן תורה ופשוטו׃ לילה היה, כמו שכתוב (פסוק ט) והיה חשך, לפיכך נשאו שם לפידים להאיר להם ונתנום בכדים כדי שלא יבינו בלפידים׃

יז וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵיהֶ֗ם מִמֶּ֤נִּי תִרְאוּ֙ וְכֵ֣ן תַּעֲשׂ֔וּ וְהִנֵּ֥ה אָנֹכִ֖י בָּא֑ בִּקְצֵ֣ה הַֽמַּחֲנֶ֗ה וְהָיָה֙ כַּאֲשֶׁר־אֶעֱשֶׂ֣ה כֵּ֔ן תַּעֲשֽׂוּן׃

- **ממני תראו.** את אשר אני עושה, ראו ועשו כן׃

יח וְתָקַעְתִּי֙ בַּשּׁוֹפָ֔ר אֲנֹכִ֖י וְכָל־אֲשֶׁ֣ר אִתִּ֑י וּתְקַעְתֶּ֤ם בַּשּׁוֹפָרוֹת֙ גַּם־אַתֶּ֔ם סְבִיבוֹת֙ כָּל־הַֽמַּחֲנֶ֔ה וַאֲמַרְתֶּ֖ם לַיהוָ֥ה וּלְגִדְעֽוֹן׃ {פ}

- **אנכי וכל אשר אתי.** אחד מן הראשים, ומאה איש היה עמו (פסוק יט)׃
- **לה׳ ולגדעון.** (תרגום׃) חרבא דמקטלא מן קדם ה׳ ונצחנא על ידי גדעון׃

יט וַיָּבֹ֣א גִדְעוֹן֮ וּמֵאָה־אִישׁ֒ אֲשֶׁר־אִתּוֹ֙ בְּקְצֵ֣ה הַֽמַּחֲנָ֔ה רֹ֖אשׁ הָאַשְׁמֹרֶ֣ת הַתִּיכוֹנָ֑ה אַ֚ךְ הָקֵ֣ם הֵקִ֔ימוּ אֶת־הַשֹּׁמְרִ֖ים וַיִּתְקְע֣וּ בַּשּׁוֹפָר֑וֹת וְנָפֹ֥וץ הַכַּדִּ֖ים אֲשֶׁ֥ר בְּיָדָֽם׃

- **הקם הקימו.** כבר בני החיל את השומרים שהיתה משמרתם באשמורת התיכונה, שכן דרך בני גייסות להעמיד שומרים, אלו ישמרו שליש הלילה הראשון ואלו שליש השני, ואלו שליש האחרון׃
- **ונפוץ הכדים.** ולשבור הכדים אשר בידם׃

כ וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הָרָאשִׁים בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיְשַׁבְּרוּ הַכַּדִּים וַיַּחֲזִיקוּ בִּיד־שְׂמֹאולָם בַּלַּפִּדִים וּבְיַד־יְמִינָם הַשּׁוֹפָרוֹת לִתְקוֹעַ וַיִּקְרְאוּ חֶרֶב לַיהוָה וּלְגִדְעוֹן׃

כ״א וַיַּעַמְדוּ אַיִשׁ תַּחְתָּיו סָבִיב לַמַּחֲנֶה וַיָּרָץ כָּל־הַמַּחֲנֶה וַיָּרִיעוּ (ויניסו) [וַיְנִיסוּ]׃

וירועו. תרועת מסע וניסה׃

כ״ב וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הַשּׁוֹפָרוֹת וַיָּשֶׂם יְהוָה אֶת חֶרֶב אִישׁ בְּרֵעֵהוּ וּבְכָל־הַמַּחֲנֶה וַיָּנָס הַמַּחֲנֶה עַד־בֵּית הַשִּׁטָּה צְרֹרָתָה עַד שְׂפַת־אָבֵל מְחוֹלָה עַל־טַבָּת׃

כ״ג וַיִּצָּעֵק אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִנַּפְתָּלִי וּמִן־אָשֵׁר וּמִן־כָּל־מְנַשֶּׁה וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵי מִדְיָן׃

כ״ד וּמַלְאָכִים שָׁלַח גִּדְעוֹן בְּכָל־הַר אֶפְרַיִם לֵאמֹר רְדוּ לִקְרַאת מִדְיָן וְלִכְדוּ לָהֶם אֶת־הַמַּיִם עַד בֵּית בָּרָה וְאֶת־הַיַּרְדֵּן וַיִּצָּעֵק כָּל־אִישׁ אֶפְרַיִם וַיִּלְכְּדוּ אֶת־הַמַּיִם עַד בֵּית בָּרָה וְאֶת־הַיַּרְדֵּן׃

ולכדו להם את המים. המפסיקין בין ארם לארץ כנען׃

ואת הירדן. שגם הוא היה מפסיק׃

כ״ה וַיִּלְכְּדוּ שְׁנֵי־שָׂרֵי מִדְיָן אֶת־עֹרֵב וְאֶת־זְאֵב וַיַּהַרְגוּ אֶת־עוֹרֵב בְּצוּר־עוֹרֵב וְאֶת־זְאֵב הָרְגוּ בְיֶקֶב־זְאֵב וַיִּרְדְּפוּ אֶל־מִדְיָן וְרֹאשׁ־עֹרֵב וּזְאֵב הֵבִיאוּ אֶל־גִּדְעוֹן מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן׃

הביאו אל גדעון מעבר לירדן. בבקר, כשעבר גדעון את הירדן לרדוף אחר זבח וצלמונע׃

פרק ח׳

א וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ אֶפְרַיִם מָה־הַדָּבָר הַזֶּה עָשִׂיתָ לָּנוּ לְבִלְתִּי קְרֹאתֵנוּ כִּי הָלַכְתָּ לְהִלָּחֶם בְּמִדְיָן וַיְרִיבוּן אִתּוֹ בְּתֹקֶף׃

ב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֶה־עָשִׂיתִי עַתָּה כָּכֶם הֲלֹא טוֹב עֹלְלוֹת אֶפְרַיִם מִבְצִיר אֲבִיעֶזֶר׃

מה עשיתי עתה ככם. מה חשוב מה שעשיתי בתחילתו, כמה שעשיתם אתם בסוף׃

הלא טוב עללות. שבאו לידכם בסוף מתחלת הבציר שבצרנו אני ומשפחתי, שהרי בידכם נתן ה׳ את המלכים׃

ג בְּיֶדְכֶם נָתַן אֱלֹהִים אֶת־שָׂרֵי מִדְיָן אֶת־עֹרֵב וְאֶת־זְאֵב וּמַה־יָּכֹלְתִּי עֲשׂוֹת כָּכֶם אָז רָפְתָה רוּחָם מֵעָלָיו בְּדַבְּרוֹ הַדָּבָר הַזֶּה׃

ומה יכלתי. לעשות שיהא חשוב כמעשה שלכם׃

ד וַיָּבֹא גִדְעוֹן הַיַּרְדֵּנָה עֹבֵר הוּא וּשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ עֲיֵפִים וְרֹדְפִים׃

עבר הוא ושלש מאות האיש. עוברים את הירדן אחרי זבח וצלמונע שעברו את הירדן תחלה, והיו משחיתים מעבר לירדן את ארץ ראובן וגד ומנשה, ועבר שם כדי לנקום אף בהם׃

ה וַיֹּאמֶר לְאַנְשֵׁי סֻכּוֹת תְּנוּ־נָא כִּכְּרוֹת לֶחֶם לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלַי כִּי־עֲיֵפִים הֵם וְאָנֹכִי רֹדֵף אַחֲרֵי זֶבַח וְצַלְמֻנָּע מַלְכֵי מִדְיָן׃

לאנשי סכות. ישראל היו׃

ו וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי סֻכּוֹת הֲכַף זֶבַח וְצַלְמֻנָּע עַתָּה בְיָדֶךָ כִּי־נִתֵּן לְצְבָאֲךָ לָחֶם׃

הכף זבח וצלמנע בידך. שאתה מתפאר שהצלתנו מיד מדין׃

ז וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן לָכֵן בְּתֵת יְהוָה אֶת־זַבַח וְאֶת־צַלְמֻנָּע בְּיָדִי וְדַשְׁתִּי אֶת־בְּשַׂרְכֶם אֶת־קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבְּרְקָנִים׃

הברקנים. רונצי״ש בלע״ז׃

ח וַיַּעַל מִשָּׁם פְּנוּאֵל וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כָּזֹאת וַיַּעֲנוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי פְנוּאֵל כַּאֲשֶׁר עָנוּ אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃

ט וַיֹּאמֶר גַּם־לְאַנְשֵׁי פְנוּאֵל לֵאמֹר בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם אֶתֹּץ אֶת־הַמִּגְדָּל הַזֶּה׃ {פ}

י וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בַּקַּרְקֹר וּמַחֲנֵיהֶם עִמָּם כַּחֲמֵשֶׁת עָשָׂר אֶלֶף כֹּל הַנִּוֹתָרִים מִכֹּל מַחֲנֵה בְנֵי־קֶדֶם וְהַנֹּפְלִים מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף־חָרֶב׃

בקרקר. שם מקום׃

יא וַיַּעַל גִּדְעוֹן דֶּרֶךְ הַשְּׁכוּנֵי בָּאָהֳלִים מִקֶּדֶם לְנֹבַח וְיָגְבְּהָה וַיַּךְ אֶת־הַמַּחֲנֶה וְהַמַּחֲנֶה הָיָה בָּטֵחַ׃

דרך השכוני באהלים. דרך ארץ קדר וערב השוכנים במדבר באהליהם, שרועים מקנה תמיד ואין דרים בבתים׃

מקדם לנבח ויגבהה. שהם ערי ישראל, ולא רצה לילך שם אלא דרך עקלתון, כדי שלא ירגישו בהם, ויהומם פתאום׃

יב וַיָּנָסוּ זֶבַח וְצַלְמֻנָּע וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וַיִּלְכֹּד אֶת־שְׁנֵי | מַלְכֵי מִדְיָן אֶת־זֶבַח וְאֶת־צַלְמֻנָּע וְכָל־הַמַּחֲנֶה הֶחֱרִיד׃

יג וַיָּשָׁב גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ מִן־הַמִּלְחָמָה מִלְמַעֲלֵה הֶחָרֶס׃

מלמעלה החרס. עד שלא שקעה השמש, בעוד החמה נראית גבוה׃

יד וַיִּלְכֹּד־נַעַר מֵאַנְשֵׁי סֻכּוֹת וַיִּשְׁאָלֵהוּ וַיִּכְתֹּב אֵלָיו אֶת־שָׂרֵי סֻכּוֹת וְאֶת־זִקְנֶיהָ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה אִישׁ׃

טו וַיָּבֹא אֶל־אַנְשֵׁי סֻכּוֹת וַיֹּאמֶר הִנֵּה זֶבַח וְצַלְמֻנָּע אֲשֶׁר חֵרַפְתֶּם אוֹתִי לֵאמֹר הֲכַף זֶבַח וְצַלְמֻנָּע עַתָּה בְּיָדֶךָ כִּי נִתֵּן לַאֲנָשֶׁיךָ הַיְעֵפִים לָחֶם׃

טז וַיִּקַּח אֶת־זִקְנֵי הָעִיר וְאֶת־קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבְּרְקָנִים וַיֹּדַע בָּהֶם אֶת אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃

וידע בהם. (תרגום:) ותבר בהון׃

יז וְאֶת־מִגְדַּל פְּנוּאֵל נָתַץ וַיַּהֲרֹג אֶת־אַנְשֵׁי הָעִיר׃

יח וַיֹּאמֶר אֶל־זֶבַח וְאֶל־צַלְמֻנָּע אֵיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הַרַגְתֶּם בְּתָבֹור וַיֹּאמְרוּ כָּמוֹךָ כְמוֹהֶם אֶחָד כְּתֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃

אחד כתאר בני המלך. יונתן תרגם: אחד היה בהם שתוארו כתואר בני המלך. ויש לפותרו: כמוך כמוהם, תואר אחד לכם, כי כתואר בני מלכים היו׃

יט וַיֹּאמֶר אַתֵּי בְּנֵי־אִמִּי הֶם חַי־יְהוָה לְוּ הַחֲיִתֶם אוֹתָם לֹא הָרַגְתִּי אֶתְכֶם׃

כ וַיֹּאמֶר לְיֶתֶר בְּכֹורוֹ קוּם הָרֹג אוֹתָם וְלֹא־שָׁלַף הַנַּעַר חַרְבּוֹ כִּי יָרֵא כִּי עוֹדֶנּוּ נָעַר׃

ולא שלף הנער חרבו. להורגם, שהיה ירא מהם׃

כא וַיֹּאמֶר זֶבַח וְצַלְמֻנָּע קוּם אַתָּה וּפְגַע־בָּנוּ כִּי כְאִישׁ גְּבוּרָתוֹ וַיָּקָם גִּדְעוֹן וַיַּהֲרֹג אֶת־זֶבַח וְאֶת־צַלְמֻנָּע וַיִּקַּח אֶת־הַשַּׁהֲרֹנִים אֲשֶׁר בְּצַוְּארֵי גְמַלֵּיהֶם׃ {פ}

השהרנים. לוינ״ש בלע״ז, של זהב׃

כב וַיֹּאמְרוּ אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּדְעוֹן מְשָׁל־בָּנוּ גַּם־אַתָּה גַּם־בִּנְךָ גַּם בֶּן־בִּנֶךָ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיַּד מִדְיָן׃

כ״ג וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם֮ גִּדְעוֹן֒ לֹא־אֶמְשֹׁל אֲנִי֮ בָּכֶם֒ וְלֹא־יִמְשֹׁל בְּנִי בָּכֶם יְהוָה יִמְשֹׁל בָּכֶם׃

כ״ד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם גִּדְעוֹן אֶשְׁאֲלָה מִכֶּם֮ שְׁאֵלָה֒ וּתְנוּ־לִי אִישׁ נֶזֶם שְׁלָלוֹ כִּי־נִזְמֵי זָהָב֮ לָהֶם֒ כִּי יִשְׁמְעֵאלִים הֵם׃

כ״ה וַיֹּאמְרוּ נָתוֹן נִתֵּן וַיִּפְרְשׂוּ֮ אֶת־הַשִּׂמְלָה֒ וַיַּשְׁלִיכוּ שָׁמָּה אִישׁ נֶזֶם שְׁלָלוֹ׃

כ״ו וַיְהִי֮ מִשְׁקַל֒ נִזְמֵי הַזָּהָב֮ אֲשֶׁר שָׁאָל֒ אֶלֶף וּשְׁבַע־מֵאוֹת זָהָב לְבַד מִן־הַשַּׂהֲרוֹנִים וְהַנְּטִיפוֹת וּבִגְדֵי הָאַרְגָּמָן שֶׁעַל֮ מַלְכֵי מִדְיָן֒ וּלְבַד֮ מִן־הָעֲנָקוֹת אֲשֶׁר בְּצַוְּארֵי גְמַלֵּיהֶם׃

> **השהרנים והנטפות.** (תרגום:) ענקיא וכלילא׃

כ״ז וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִדְעוֹן לְאֵפוֹד וַיַּצֵּג אוֹתוֹ בְעִירוֹ֮ בְּעָפְרָה֒ וַיִּזְנוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו שָׁם וַיְהִי לְגִדְעוֹן וּלְבֵיתוֹ לְמוֹקֵשׁ׃

> **ויעש אותו גדעון לאפוד.** להיות לזכרון על תשועה גדולה, לראות כמה היה חילם כבד שבנזמי חשוביהם היה כל הזהב הזה׃
>
> **ויזנו כל ישראל אחריו.** לאחר מיתת גדעון׃

כ״ח וַיִּכָּנַע מִדְיָן לִפְנֵי֮ בְּנֵי֒ יִשְׂרָאֵל֮ וְלֹא יָסְפוּ֒ לָשֵׂאת רֹאשָׁם֮ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ֒ אַרְבָּעִים שָׁנָה בִּימֵי גִדְעוֹן׃ {פ}

כ״ט וַיֵּלֶךְ יְרֻבַּעַל בֶּן־יוֹאָשׁ וַיֵּשֶׁב בְּבֵיתוֹ׃

ל׳ וּלְגִדְעוֹן הָיוּ֮ שִׁבְעִים בָּנִים֒ יֹצְאֵי יֶרֶךְ֮ כִּי־נָשִׁים רַבּוֹת הָיוּ לוֹ׃

ל״א וּפִילַגְשׁוֹ֮ אֲשֶׁר בִּשְׁכֶם֒ יָלְדָה־לּוֹ גַם־הִיא בֵּן וַיָּשֶׂם אֶת־שְׁמוֹ אֲבִימֶלֶךְ׃

ל״ב וַיָּמָת גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ בְּשֵׂיבָה טוֹבָה וַיִּקָּבֵר֮ בְּקֶבֶר֒ יוֹאָשׁ אָבִיו בְּעָפְרָה אֲבִי הָעֶזְרִי׃ {פ}

ל״ג וַיְהִי֮ כְּאֲשֶׁר֒ מֵת גִּדְעוֹן וַיָּשׁוּבוּ֮ בְּנֵי֒ יִשְׂרָאֵל֮ וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים וַיָּשִׂימוּ לָהֶם בַּעַל בְּרִית לֵאלֹהִים׃

> **בעל ברית.** כך שמו׃

ל״ד וְלֹא זָכְרוּ֮ בְּנֵי֒ יִשְׂרָאֵל֮ אֶת־יְהוָה֒ אֱלֹהֵיהֶם הַמַּצִּיל אוֹתָם֮ מִיַּד֒ כָּל־אֹיְבֵיהֶם מִסָּבִיב׃

ל״ה וְלֹא־עָשׂוּ חֶסֶד עִם־בֵּית יְרֻבַּעַל גִּדְעוֹן כְּכָל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה עִם־יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

> **ולא עשו חסד וגו׳.** שהרגו את בניו, כמו שכתוב בענין (להלן ט ה)׃

פרק ט׳

א׳ וַיֵּלֶךְ אֲבִימֶלֶךְ בֶּן־יְרֻבַּעַל֮ שְׁכֶמָה֒ אֶל־אֲחֵי אִמּוֹ וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם וְאֶל־כָּל־מִשְׁפַּחַת בֵּית־אֲבִי אִמּוֹ לֵאמֹר׃

ב׳ דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי כָל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם֮ מַה־טּוֹב לָכֶם֒ הַמְשֹׁל בָּכֶם שִׁבְעִים אִישׁ כֹּל בְּנֵי יְרֻבַּעַל אִם־מְשֹׁל בָּכֶם אִישׁ אֶחָד וּזְכַרְתֶּם כִּי־עַצְמְכֶם וּבְשַׂרְכֶם אָנִי׃

ג׳ וַיְדַבְּרוּ אֲחֵי־אִמּוֹ עָלָיו בְּאָזְנֵי֮ כָל־בַּעֲלֵי֒ שְׁכֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּט לִבָּם֮ אַחֲרֵי֒ אֲבִימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אָחִינוּ הוּא׃

ד׳ וַיִּתְּנוּ־לוֹ֮ שִׁבְעִים֒ כֶּסֶף מִבֵּית בַּעַל בְּרִית וַיִּשְׂכֹּר בָּהֶם אֲבִימֶלֶךְ֮ אֲנָשִׁים֒ רֵיקִים וּפַחָזִים וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו׃

> **ופחזים.** בהולים במעשיהם לעשות בלא תבונה׃

ה׳ וַיָּבֹא בֵּית־אָבִיו֮ עָפְרָ֣תָה וַיַּ֣הַג אֶת־אֲחָיו֒ בְּנֵי־יְרֻבַּ֗עַל שִׁבְעִ֤ים אִישׁ֙ עַל־אֶ֣בֶן אֶחָ֔ת וַיִּוָּתֵ֕ר יוֹתָ֥ם בֶּן־יְרֻבַּ֖עַל הַקָּטֹ֑ן כִּ֥י נֶחְבָּֽא׃ {ס}

ו׳ וַיֵּֽאָסְפ֣וּ כָל־בַּעֲלֵ֣י שְׁכֶ֗ם וְכָל־בֵּ֤ית מִלּוא֙ וַיֵּלְכ֔וּ וַיַּמְלִ֥יכוּ אֶת־אֲבִימֶ֖לֶךְ לְמֶ֑לֶךְ עִם־אֵל֥וֹן מַצֵּ֖ב אֲשֶׁ֥ר בִּשְׁכֶֽם׃

עם אלון מצב. (תרגום:) מישר קמתא - מישור שהיו בו מצבות:

ז׳ וַיַּגִּ֣דוּ לְיוֹתָ֗ם וַיֵּלֶךְ֮ וַיַּעֲמֹד֒ בְּרֹ֣אשׁ הַר־גְּרִזִ֔ים וַיִּשָּׂ֥א קוֹל֖וֹ וַיִּקְרָ֑א וַיֹּ֣אמֶר לָהֶ֗ם שִׁמְעוּ֙ אֵלַ֣י בַּעֲלֵי־שְׁכֶ֔ם וְיִשְׁמַ֥ע אֲלֵיכֶ֖ם אֱלֹהִֽים׃

ח׳ הָלוֹךְ֩ הָלְכ֨וּ הָעֵצִ֜ים לִמְשֹׁ֤חַ עֲלֵיהֶם֙ מֶ֔לֶךְ וַיֹּאמְר֖וּ לַזַּ֑יִת (מלוכה) [מָלְכָ֥ה] עָלֵֽינוּ׃

הלוך הלכו העצים. משל הוא:

לזית. עתניאל בן קנז (שופטים א יג), הבא משבט יהודה שנקרא זית, שנאמר (ירמיהו יא טז): זית רענן יפה פרי תואר וגו׳:

ט׳ וַיֹּ֤אמֶר לָהֶם֙ הַזַּ֔יִת הֶחָדַ֖לְתִּי אֶת־דְּשְׁנִ֣י אֲשֶׁר־בִּ֔י יְכַבְּד֥וּ אֱלֹהִ֖ים וַאֲנָשִׁ֑ים וְהָלַכְתִּי֙ לָנ֣וּעַ עַל־הָעֵצִֽים׃

דשני. לשון שומן:

י׳ וַיֹּאמְר֥וּ הָעֵצִ֖ים לַתְּאֵנָ֑ה לְכִי־אַ֥תְּ מָלְכִ֖י עָלֵֽינוּ׃

לתאנה. דבורה:

י״א וַתֹּ֤אמֶר לָהֶם֙ הַתְּאֵנָ֔ה הֶחָדַ֖לְתִּי אֶת־מָתְקִ֑י וְאֶת־תְּנוּבָתִ֥י הַטּוֹבָ֖ה וְהָלַכְתִּי֙ לָנ֣וּעַ עַל־הָעֵצִֽים׃

את מתקי. דבש דבורים:

י״ב וַיֹּאמְר֥וּ הָעֵצִ֖ים לַגֶּ֑פֶן לְכִי־אַ֥תְּ (מלוכי) [מָלְכִ֖י] עָלֵֽינוּ׃

לגפן. גדעון, שהוא מזרע יוסף (שופטים ו יא), שנאמר בו (בראשית מט כב) בן פורת, (ותרגם שם אונקלוס:) כגופן דנציב וכו׳:

י״ג וַתֹּ֤אמֶר לָהֶם֙ הַגֶּ֔פֶן הֶחָדַ֖לְתִּי אֶת־תִּירוֹשִׁ֣י הַמְשַׂמֵּ֣חַ אֱלֹהִ֣ים וַאֲנָשִׁ֑ים וְהָלַכְתִּי֙ לָנ֣וּעַ עַל־הָעֵצִֽים׃

המשמח אלהים. שאין אומרים הלוים שיר של הקרבן אלא על הנסכים:

י״ד וַיֹּאמְר֥וּ כָל־הָעֵצִ֖ים אֶל־הָאָטָ֑ד לֵ֥ךְ אַתָּ֖ה מְלֹךְ־עָלֵֽינוּ׃

אל האטד. ספינ״ה בלע״ז:

ט״ו וַיֹּ֤אמֶר הָאָטָד֙ אֶל־הָעֵצִ֔ים אִם־בֶּאֱמֶ֗ת אַתֶּ֤ם מֹשְׁחִים֙ אֹתִ֣י לְמֶ֔לֶךְ עֲלֵיכֶ֖ם בֹּ֣אוּ חֲסֻ֑יוּ בְּצִלִּ֔י וְאִם־אַ֕יִן תֵּצֵ֥א אֵ֖שׁ מִן־הָאָטָ֑ד וְתֹאכַ֖ל אֶת־אַרְזֵ֥י הַלְּבָנֽוֹן׃

אם באמת. שאני הגון למלכות:

ט״ז וְעַתָּ֗ה אִם־בֶּאֱמֶת֙ וּבְתָמִ֔ים עֲשִׂיתֶ֖ם וַתַּמְלִ֣יכוּ אֶת־אֲבִימֶ֑לֶךְ וְאִם־טוֹבָ֞ה עֲשִׂיתֶ֤ם עִם־יְרֻבַּ֙עַל֙ וְעִם־בֵּיתוֹ֔ וְאִם־כִּגְמ֥וּל יָדָ֖יו עֲשִׂיתֶ֥ם לֽוֹ׃

י״ז אֲשֶׁר־נִלְחַ֥ם אָבִ֖י עֲלֵיכֶ֑ם וַיִּשְׁלֵ֣ךְ אֶת־נַפְשׁ֔וֹ מִנֶּ֔גֶד וַיַּצֵּ֖ל אֶתְכֶ֥ם מִיַּ֖ד מִדְיָֽן׃

י״ח וְאַתֶּ֣ם קַמְתֶּ֗ם עַל־בֵּ֤ית אָבִי֙ הַיּ֔וֹם וַתַּהַרְגוּ֙ אֶת־בָּנָ֔יו שִׁבְעִ֥ים אִ֖ישׁ עַל־אֶ֣בֶן אֶחָ֑ת וַתַּמְלִ֣יכוּ אֶת־אֲבִימֶ֗לֶךְ בֶּן־אֲמָתוֹ֙ עַל־בַּעֲלֵ֣י שְׁכֶ֔ם כִּ֥י אֲחִיכֶ֖ם הֽוּא׃

י״ט וְאִם־בֶּאֱמֶ֤ת וּבְתָמִים֙ עֲשִׂיתֶ֣ם עִם־יְרֻבַּ֔עַל וְעִם־בֵּיתוֹ֙ הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה שִׂמְח֖וּ בַּאֲבִימֶ֑לֶךְ וְיִשְׂמַ֥ח גַּם־הֽוּא֙ בָּכֶֽם׃

כ׳ וְאִם־אַ֕יִן תֵּצֵ֥א אֵ֖שׁ מֵאֲבִימֶ֑לֶךְ וְתֹאכַ֞ל אֶת־בַּעֲלֵ֣י שְׁכֶ֗ם וְאֶת־בֵּ֤ית מִלּוא֙ וְתֵצֵ֣א אֵ֔שׁ מִבַּעֲלֵ֥י שְׁכֶ֛ם וּמִבֵּ֥ית מִלּ֖וא וְתֹאכַ֥ל אֶת־אֲבִימֶֽלֶךְ׃

כ״א וַיָּנָס יוֹתָם וַיִּבְרַח וַיֵּלֶךְ בְּאֵרָה וַיֵּשֶׁב שָׁם מִפְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ אָחִיו׃ {פ}

כ״ב וַיָּשַׂר אֲבִימֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ שָׁנִים׃

וישר. על כרחם נהג רבנות ובגאוה׃

כ״ג וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּבְגְּדוּ בַעֲלֵי־שְׁכֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ׃

רוח רעה. שנאה, שלנ״ש מלטלינ״ט בלע״ז׃

כ״ד לָבֹא חֲמַס שִׁבְעִים בְּנֵי־יְרֻבַּעַל וְדָמָם לָשׂוּם עַל־אֲבִימֶלֶךְ אֲחִיהֶם אֲשֶׁר הָרַג אוֹתָם וְעַל בַּעֲלֵי שְׁכֶם אֲשֶׁר־חִזְּקוּ אֶת־יָדָיו לַהֲרֹג אֶת־אֶחָיו׃

כ״ה וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עָל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר־יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ׃ {פ}

כ״ו וַיָּבֹא גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וְאֶחָיו וַיַּעַבְרוּ בִּשְׁכֶם וַיִּבְטְחוּ־בוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם׃

געל בן עבד. מאומה אחרת היה׃

כ״ז וַיֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה וַיִּבְצְרוּ אֶת־כַּרְמֵיהֶם וַיִּדְרְכוּ וַיַּעֲשׂוּ הִלּוּלִים וַיָּבֹאוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיְקַלְלוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ׃

ויעשו הלולים. (תרגום:) ועבדו חנגין׃

כ״ח וַיֹּאמֶר | גַּעַל בֶּן־עֶבֶד מִי־אֲבִימֶלֶךְ וּמִי־שְׁכֶם כִּי נַעַבְדֶנּוּ הֲלֹא בֶן־יְרֻבַּעַל וּזְבַל פְּקִידוֹ עִבְדוּ אֶת־אַנְשֵׁי חֲמוֹר אָבִי שְׁכֶם וּמַדּוּעַ נַעַבְדֶנּוּ אֲנָחְנוּ׃

מי אבימלך ומי שכם. מי אבימלך להיות שר על שכם ומי שכם להיות עבדים לאבימלך, הלא בן ירובעל היה אבימלך מן עפרת אבי העזרי (לעיל ו יא)׃

וזבל פקידו. וזה פקיד העיר ששמו ׳זבול׳, פקידו של אבימלך הוא, ואדוניו אין לו משפט מלוכה בעיר ואף פקידו אינו כלום׃

עבדו את אנשי חמור. אם באתם לקנות לכם אדונים, באו ועבדו את אנשי חמור, שהיה נשיא הארץ מקדם (בראשית לד ב)׃

ומדוע נעבדנו. לאבימלך׃

כ״ט וּמִי יִתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְאָסִירָה אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר לַאֲבִימֶלֶךְ רַבֶּה צְבָאֲךָ וְצֵא׃

ויאמר לאבימלך. ויאמר געל בפני זבול, הודיע לאבימלך׃

רבה צבאך וצאה. מן המקום שאתה שם, ונראה את גדולתך׃

ל׳ וַיִּשְׁמַע זְבַל שַׂר־הָעִיר אֶת־דִּבְרֵי גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וַיִּחַר אַפּוֹ׃

ל״א וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בְּתָרְמָה לֵאמֹר הִנֵּה גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וְאֶחָיו בָּאִים שְׁכֶמָה וְהִנָּם צָרִים אֶת־הָעִיר עָלֶיךָ׃

בתרמה. כמו במרמה, בתרמית, כלומר: בלט ובסתר׃

ל״ב וְעַתָּה קוּם לַיְלָה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר־אִתָּךְ וֶאֱרֹב בַּשָּׂדֶה׃

ל״ג וְהָיָה בַבֹּקֶר כְּזָרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ תַּשְׁכִּים וּפָשַׁטְתָּ עַל־הָעִיר וְהִנֵּה־הוּא וְהָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ יֹצְאִים אֵלֶיךָ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדֶךָ׃

ל״ד וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ לָיְלָה וַיֶּאֶרְבוּ עַל־שְׁכֶם אַרְבָּעָה רָאשִׁים׃

ארבע ראשים. ארבעה כתות׃

ל״ה וַיֵּצֵא֙ גַּ֣עַל בֶּן־עֹבֵ֔ד וַיַּעֲמֹ֖ד פֶּ֣תַח שַׁ֣עַר הָעִ֑יר וַיָּ֤קָם אֲבִימֶ֙לֶךְ֙ וְהָעָ֣ם אֲשֶׁר־אִתּ֔וֹ מִן־הַמַּאְרָֽב׃

ל״ו וַיִּרְא־גַּ֖עַל אֶת־הָעָ֑ם וַיֹּ֨אמֶר אֶל־זְבֻ֜ל הִנֵּה־עָ֣ם יוֹרֵ֗ד מֵרָאשֵׁי֙ הֶהָרִ֔ים וַיֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו זְבֻ֑ל אֶת־צֵ֤ל הֶהָרִים֙ אַתָּ֣ה רֹאֶ֔ה כָּאֲנָשִׁ֖ים׃

ל״ז וַיֹּ֣סֶף עוֹד֩ גַּ֨עַל לְדַבֵּ֜ר וַיֹּ֗אמֶר הִנֵּה־עָ֤ם יוֹרְדִים֙ מֵעָ֣ם טַבּ֔וּר הָאָ֖רֶץ וְרֹאשׁ־אֶחָ֥ד בָּ֛א מִדֶּ֥רֶךְ אֵלּ֖וֹן מְעוֹנְנִֽים׃

מעם טבור הארץ. (תרגום:) מן תוקפא דארעא, מהר הגבוה שבכולם:

אלון מעוננים (תרגום:) מישר מעוננים:

ל״ח וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ זְבֻ֔ל אַיֵּ֣ה אֵפ֔וֹא פִּ֥יךָ אֲשֶׁר֙ תֹּאמַ֣ר מִֽי אֲבִימֶ֔לֶךְ כִּ֥י נַעַבְדֶ֖נּוּ הֲלֹא֙ זֶ֣ה הָעָ֔ם אֲשֶׁ֥ר מָאַ֖סְתָּה בּ֑וֹ צֵא־נָ֥א עַתָּ֛ה וְהִלָּחֶ֥ם בּֽוֹ׃

ל״ט וַיֵּצֵ֥א גַּ֛עַל לִפְנֵ֖י בַּעֲלֵ֣י שְׁכֶ֑ם וַיִּלָּחֶ֥ם בַּאֲבִימֶֽלֶךְ׃

מ׳ וַיִּרְדְּפֵ֖הוּ אֲבִימֶ֑לֶךְ וַיָּנָס֙ מִפָּנָ֔יו וַיִּפְּל֥וּ חֲלָלִ֖ים רַבִּ֑ים עַד־פֶּ֖תַח הַשָּֽׁעַר׃

מ״א וַיֵּ֥שֶׁב אֲבִימֶ֖לֶךְ בָּארוּמָ֑ה וַיְגָ֤רֶשׁ זְבֻל֙ אֶת־גַּ֣עַל וְאֶת־אֶחָ֔יו מִשֶּׁ֖בֶת בִּשְׁכֶֽם׃ {ס}

מ״ב וַיְהִ֣י מִמָּחֳרָ֔ת וַיֵּצֵ֥א הָעָ֖ם הַשָּׂדֶ֑ה וַיַּגִּ֖דוּ לַאֲבִימֶֽלֶךְ׃

ויצא העם השדה. אנשי שכם:

ויגידו. המגידים לאבימלך, שיצאו בני העיר אל השדה לעשות חפציהם:

מ״ג וַיִּקַּ֣ח אֶת־הָעָ֗ם וַיְחַצֵּם֙ לִשְׁלֹשָׁ֣ה רָאשִׁ֔ים וַיֶּֽאֱרֹ֖ב בַּשָּׂדֶ֑ה וַיַּ֗רְא וְהִנֵּ֤ה הָעָם֙ יֹצֵ֣א מִן־הָעִ֔יר וַיָּקָ֥ם עֲלֵיהֶ֖ם וַיַּכֵּֽם׃

מ״ד וַאֲבִימֶ֣לֶךְ וְהָרָאשִׁ֗ים אֲשֶׁ֤ר עִמּוֹ֙ פָּשְׁט֔וּ וַיַּעַמְד֖וּ פֶּ֣תַח שַׁ֣עַר הָעִ֑יר וּשְׁנֵ֣י הָרָאשִׁ֗ים פָּשְׁט֙וּ עַל־כָּל־אֲשֶׁ֣ר בַּשָּׂדֶ֔ה וַיַּכּֽוּם׃

פתח שער העיר. שלא יוכלו ליכנס:

מ״ה וַאֲבִימֶ֣לֶךְ נִלְחָ֤ם בָּעִיר֙ כָּל֙ הַיּ֣וֹם הַה֔וּא וַיִּלְכֹּ֖ד אֶת־הָעִ֑יר וְאֶת־הָעָ֣ם אֲשֶׁר־בָּ֔הּ הָרָ֖ג וַיִּתֹּ֥ץ אֶת־הָעִ֖יר וַיִּזְרָעֶ֥הָ מֶֽלַח׃ {פ}

מ״ו וַיִּשְׁמְע֣וּ כָל־בַּעֲלֵ֣י מִגְדַּל־שְׁכֶ֗ם וַיָּבֹ֙אוּ֙ אֶל־צְרִ֣יחַ בֵּ֣ית אֵ֣ל בְּרִֽית׃

צריח. יער שכפו אילנות ופסגים סביב סביב, וקורין אותו פלייש״ר בלע״ז:

בית אל ברית. אותו צריח היה של בעל ברית, שם של עבודה זרה שלהם, וצלמון (פסוק מח), יער היה שם ויש פותרין: צריח, וודוו״י בלע״ז שעושין בקרקע:

מ״ז וַיֻּגַּ֖ד לַאֲבִימֶ֑לֶךְ כִּ֥י הִתְקַבְּצ֖וּ כָּל־בַּעֲלֵ֥י מִגְדַּל־שְׁכֶֽם׃

מ״ח וַיַּ֤עַל אֲבִימֶ֙לֶךְ֙ הַר־צַלְמ֔וֹן הוּא֙ וְכָל־הָעָ֣ם אֲשֶׁר־אִתּ֔וֹ וַיִּקַּ֥ח אֲבִימֶ֖לֶךְ אֶת־הַקַּרְדֻּמֹ֣ות בְּיָד֑וֹ וַיִּכְרֹ֤ת׀ שׂוֹכַ֣ת עֵצִ֗ים וַיִּשָּׂאֶ֙הָ֙ וַיָּשֶׂ֣ם עַל־שִׁכְמ֔וֹ וַיֹּ֣אמֶר אֶל־הָעָ֣ם אֲשֶׁר־עִמּ֗וֹ מָ֤ה רְאִיתֶם֙ עָשִׂ֣יתִי מַהֲרוּ֙ עֲשׂ֣וּ כָמֹ֔ונִי׃

שוכת עצים. ענף עצים:

מ״ט וַיִּכְרְת֣וּ גַם־כָּל־הָעָ֗ם אִ֚ישׁ שׂוֹכֹ֔ה וַיֵּלְכ֥וּ אַחֲרֵ֖י אֲבִימֶ֑לֶךְ וַיָּשִׂ֤ימוּ עַל־הַצְּרִיחַ֙ וַיַּצִּ֣יתוּ עֲלֵיהֶ֔ם אֶת־הַצְּרִיחַ֙ בָּאֵ֔שׁ וַיָּמֻ֥תוּ גַּם כָּל־אַנְשֵׁ֖י מִגְדַּל־שְׁכֶ֑ם כְּאֶ֥לֶף אִ֖ישׁ וְאִשָּׁ֛ה׃ {פ}

נ׳ וַיֵּ֤לֶךְ אֲבִימֶ֙לֶךְ֙ אֶל־תֵּבֵ֔ץ וַיַּ֖חַן בְּתֵבֵ֑ץ וַיִּלְכְּדָֽהּ׃

י״א וּמִגְדַּל־עֹז֙ הָיָ֣ה בְתוֹךְ־הָעִ֔יר וַיָּנָסוּ֙ שָׁמָּ֔ה כָּל־הָאֲנָשִׁ֖ים וְהַנָּשִׁ֑ים וְכֹל֙ בַּעֲלֵ֣י הָעִ֔יר וַיִּסְגְּר֥וּ בַּעֲדָ֖ם וַיַּעֲל֥וּ עַל־גַּ֖ג הַמִּגְדָּֽל׃

י״ב וַיָּבֹ֥א אֲבִימֶ֖לֶךְ עַד־הַמִּגְדָּ֑ל וַיִּלָּחֶם בּ֔וֹ וַיִּגַּ֖שׁ עַד־פֶּ֥תַח הַמִּגְדָּ֖ל לִשְׂרֹפ֥וֹ בָאֵֽשׁ׃

י״ג וַתַּשְׁלֵ֨ךְ אִשָּׁ֜ה אַחַ֣ת פֶּ֣לַח רֶ֗כֶב עַל־רֹ֤אשׁ אֲבִימֶ֙לֶךְ֙ וַתָּ֣רׇץ אֶת־גֻּלְגֻּלְתּ֔וֹ׃

פלח רכב. חתיכת אבן של ריחים העליונה הקרויה רכב׃

ותרץ. ותרוצץ׃

י״ד וַיִּקְרָ֤א מְהֵרָה֙ אֶל־הַנַּ֣עַר | נֹשֵׂ֣א כֵלָ֔יו וַיֹּ֥אמֶר ל֖וֹ שְׁלֹ֣ף חַרְבְּךָ֑ וּמוֹתְתֵ֣נִי פֶּן־יֹ֔אמְרוּ לִ֖י אִשָּׁ֣ה הֲרָגָ֑תְהוּ וַיִּדְקְרֵ֥הוּ נַעֲר֖וֹ וַיָּמֹֽת׃

פן יאמרו לי. פן יאמרו עלי׃

ט״ו וַיִּרְא֣וּ אִישׁ־יִשְׂרָאֵ֗ל כִּ֤י מֵת֙ אֲבִימֶ֔לֶךְ וַיֵּלְכ֖וּ אִ֥ישׁ לִמְקֹמֽוֹ׃

ט״ז וַיָּ֣שֶׁב אֱלֹהִ֗ים אֶת־רָעַ֛ת אֲבִימֶ֥לֶךְ אֲשֶׁר־עָשָׂ֖ה לְאָבִ֑יו לַהֲרֹ֣ג אֶת־שִׁבְעִ֔ים אֶחָֽיו׃

ט״ז וְאֵ֥ת כָּל־רָעַ֖ת אַנְשֵׁ֣י שְׁכֶ֑ם הֵשִׁ֣יב אֱלֹהִ֔ים בְּרֹאשָׁ֖ם וַתָּבֹ֣א אֲלֵיהֶ֑ם קִלְלַ֖ת יוֹתָ֥ם בֶּן־יְרֻבָּֽעַל׃ {פ}

פרק י׳

א׳ וַיָּ֗קָם אַחֲרֵ֤י אֲבִימֶ֙לֶךְ֙ לְהוֹשִׁ֣יעַ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל תּוֹלָ֖ע בֶּן־פּוּאָ֣ה בֶן־דּוֹדוֹ֑ אִ֥ישׁ יִשָּׂשכָ֖ר וְה֥וּא־יֹשֵׁ֖ב בְּשָׁמִ֥יר בְּהַר־אֶפְרָֽיִם׃

בן דודו. כך שמו׃

ב׳ וַיִּשְׁפֹּ֖ט אֶת־יִשְׂרָאֵ֣ל עֶשְׂרִ֣ים וְשָׁלֹ֣שׁ שָׁנָ֑ה וַיָּ֖מָת וַיִּקָּבֶ֥ר בְּשָׁמִֽיר׃ {פ}

ג׳ וַיָּ֗קָם אַחֲרָיו֙ יָאִ֣יר הַגִּלְעָדִ֔י וַיִּשְׁפֹּ֖ט אֶת־יִשְׂרָאֵ֑ל עֶשְׂרִ֥ים וּשְׁתַּ֖יִם שָׁנָֽה׃

ד׳ וַיְהִי־לוֹ֙ שְׁלֹשִׁ֣ים בָּנִ֔ים רֹכְבִ֖ים עַל־שְׁלֹשִׁ֣ים עֲיָרִ֑ים וּשְׁלֹשִׁ֣ים עֲיָרִ֗ים לָהֶם֙ יִקְרְא֣וּ | חַוֺּ֣ת יָאִ֔יר עַ֖ד הַיּ֣וֹם הַזֶּ֑ה אֲשֶׁ֖ר בְּאֶ֥רֶץ הַגִּלְעָֽד׃

עירים. (תרגום:) עולין, סוסים בחורים׃

ושלשים עירים להם. ושלשים ערים בלא חומה להם, לכך נקראו עירים, לשון עיירות׃

ה׳ וַיָּ֥מָת יָאִ֖יר וַיִּקָּבֶ֥ר בְּקָמֽוֹן׃ {פ}

ו׳ וַיֹּסִ֣פוּ | בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל לַעֲשׂ֤וֹת הָרַע֙ בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֔ה וַיַּעַבְד֖וּ אֶת־הַבְּעָלִ֑ים וְאֶת־הָעַשְׁתָּר֣וֹת וְאֶת־אֱלֹהֵ֣י אֲרָ֗ם וְאֶת־אֱלֹהֵ֤י צִידוֹן֙ וְאֵ֣ת | אֱלֹהֵ֣י מוֹאָ֔ב וְאֵת֙ אֱלֹהֵ֣י בְנֵֽי־עַמּ֔וֹן וְאֵ֖ת אֱלֹהֵ֣י פְלִשְׁתִּ֑ים וַיַּעַזְב֥וּ אֶת־יְהוָ֖ה וְלֹ֥א עָבָדֽוּהוּ׃

את הבעלים וגו׳. שבע עבודות זרות נמנו כאן׃

ויעזבו את ה׳ ולא עבדוהו. אפילו בשותפות עם אלו׃

ז׳ וַיִּֽחַר־אַ֥ף יְהוָ֖ה בְּיִשְׂרָאֵ֑ל וַיִּמְכְּרֵ֙ם֙ בְּיַד־פְּלִשְׁתִּ֔ים וּבְיַ֖ד בְּנֵ֥י עַמּֽוֹן׃

ח׳ וַיְרֹעֲצ֥וּ וַיְרֻצְצ֖וּ אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל בַּשָּׁנָ֣ה הַהִ֔יא שְׁמֹנֶ֥ה עֶשְׂרֵ֖ה שָׁנָ֑ה אֶת־כָּל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל אֲשֶׁ֤ר בְּעֵבֶר֙ הַיַּרְדֵּ֔ן בְּאֶ֖רֶץ הָאֱמֹרִ֑י אֲשֶׁ֖ר בַּגִּלְעָֽד׃

בשנה ההיא. כשמת יאיר׃

אשר בעבר הירדן. ארץ ראובן וגד וחצי המנשה, שהיו שכניהם׃

ט׳ וַיַּעַבְרוּ בְנֵי־עַמּוֹן אֶת־הַיַּרְדֵּן לְהִלָּחֶם גַּם־בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִין וּבְבֵית אֶפְרָיִם וַתֵּצַר לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד׃

י׳ וַיִּזְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה לֵאמֹר חָטָאנוּ לָךְ וְכִי עָזַבְנוּ אֶת־אֱלֹהֵינוּ וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים׃ {פ}

י״א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא מִמִּצְרַיִם וּמִן־הָאֱמֹרִי וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִן־פְּלִשְׁתִּים׃

> **הלא ממצרים.** שבע תשועות יש כאן, כנגד שבע עבודות זרות שהיו עובדים׃

י״ב וְצִידוֹנִים וַעֲמָלֵק וּמָעוֹן לָחֲצוּ אֶתְכֶם וַתִּצְעֲקוּ אֵלַי וָאוֹשִׁיעָה אֶתְכֶם מִיָּדָם׃

> **ומעון.** שם אומה׃

י״ג וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אוֹתִי וַתַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים לָכֵן לֹא־אוֹסִיף לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃

י״ד לְכוּ וְזַעֲקוּ אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בָּם הֵמָּה יוֹשִׁיעוּ לָכֶם בְּעֵת צָרַתְכֶם׃

ט״ו וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה חָטָאנוּ עֲשֵׂה־אַתָּה לָנוּ כְּכָל־הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ אַךְ הַצִּילֵנוּ נָא הַיּוֹם הַזֶּה׃

ט״ז וַיָּסִירוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר מִקִּרְבָּם וַיַּעַבְדוּ אֶת־יְהוָה וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

> **ותקצר נפשו בעמל.** כביכול לא היה רחבת מקום לסבול ולכנס שם צרה שהיה לו בעמל ישראל׃

י״ז וַיִּצָּעֲקוּ בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּחֲנוּ בַּגִּלְעָד וַיֵּאָסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בַּמִּצְפָּה׃

> **ויצעקו.** נאספו על ידי כרוז׃

י״ח וַיֹּאמְרוּ הָעָם שָׂרֵי גִלְעָד אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יָחֵל לְהִלָּחֶם בִּבְנֵי עַמּוֹן יִהְיֶה לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃ {פ}

פרק י״א

א׳ וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח׃

ב׳ וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה׃

ג׳ וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אָחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ׃ {פ}

ד׳ וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל׃

> **וילחמו בני עמון.** היא האמורה למעלה (י ט)׃

ה׳ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב׃

ו׳ וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיֵיתָה לָּנוּ לְקָצִין וְנִלְחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן׃

ז׳ וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקֵנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם׃

ח׳ וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃

ט׳ וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנַי אָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ׃

י וַיֹּאמְרוּ זְקֵנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃

יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה׃ {פ}

את כל דבריו. התנאי שביניהם׃

לפני ה׳ במצפה. למקום שנאספו כולם, שהשכינה שורה על רוב צבור׃

יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֶם בְּאַרְצִי׃

יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאָכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם׃

יד וַיֹּסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן׃

טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן׃

טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה׃

עד ים סוף. בדרומה של ארץ אדום, וארץ אדום בדרומה של ארץ כנען׃

יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים | אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם | לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ׃

אעברה נא בארצך. מדרום לצפון, ליכנס לארץ כנען׃

וגם אל מלך מואב. שהיתה ארצו בסוף ארץ אדום, במזרחה של אדום ובדרומה של ארץ ישראל׃

ולא אבה. משה רמזה בתורה (דברים ב כט)׃ כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער, כשם שאדום לא נתנום לעבור, כך מואב לא נתנום לעבור׃

יח וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנֹן גְּבוּל מוֹאָב׃

וילך במדבר. מן המערב למזרח, במיצר דרומי של אדום ומואב׃

ויסב את ארץ אדום. כל דרומה׃

ואת ארץ מואב. כל דרומה, וכשהגיע למקצוע דרומית מזרחית, פנה אל הצפון לסבוב את מיצר המזרחי׃

ויבא ממזרח שמש לארץ מואב ויחנון בעבר ארנון. לסוף מזרחה של ארץ מואב, ושם התחילה ארץ סיחון ועוג, וכבשו עבר הירדן במזרח ארץ כנען ועברו הירדן, ונכנסו לה לארץ כנען דרך המזרח׃

יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי׃

כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עָבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל׃

כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכֻּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא׃

כב וַיִּירְשׁוּ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן׃

ויירשו וגו׳ מארנון ועד היבק. שאתה אומר שהוא שלך (פסוק יג), הם מסיחון לקחו׃

ומן המדבר ועד הירדן. מדברות היו שם לפני הירדן׃

כ״ג וְעַתָּה יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ׃

כ״ד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ׃

כ״ה וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹוֹב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם׃

כ״ו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא׃

> **על ידי ארנון.** אצל ארנון, שהיו ממואב, וידעו שלא היה להם לעבור עליהם, שהרי מסיחון כבשום (במדבר כא כד), שלקחם ממלך מואב (שם שם כו)׃
>
> **שלש מאות שנה.** משכבשו את הארץ בימי יהושע עד יפתח מכאן יש ללמוד שנות השופטים הנזכרים עד הנה, אם שני השעבוד של כל אומה נמנים בתוך ימי השופט אם לאו. שנינו בסדר עולם (פרק יב)׃ יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמונה שנה, ואין לו מקרא ממי ללמוד. עתניאל (לעיל ג יא), ארבעים שנה, ושני שעבוד של כושן רשעתים (שם שם ח), בכללם אחריו אהוד (שם שם ל), שמונים שנה, שמונה עשרה שנים, שעבוד של עגלון (שם שם יד) בתוכם, הרי מאה ארבעים ושמונה שנה. דבורה (שם ה לא) ארבעים שנה, ושני שעבוד יבין (שם ד ג) בתוכם, הרי מאה שמונים ושמונה. אחריו, שבע שנים של שעבוד מדין (שם ו א), וארבעים של גדעון (שם ח כח), ושלש של אבימלך (שם ט כב), הרי מאתים שלשים ושמונה שנים. אחריו, עשרים ושלש של תולע (שם י ב), ועשרים ושתים של יאיר (שם י ג), אלא שעלתה שנה אחת לשניהם, ושמונה עשרה של בני עמון (שם שם ח) עד שלא בא יפתח, הרי שלש מאות׃

כ״ז וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן׃

כ״ח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו׃ {פ}

כ״ט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן׃

> **עבר בני עמון.** אל בני עמון׃

ל׳ וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי׃

ל״א וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עֹלָה׃ {פ}

ל״ב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ׃

ל״ג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

> **אבל כרמים.** (תרגום׃) מישר כרמיא׃

ל״ד וַיָּבֹא יִפְתָּח הַמִּצְפָּה אֶל־בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בִתּוֹ יֹצֵאת לִקְרָאתוֹ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלוֹת וְרַק הִיא יְחִידָה אַיִן־לוֹ מִמֶּנּוּ בֵּן אוֹ־בַת׃

ל״ה וַיְהִי כִרְאוֹתוֹ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אֲהָהּ בִּתִּי הַכְרֵעַ הִכְרַעְתִּנִי וְאַתְּ הָיִית בְּעֹכְרָי וְאָנֹכִי פָּצִיתִי פִי אֶל־יְהוָה וְלֹא אוּכַל לָשׁוּב׃

> **הכרע הכרעתני.** לשון נקבה, ודומה לו (שיר השירים ד ט)׃ לבבתני אחותי כלה׃
>
> **היית בעוכרי.** כל דמי נעכר, קפחת את רגלי׃

ל״ו וַתֹּאמֶר אֵלָיו אָבִי פָּצִיתָה אֶת־פִּיךָ אֶל־יְהוָה עֲשֵׂה לִי כַּאֲשֶׁר יָצָא מִפִּיךָ אַחֲרֵי אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ יְהוָה נְקָמוֹת מֵאֹיְבֶיךָ מִבְּנֵי עַמּוֹן׃

ל״ז וַתֹּאמֶר֙ אֶל־אָבִ֔יהָ יֵעָשֶׂה לִ֥י הַדָּבָ֖ר הַזֶּ֑ה הַרְפֶּ֤ה מִמֶּנִּי֙ שְׁנַ֣יִם חֳדָשִׁ֔ים וְאֵלְכָ֥ה וְיָרַדְתִּ֖י עַל־הֶהָרִ֑ים וְאֶבְכֶּ֥ה עַל־בְּתוּלַ֖י אָנֹכִ֥י (ורעיתי) [וְרֵעוֹתָ֖י]׃

וירדתי על ההרים. לשון יללה הוא, ודוגמתו (ישעיהו טו ג): על גגותיה וברחובותיה כולה ייליל ירד בבכי, המתעצב בבכי עד שגופו משתבר. ובמדרש אגדה דורש רבי תנחומא (בחוקותי ה): **על ההרים.** לפני סנהדרין, שמא ימצאו פתח לנדרך:

ל״ח וַיֹּ֖אמֶר לֵ֑כִי וַיִּשְׁלַ֥ח אוֹתָ֖הּ שְׁנֵ֣י חֳדָשִׁ֑ים וַתֵּ֣לֶךְ הִ֣יא וְרֵעוֹתֶ֔יהָ וַתִּבְךְּ֥ עַל־בְּתוּלֶ֖יהָ עַל־הֶהָרִֽים׃

ותבך על בתוליה. מדלא כתיב על בתולותיה, משמע בתולים ממש:

ל״ט וַיְהִ֣י מִקֵּ֔ץ | שְׁנַ֥יִם חֳדָשִׁ֖ים וַתָּ֣שָׁב אֶל־אָבִ֑יהָ וַיַּ֤עַשׂ לָהּ֙ אֶת־נִדְרוֹ֙ אֲשֶׁ֣ר נָדָ֔ר וְהִ֥יא לֹא־יָדְעָ֖ה אִ֑ישׁ וַתְּהִי־חֹ֖ק בְּיִשְׂרָאֵֽל׃

ותהי חק. גזרו שלא יעשה אדם עוד כן, שאלו הלך אצל פנחס, או הוא בא אצלו, היה מתיר לו נדרו, עמדו בגדולתן, ומבין שניהם אבדה, ונפרע מהם, פנחס נסתלקה שכינה הימנו, שנאמר בדברי הימים (א ט כ): לפנים ה׳ עמו, למדנו שבסופו אינו עמו, ויפתח הוכה בשחין וניפול אברים, שנאמר (לקמן יב ז): ויקבר בערי גלעד. ויש עוד לפתור: **ותהי חק בישראל.** מחובר למקרא שלאחריו:

מ׳ מִיָּמִ֖ים | יָמִ֑ימָה תֵּלַ֕כְנָה בְּנ֥וֹת יִשְׂרָאֵ֖ל לְתַנּ֥וֹת לְבַת־יִפְתָּ֛ח הַגִּלְעָדִ֖י אַרְבָּעַ֣ת יָמִ֔ים בַּשָּׁנָ֑ה׃ {פ}

מימים ימימה תלכנה וגו׳. הדבר הזה קבעו עליהם לחוק:

לתנות. לקונן:

פרק י״ב

א׳ וַיִּצָּעֵ֖ק אִ֣ישׁ אֶפְרַ֑יִם וַיַּעֲבֹ֥ר צָפֹ֖נָה וַיֹּ֣אמְרוּ֩ לְיִפְתָּ֨ח מַדּ֜וּעַ | עָבַ֣רְתָּ֗ | לְהִלָּחֵם֙ בִּבְנֵי־עַמּ֔וֹן וְלָ֥נוּ֙ לֹ֣א קָרָ֔אתָ לָ֖לֶכֶת עִמָּ֑ךְ בֵּיתְךָ֥ נִשְׂרֹ֖ף עָלֶ֥יךָ בָּאֵֽשׁ׃

ויעבור צפונה. ויעבור את הירדן, והלכו לצפון עבר הירדן, אל הגלעד:

ב׳ וַיֹּ֣אמֶר יִפְתָּ֗ח אֲלֵיהֶם֙ אִ֣ישׁ רִ֔יב הָיִ֥יתִי אֲנִ֖י וְעַמִּ֑י וּבְנֵ֣י־עַמּ֔וֹן מְאֹ֖ד וָאֲזַעֲק֙ אֶתְכֶ֔ם וְלֹא־הוֹשַׁעְתֶּ֥ם אוֹתִ֖י מִיָּדָֽם׃

ג׳ וָאֵרְאֶ֕ה כִּֽי־אֵינֶ֖ךָּ מוֹשִׁ֣יעַ וָאָשִׂ֗ימָה נַפְשִׁי֙ בְּכַפִּ֔י וָאֶעְבְּרָ֖ה אֶל־בְּנֵ֣י עַמּ֑וֹן וַיִּתְּנֵ֥ם יְהוָ֛ה בְּיָדִ֖י וְלָמָּ֨ה עֲלִיתֶ֥ם אֵלַ֛י הַיּ֥וֹם הַזֶּ֖ה לְהִלָּחֶ֥ם בִּֽי׃

ד׳ וַיִּקְבֹּ֣ץ יִפְתָּ֗ח אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי֙ גִּלְעָ֔ד וַיִּלָּ֖חֶם אֶת־אֶפְרָ֑יִם וַיַּכּוּ֩ אַנְשֵׁ֨י גִלְעָ֜ד אֶת־אֶפְרַ֗יִם כִּ֤י אָמְרוּ֙ פְּלִיטֵ֣י אֶפְרַ֔יִם אַתֶּ֥ם גִּלְעָ֖ד בְּתוֹךְ־אֶפְרַ֥יִם בְּתוֹךְ־מְנַשֶּֽׁה׃

כי אמרו פליטי אפרים אתם גלעד. פחותים שבאפרים היו מבזים את הגלעד, ואומרים להם: מה אתם גלעד חשובים בתוך אפרים ובתוך מנשה, כן תרגם יונתן:

ה׳ וַיִּלְכֹּ֤ד גִּלְעָד֙ אֶת־מַעְבְּרוֹת֙ הַיַּרְדֵּ֣ן לְאֶפְרָ֔יִם וְהָיָ֕ה כִּֽי־יֹאמְר֥וּ פְלִיטֵ֖י אֶפְרַ֑יִם אֶעֱבְרָ֗ה וַיֹּאמְר֤וּ לוֹ֙ אַנְשֵׁ֣י־גִלְעָ֔ד הַאֶפְרָתִ֥י אַתָּ֖ה וַיֹּ֥אמֶר | לֹֽא׃

וילכוד גלעד את מעברות וגו׳. היו שומרים במקום המעברות:

ו׳ וַיֹּ֣אמְרוּ֩ לוֹ֙ אֱמָֽר־נָ֣א שִׁבֹּ֔לֶת וַיֹּ֖אמֶר סִבֹּ֑לֶת וְלֹ֣א יָכִ֔ין לְדַבֵּ֖ר כֵּ֑ן וַיֹּאחֲז֣וּ אוֹת֗וֹ וַיִּשְׁחָטֻ֛והוּ אֶל־מַעְבְּרוֹת֥ הַיַּרְדֵּ֖ן וַיִּפֹּ֣ל בָּעֵ֣ת הַהִ֑יא מֵאֶפְרַ֥יִם אַרְבָּעִ֖ים וּשְׁנַ֥יִם אָֽלֶף׃

אמר נא שבולת. שבולת הנהר הזה אעבור:

ולא יכין לדבר כן. שהיו מגמגמים בלשונם:

ז׳ וַיִּשְׁפֹּ֥ט יִפְתָּ֛ח אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל שֵׁ֣שׁ שָׁנִ֑ים וַיָּ֙מָת֙ יִפְתָּ֣ח הַגִּלְעָדִ֔י וַיִּקָּבֵ֖ר בְּעָרֵ֥י גִלְעָֽד׃ {פ}

ח׳ וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו֙ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל אִבְצָ֖ן מִבֵּֽית לָֽחֶם׃

אבצן. זה בועז׃

ט׳ וַיִּהְי֣וּ לוֹ֩ שְׁלֹשִׁ֨ים בָּנִ֜ים וּשְׁלֹשִׁ֣ים בָּנ֗וֹת שִׁלַּ֤ח הַחוּצָה֙ וּשְׁלֹשִׁ֣ים בָּנ֔וֹת הֵבִ֥יא לְבָנָ֖יו מִן־הַחֻ֑ץ וַיִּשְׁפֹּ֥ט אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל שֶׁ֥בַע שָׁנִֽים׃

י׳ וַיָּ֥מָת אִבְצָ֖ן וַיִּקָּבֵ֥ר בְּבֵֽית לָֽחֶם׃ {פ}

י״א וַיִּשְׁפֹּ֥ט אַחֲרָיו֙ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל אֵילֹ֖ון הַזְּבוּלֹנִ֑י וַיִּשְׁפֹּ֥ט אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל עֶ֥שֶׂר שָׁנִֽים׃

י״ב וַיָּ֥מָת אֵילֹ֖ון הַזְּבוּלֹנִ֑י וַיִּקָּבֵ֥ר בְּאַיָּלֹ֖ון בְּאֶ֥רֶץ זְבוּלֻֽן׃ {פ}

י״ג וַיִּשְׁפֹּ֥ט אַחֲרָיו֙ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל עַבְדֹ֖ון בֶּן־הִלֵּ֣ל הַפִּרְעָתֹנִֽי׃

י״ד וַיִּהְי֣וּ לוֹ֩ אַרְבָּעִ֨ים בָּנִ֜ים וּשְׁלֹשִׁ֣ים׀ בְּנֵ֣י בָנִ֗ים רֹכְבִ֛ים עַל־שִׁבְעִ֥ים עֲיָרִ֖ם וַיִּשְׁפֹּ֥ט אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל שְׁמֹנֶ֥ה שָׁנִֽים׃

ט״ו וַיָּ֥מָת עַבְדֹ֖ון בֶּן־הִלֵּ֣ל הַפִּרְעָתֹנִ֑י וַיִּקָּבֵ֣ר בְּפִרְעָתוֹן֙ בְּאֶ֣רֶץ אֶפְרַ֔יִם בְּהַ֖ר הָעֲמָלֵקִֽי׃ {פ}

פרק י״ג

א׳ וַיֹּסִ֣פוּ׀ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל לַעֲשׂ֤וֹת הָרַע֙ בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֔ה וַיִּתְּנֵ֖ם יְהוָ֑ה בְּיַ֥ד־פְּלִשְׁתִּ֖ים אַרְבָּעִ֥ים שָׁנָֽה׃ {פ}

ב׳ וַיְהִ֣י׀ אִ֣ישׁ אֶחָ֗ד מִצָּרְעָ֛ה מִמִּשְׁפַּ֥חַת הַדָּנִ֖י וּשְׁמ֣וֹ מָנ֑וֹחַ וְאִשְׁתּ֥וֹ עֲקָרָ֖ה וְלֹ֥א יָלָֽדָה׃

ג׳ וַיֵּרָ֣א מַלְאַךְ־יְהוָ֗ה אֶל־הָאִשָּׁה֙ וַיֹּ֣אמֶר אֵלֶ֔יהָ הִנֵּה־נָ֥א אַתְּ־עֲקָרָ֖ה׀ וְלֹ֣א יָלַ֑דְתְּ וְהָרִ֥ית וְיָלַ֖דְתְּ בֵּֽן׃

ד׳ וְעַתָּ֣ה׀ הִשָּׁמְרִי־נָ֣א וְאַל־תִּשְׁתִּ֣י יַ֔יִן וְשֵׁכָ֖ר וְאַל־תֹּאכְלִ֣י כָּל־טָמֵֽא׃

יין ושכר. (תרגום:) חמר חדת ועתיק׃

ה׳ כִּ֣י הִנָּךְ֩ הָרָ֨ה וְיֹלַ֜דְתְּ בֵּ֗ן וּמוֹרָה֙ לֹא־יַעֲלֶ֣ה עַל־רֹאשׁ֔וֹ כִּֽי־נְזִ֥יר אֱלֹהִ֖ים יִהְיֶ֣ה הַנַּ֑עַר מִן־הַבָּטֶן֙ וְה֣וּא יָחֵ֔ל לְהוֹשִׁ֖יעַ אֶת־יִשְׂרָאֵ֑ל מִיַּ֖ד פְּלִשְׁתִּֽים׃

ומורה. תער, על שם שמורה ומשליך את השער׃

ו׳ וַתָּבֹ֥א הָאִשָּׁה֙ וַתֹּ֣אמֶר לְאִישָׁ֔הּ לֵאמֹ֗ר אִ֤ישׁ הָאֱלֹהִים֙ בָּ֣א אֵלַ֔י וּמַרְאֵ֖הוּ כְּמַרְאֵ֣ה מַלְאַךְ֙ הָאֱלֹהִ֣ים נוֹרָ֔א מְאֹ֖ד וְלֹ֣א שְׁאִלְתִּ֑יהוּ אֵ֥י מִזֶּ֖ה הוּא֙ וְאֶת־שְׁמ֣וֹ לֹא־הִגִּ֔יד לִֽי׃

ז׳ וַיֹּ֣אמֶר לִ֔י הִנָּ֥ךְ הָרָ֖ה וְיֹלַ֣דְתְּ בֵּ֑ן וְעַתָּ֗ה אַל־תִּשְׁתִּי֙ יַ֣יִן וְשֵׁכָ֔ר וְאַל־תֹּאכְלִ֖י כָּל־טָמְאָ֑ה כִּֽי־נְזִ֤יר אֱלֹהִים֙ יִהְיֶ֣ה הַנַּ֔עַר מִן־הַבֶּ֖טֶן עַד־י֥וֹם מוֹתֽוֹ׃ {פ}

ואל תאכלי כל טמאה. דברים האסורים לנזיר׃

ח׳ וַיֶּעְתַּ֥ר מָנ֖וֹחַ אֶל־יְהוָ֑ה וַיֹּאמַ֗ר בִּ֤י אֲדוֹנָי֙ אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִ֔ים אֲשֶׁ֥ר שָׁלַ֖חְתָּ יָבוֹא־נָ֣א עוֹד֮ אֵלֵ֒ינוּ֒ וְיוֹרֵ֔נוּ מֶ֥ה־נַּעֲשֶׂ֖ה לַנַּ֥עַר הַיּוּלָֽד׃

לנער היולד. העתיד להוולד׃

ט׳ וַיִּשְׁמַ֤ע הָאֱלֹהִים֙ בְּקֹ֣ול מָנ֔וֹחַ וַיָּבֹ֨א מַלְאַ֤ךְ הָאֱלֹהִים֙ עוֹד֙ אֶל־הָאִשָּׁ֔ה וְהִיא֙ יוֹשֶׁ֣בֶת בַּשָּׂדֶ֔ה וּמָנ֥וֹחַ אִישָׁ֖הּ אֵ֣ין עִמָּֽהּ׃

י וַתִּמַהַר֙ הָאִשָּׁ֔ה וַתָּ֖רָץ וַתַּגֶּ֣ד לְאִישָׁ֑הּ וַתֹּ֣אמֶר אֵלָ֗יו הִנֵּ֤ה נָרְאָה֙ אֵלַ֣י הָאִ֔ישׁ אֲשֶׁר־בָּ֥א בַיּ֖וֹם אֵלָֽי׃

יא וַיָּ֣קָם וַיֵּ֗לֶךְ מָנ֙וֹחַ֙ אַחֲרֵ֣י אִשְׁתּ֔וֹ וַיָּבֹ֖א אֶל־הָאִ֑ישׁ וַיֹּ֣אמֶר ל֗וֹ הַאַתָּ֤ה הָאִישׁ֙ אֲשֶׁר־דִּבַּ֣רְתָּ אֶל־הָאִשָּׁ֔ה וַיֹּ֖אמֶר אָנִֽי׃

אחרי אשתו. אחר עצתה׃

יב וַיֹּ֣אמֶר מָנ֔וֹחַ עַתָּ֖ה יָבֹ֣א דְבָרֶ֑יךָ מַה־יִּהְיֶ֤ה מִשְׁפַּט־הַנַּ֙עַר֙ וּמַעֲשֵׂ֔הוּ׃

מה יהיה משפט הנער ומעשהו. (תרגום׃) מה חזי למעבד לעולימא ומה נעביד ליה׃

יג וַיֹּ֣אמֶר מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה אֶל־מָנ֖וֹחַ מִכֹּ֣ל אֲשֶׁר־אָמַ֑רְתִּי אֶל־הָאִשָּׁ֖ה תִּשָּׁמֶֽר׃

יד מִכֹּ֣ל אֲשֶׁר־יֵצֵ֗א מִגֶּ֙פֶן֙ הַיַּ֔יִן לֹ֥א תֹאכַ֖ל וְיַ֣יִן וְשֵׁכָ֑ר אַל־תֹּ֙שְׁתְּ֙ וְכָל־טֻמְאָ֔ה אַל־תֹּאכַ֖ל כֹּ֚ל אֲשֶׁר־צִוִּיתִ֣יהָ תִּשְׁמֹֽר׃ {ס}

טו וַיֹּ֣אמֶר מָנ֔וֹחַ אֶל־מַלְאַ֖ךְ יְהוָ֑ה נַעְצְרָה־נָּ֣א אוֹתָ֔ךְ וְנַעֲשֶׂ֥ה לְפָנֶ֖יךָ גְּדִ֥י עִזִּֽים׃

נעצרה נא אותך. נאסוף אותך אל הבית׃

טז וַיֹּ֤אמֶר מַלְאַךְ֙ יְהוָ֔ה אֶל־מָנ֖וֹחַ אִם־תַּעְצְרֵ֑נִי לֹא־אֹכַ֣ל בְּלַחְמֶ֔ךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂ֥ה עֹלָ֖ה לַיהוָ֣ה תַּעֲלֶ֑נָּה כִּ֣י לֹא־יָדַ֗ע מָנ֙וֹחַ֙ כִּי־מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה הֽוּא׃

יז וַיֹּ֣אמֶר מָנ֔וֹחַ אֶל־מַלְאַ֖ךְ יְהוָ֑ה מִ֥י שְׁמֶ֖ךָ כִּֽי־יָבֹ֣א (דבריך) [דְבָרְךָ֔] וְכִבַּדְנ֖וּךָ׃

כי יבא דברך. אם יבא לנו שליחות דבר מאתך, משנדע ונכיר את שמך׃

וכבדנוך. ונעשה מה שתשלח לנו׃

יח וַיֹּ֣אמֶר ל֔וֹ מַלְאַ֖ךְ יְהוָ֑ה לָמָ֥ה זֶּ֛ה תִּשְׁאַ֖ל לִשְׁמִ֑י וְהוּא־פָֽלְאִי׃ {פ}

והוא פלאי. מכוסה, תמיד הוא משתנה ואין ידוע למה משתנה היום (ספרי נשא מב)׃

יט וַיִּקַּ֣ח מָנ֔וֹחַ אֶת־גְּדִ֥י הָעִזִּ֖ים וְאֶת־הַמִּנְחָ֑ה וַיַּ֣עַל עַל־הַצּ֔וּר לַיהוָ֖ה וּמַפְלִ֣א לַעֲשׂ֑וֹת וּמָנ֥וֹחַ וְאִשְׁתּ֖וֹ רֹאִֽים׃

כ וַיְהִ֡י בַּעֲל֣וֹת הַלַּהַב֩ מֵעַ֨ל הַמִּזְבֵּ֜חַ הַשָּׁמַ֗יְמָה וַיַּ֤עַל מַלְאַךְ־יְהוָה֙ בְּלַהַ֣ב הַמִּזְבֵּ֔חַ וּמָנ֥וֹחַ וְאִשְׁתּ֖וֹ רֹאִ֑ים וַיִּפְּל֥וּ עַל־פְּנֵיהֶ֖ם אָ֥רְצָה׃

כא וְלֹא־יָסַ֣ף עוֹד֩ מַלְאַ֨ךְ יְהוָ֜ה לְהֵרָאֹ֗ה אֶל־מָנ֙וֹחַ֙ וְאֶל־אִשְׁתּ֔וֹ אָ֖ז יָדַ֣ע מָנ֑וֹחַ כִּי־מַלְאַ֥ךְ יְהוָ֖ה הֽוּא׃

כב וַיֹּ֣אמֶר מָנ֔וֹחַ אֶל־אִשְׁתּ֖וֹ מ֣וֹת נָמ֑וּת כִּ֥י אֱלֹהִ֖ים רָאִֽינוּ׃

כג וַתֹּ֣אמֶר ל֔וֹ אִשְׁתּ֖וֹ לוּ֙ חָפֵ֣ץ יְהוָ֔ה לַהֲמִיתֵ֑נוּ לֹֽא־לָקַ֤ח מִיָּדֵ֙נוּ֙ עֹלָ֣ה וּמִנְחָ֔ה וְלֹ֥א הֶרְאָ֖נוּ אֶת־כָּל־אֵ֑לֶּה וְכָעֵ֥ת לֹא֙ הִשְׁמִיעָ֔נוּ כָּזֹֽאת׃

וכעת. הזאת׃

לא השמיענו כזאת. לא היה משמיענו בשורה זו אם ראויים אנו למות׃

כד וַתֵּ֣לֶד הָאִשָּׁה֮ בֵּן֒ וַתִּקְרָ֤א אֶת־שְׁמוֹ֙ שִׁמְשׁ֔וֹן וַיִּגְדַּ֖ל הַנַּ֑עַר וַיְבָרְכֵ֖הוּ יְהוָֽה׃

כה וַתָּ֤חֶל רוּחַ֙ יְהוָ֔ה לְפַעֲמ֖וֹ בְּמַחֲנֵה־דָ֑ן בֵּ֥ין צָרְעָ֖ה וּבֵ֥ין אֶשְׁתָּאֹֽל׃ {פ}

לפעמו. לבא בקרבו לפעמים׃

פרק י״ד

א׳ וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים׃

ב׳ וַיַּעַל וַיַּגֶּד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וַיֹּאמֶר אִשָּׁה רָאִיתִי בְתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה קְחוּ־אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה׃

ג׳ וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הַאֵין בִּבְנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל־עַמִּי אִשָּׁה כִּי־אַתָּה הוֹלֵךְ לָקַחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל־אָבִיו אוֹתָהּ קַח־לִי כִּי־הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי׃

ד׳ וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵיְהוָה הִיא כִּי־תֹאֲנָה הוּא־מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים וּבָעֵת הַהִיא פְּלִשְׁתִּים מֹשְׁלִים בְּיִשְׂרָאֵל׃

> **כי תואנה הוא מבקש.** עלילה להתגרות בם׃

ה׳ וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ תִּמְנָתָה וַיָּבֹאוּ עַד־כַּרְמֵי תִמְנָתָה וְהִנֵּה כְּפִיר אֲרָיוֹת שֹׁאֵג לִקְרָאתוֹ׃

ו׳ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדוֹ וְלֹא הִגִּיד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה׃

ז׳ וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר לָאִשָּׁה וַתִּישַׁר בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן׃

> **וידבר לאשה.** על האשה, דבר לקרוביה, כן תרגם יונתן׃

ח׳ וַיָּשָׁב מִיָּמִים לְקַחְתָּהּ וַיָּסַר לִרְאוֹת אֵת מַפֶּלֶת הָאַרְיֵה וְהִנֵּה עֲדַת דְּבוֹרִים בִּגְוִיַּת הָאַרְיֵה וּדְבָשׁ׃

> **עדת דבורים.** (תרגום׃) קינא דדברייתא, כניסת דבורים׃

ט׳ וַיִּרְדֵּהוּ אֶל־כַּפָּיו וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְאָכֹל וַיֵּלֶךְ אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיִּתֵּן לָהֶם וַיֹּאכֵלוּ וְלֹא־הִגִּיד לָהֶם כִּי מִגְוִיַּת הָאַרְיֵה רָדָה הַדְּבָשׁ׃

> **וירדהו.** לשון הבדלת דיבוק של כל דבר הנדבק, וכן לענין פת הנדבקת בתנור, נקראת הבדלתו רדייה, (שבת קיז ב)׃ הרודה פת מן התנור, (בבא מציעא סד א)׃ הרודה את כוורתו, על שם שהדבש עשוי על ידי חלות שעושה מדובק בדופני הכלי בכל צדדין מדופן אל דופן, כמדת עוגל הכלי, וכן תרגם יונתן׃ וירדהו, ונסחיה׃

י׳ וַיֵּרֶד אָבִיהוּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיַּעַשׂ שָׁם שִׁמְשׁוֹן מִשְׁתֶּה כִּי כֵן יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים׃

> **וירד אביהו אל האשה.** (תרגום׃) על עסקי איתתא׃

י״א וַיְהִי כִּרְאוֹתָם אוֹתוֹ וַיִּקְחוּ שְׁלֹשִׁים מֵרֵעִים וַיִּהְיוּ אִתּוֹ׃

> **מרעים.** חברים לשושבינות׃

י״ב וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן אָחוּדָה־נָּא לָכֶם חִידָה אִם־הַגֵּד תַּגִּידוּ אוֹתָהּ לִי שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וּמְצָאתֶם וְנָתַתִּי לָכֶם שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וּשְׁלֹשִׁים חֲלִפֹת בְּגָדִים׃

י״ג וְאִם־לֹא תוּכְלוּ לְהַגִּיד לִי וּנְתַתֶּם אַתֶּם לִי שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וּשְׁלֹשִׁים חֲלִיפוֹת בְּגָדִים וַיֹּאמְרוּ לוֹ חִידָתְךָ חִידָתֶךָ וְנִשְׁמָעֶנָּה׃

י״ד וַיֹּאמֶר לָהֶם מֵהָאֹכֵל יָצָא מַאֲכָל וּמֵעַז יָצָא מָתוֹק וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד הַחִידָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃

ט״ו וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיֹּאמְרוּ לְאֵשֶׁת־שִׁמְשׁוֹן פַּתִּי אֶת־אִישֵׁךְ וְיַגֶּד־לָנוּ אֶת־הַחִידָה פֶּן־נִשְׂרֹף אוֹתָךְ וְאֶת־בֵּית אָבִיךְ בָּאֵשׁ הֲלְיָרַשְׁתֶּנוּ קְרָאתֶם לָנוּ הֲלֹא׃

> **ויהי ביום השביעי.** לימות השבת, ולא שביעי למשתה, והוא רביעי לימי המשתה׃

הלירשנו קראתם לנו הלא. תרגם יונתן: הלמסכנותנא קריתון יתנא הלכא:

ט״ז וַתִּבְךְּ אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן עָלָיו וַתֹּאמֶר רַק־שָׂנֵאתַנִי וְלֹא אֲהַבְתָּנִי הַחִידָה חָרַתָּ לִבְנֵי עַמִּי וְלִי לֹא הִגַּדְתָּה וַיֹּאמֶר לָהּ הִנֵּה לְאָבִי וּלְאִמִּי לֹא הִגַּדְתִּי וְלָךְ אַגִּיד:

י״ז וַתִּבְךְ עָלָיו שִׁבְעַת הַיָּמִים אֲשֶׁר־הָיָה לָהֶם הַמִּשְׁתֶּה וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיַּגֶּד־לָהּ כִּי הֶצִיקַתְהוּ וַתַּגֶּד הַחִידָה לִבְנֵי עַמָּהּ:

שבעת הימים. הנותרים משבעת הימים, מרביעי ואילך:

י״ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּטֶרֶם יָבֹא הַחַרְסָה מַה־מָּתוֹק מִדְּבַשׁ וּמֶה עַז מֵאַרְיֵ וַיֹּאמֶר לָהֶם לוּלֹא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי:

בטרם יבא החרסה. לפני שקיעת החמה, שעדיין היה להם שהות עד הערב:

חרשתם בעגלתי. משל הוא (תרגום:) אילולפון בדקתון באתתי:

י״ט וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַיֵּרֶד אַשְׁקְלוֹן וַיַּךְ מֵהֶם | שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת־חֲלִיצוֹתָם וַיִּתֵּן הַחֲלִיפוֹת לְמַגִּידֵי הַחִידָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַיַּעַל בֵּית אָבִיהוּ:

רוח ה׳. (תרגום:) רוח גבורה מן קדם ה׳:

חליצותם. מלבושים שחלץ מעליהן:

כ׳ וַתְּהִי אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן לְמֵרֵעֵהוּ אֲשֶׁר רֵעַ לוֹ: {פ}

למרעהו. לאחד משושביניו נתנה:

פרק ט״ו

א׳ וַיְהִי מִיָּמִים בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּפְקֹד שִׁמְשׁוֹן אֶת־אִשְׁתּוֹ בִּגְדֵי עִזִּים וַיֹּאמֶר אָבְאָה אֶל־אִשְׁתִּי הֶחָדָרָה וְלֹא־נָתַן אָבִיהָ לָבוֹא:

ב׳ וַיֹּאמֶר אָבִיהָ אָמֹר אָמַרְתִּי כִּי־שָׂנֹא שְׂנֵאתָהּ וָאֶתְּנֶנָּה לְמֵרֵעֶךָ הֲלֹא אֲחוֹתָהּ הַקְּטַנָּה טוֹבָה מִמֶּנָּה תִּהְיֶ־נָא לְךָ תַּחְתֶּיהָ:

ג׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן נְקִיתִי הַפַּעַם מִפְּלִשְׁתִּים כִּי־אֶעֱשֶׂה אֲנִי עִמָּם רָעָה:

נקיתי הפעם. בדין אעשה להם הרעה:

ד׳ וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת שׁוּעָלִים וַיִּקַּח לַפִּדִּים וַיֵּפֶן זָנָב אֶל־זָנָב וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין־שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ:

ויפן. את הזנבות זנב אל זנב ויפן, משמע הוא עצמו פנה (שמות לב טו); ויפן, משמע הפנה את אחרים, וכן שימוש כל תיבה שפעל שלה בה״א; (שמות א כ): וירב העם; (איכה ב ה): וירב בבת יהודה תאניה; (מלכים ב כה כא): ויגל יהודה מעל אדמתו, הגלה; (שם ב: יח יא): ויגל מלך אשור את ישראל אשורה, ויגלה:

ה׳ וַיִּבְעַר־אֵשׁ בַּלַּפִּידִים וַיְשַׁלַּח בְּקָמוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיִּבְעַר מִגָּדִישׁ וְעַד־קָמָה וְעַד־כֶּרֶם זָיִת:

ו׳ וַיֹּאמְרוּ פְּלִשְׁתִּים מִי עָשָׂה זֹאת וַיֹּאמְרוּ שִׁמְשׁוֹן חֹתַן הַתִּמְנִי כִּי לָקַח אֶת־אִשְׁתּוֹ וַיִּתְּנָהּ לְמֵרֵעֵהוּ וַיַּעַל פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָהּ וְאֶת־אָבִיהָ בָּאֵשׁ:

חתן התמני. חתן הפלשתי אשר בתמנה (לעיל יד א):

ז׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן אִם־תַּעֲשׂוּן כָּזֹאת כִּי אִם־נִקַּמְתִּי בָכֶם וְאַחַר אֶחְדָּל:

אם תעשון כזאת. ושמא רגילין אתם בכך, לתת אשתו של זה לזה:

ח׳ וַיָּ֤קָם אוֹתָם֙ שׁ֣וֹק עַל־יֶ֔רֶךְ מַכָּ֥ה גְדוֹלָ֖ה וַיֵּ֣רֶד וַיֵּ֑שֶׁב בִּסְעִ֥יף סֶ֖לַע עֵיטָֽם׃ {פ}

שוק על ירך. (תרגום:) פרשין עם רגלאין, רוכב סוס אינו נשען על ירכו כי אם על שוקו, רגל אחד נתון בברזל התלוי במרכבת:

בסעיף. בנקרת סלע עיטם, וחברו (ישעיהו נז ה): סעיפי הסלעים, (שם י לג): מסעף פארה:

ט׳ וַיַּעֲל֤וּ פְלִשְׁתִּים֙ וַיַּחֲנ֣וּ בִֽיהוּדָ֔ה וַיִּנָּט֖שׁוּ בַּלָּֽחְיָ׃

וינטשו. ויתפזרו:

בלחי. שם מקום:

י׳ וַיֹּאמְר֣וּ אֲנָשׁ֣י יְהוּדָ֗ה לָמָ֤ה עֲלִיתֶם֙ עָלֵ֔ינוּ וַיֹּאמְר֣וּ לֶאֱסֹ֔ור אֶת־שִׁמְשׁ֖וֹן עָלִ֑ינוּ לַעֲשׂ֥וֹת לֹ֖ו כַּאֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה לָֽנוּ׃

למה עליתם עלינו. הלא עבדים אנחנו לכם:

לאסור את שמשון. שתאסרוהו ותסגירוהו לנו:

י״א וַיֵּרְד֣וּ שְׁלֹ֣שֶׁת אֲלָפִ֗ים אִ֚ישׁ מִיהוּדָ֔ה אֶל־סְעִ֖יף סֶ֣לַע עֵיטָ֑ם וַיֹּאמְר֣וּ לְשִׁמְשׁ֗וֹן הֲלֹ֤א יָדַ֙עְתָּ֙ כִּי־מֹשְׁלִ֣ים בָּ֔נוּ פְּלִשְׁתִּ֖ים וּמַה־זֹּ֣את עָשִׂ֔יתָ לָ֑נוּ וַיֹּ֣אמֶר לָהֶ֔ם כַּאֲשֶׁ֥ר עָשׂ֖וּ לִ֑י כֵּ֥ן עָשִׂ֖יתִי לָהֶֽם׃

י״ב וַיֹּאמְר֣וּ לֹו֮ לֶאֱסָרְךָ֣ יָרַ֔דְנוּ לְתִתְךָ֖ בְּיַד־פְּלִשְׁתִּ֑ים וַיֹּ֤אמֶר לָהֶם֙ שִׁמְשׁ֔וֹן הִשָּׁבְע֥וּ לִ֖י פֶּן־תִּפְגְּעוּ֥ן בִּ֖י אַתֶּֽם׃

י״ג וַיֹּאמְר֣וּ לֹו֮ לֵאמֹר֒ לֹ֣א כִּי־אָסֹ֤ר נֶאֱסָרְךָ֙֙ וּנְתַנּ֣וּךְ בְּיָדָ֔ם וְהָמֵ֥ת לֹ֖א נְמִיתֶ֑ךָּ וַיַּאַסְר֨וּהוּ֙ בִּשְׁנַ֣יִם עֲבֹתִ֔ים חֲדָשִׁ֖ים וַיַּעֲל֥וּהוּ מִן־הַסֶּֽלַע׃

לא כי אסור נאסרך. לא נהרוג אותך, כי אם אסור נאסרך:

י״ד הוּא־בָ֣א עַד־לֶ֔חְיִ וּפְלִשְׁתִּ֖ים הֵרִ֣יעוּ לִקְרָאתֹ֑ו וַתִּצְלַ֤ח עָלָיו֙ רֽוּחַ־יְהוָ֔ה וַתִּהְיֶ֣ינָה הָעֲבֹתִ֔ים אֲשֶׁ֥ר עַל־זְרֹועֹתָ֖יו כַּפִּשְׁתִּ֑ים אֲשֶׁ֥ר בָּעֲרָ֖ה בָּאֵ֥שׁ וַיִּמַּ֥סּוּ אֲסוּרָ֖יו מֵעַ֥ל יָדָֽיו׃

רוח ה׳. (תרגום:) רוח גבורה מן קדם ה׳:

אסוריו. קשוריו:

ט״ו וַיִּמְצָ֗א לְחִי־חֲמֹ֤ור טָרִיָ֙ה֙ וַיִּשְׁלַ֣ח יָדֹ֔ו וַיִּקָּחֶ֖הָ וַיַּךְ־בָּ֣הּ אֶ֑לֶף אִֽישׁ׃

טריה. לחה, וראיתי בספר רפואות שקורא ללחה שיוצא מן המכה: ׳טריה׳:

ט״ז וַיֹּ֤אמֶר שִׁמְשׁוֹן֙ בִּלְחִ֣י הַחֲמֹ֔ור חֲמֹ֥ר חֲמֹרָתַ֖יִם בִּלְחִ֣י הַחֲמֹ֑ור הִכֵּ֥יתִי אֶ֖לֶף אִֽישׁ׃

חמור חמרתים. בלחי החמור לצבור צברים רבים, (תרגום:) בלועא דחמרא רמיתינון דגורין:

י״ז וַיְהִ֕י כְּכַלֹּתֹ֖ו לְדַבֵּ֑ר וַיַּשְׁלֵךְ֙ הַלְּחִ֣י מִיָּדֹ֔ו וַיִּקְרָ֛א לַמָּקֹ֥ום הַה֖וּא רָמַ֥ת לָֽחִי׃

י״ח וַיִּצְמָ֣א מְאֹ֔ד וַיִּקְרָ֖א אֶל־יְהוָ֑ה וַיֹּאמַ֗ר אַתָּ֤ה נָתַ֙תָּ֙ בְּיַד־עַבְדְּךָ֔ אֶת־הַתְּשׁוּעָ֥ה הַגְּדֹולָ֖ה הַזֹּ֣את וְעַתָּ֗ה אָמ֤וּת בַּצָּמָא֙ וְנָפַלְתִּ֔י בְּיַ֖ד הָעֲרֵלִֽים׃

י״ט וַיִּבְקַ֤ע אֱלֹהִים֙ אֶת־הַמַּכְתֵּ֔שׁ אֲשֶׁר־בַּלְּחִ֖י וַיֵּצְא֣וּ מִמֶּ֑נּוּ מַ֚יִם֙ וַיֵּ֣שְׁתְּ֔ וַתָּ֥שָׁב רוּחֹ֖ו וַיֶּֽחִי עַל־כֵּ֗ן | קָרָ֤א שְׁמָהּ֙ עֵ֣ין הַקֹּורֵ֔א אֲשֶׁ֖ר בַּלְּחִ֑י עַ֖ד הַיֹּ֥ום הַזֶּֽה׃

את המכתש. גומא שהשן יושבת בה, עשויה כעין מכתשת:

עין הקורא. מעין שבא על ידי זעקת הקורא אל ה׳:

כ׳ וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּימֵי פְלִשְׁתִּים עֶשְׂרִים שָׁנָה׃ {פ}

פרק ט״ז

א׳ וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא־שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃

ב׳ לַעַזָּתִים | לֵאמֹר בָּא שִׁמְשׁוֹן הֵנָּה וַיָּסֹבּוּ וַיֶּאֶרְבוּ־לוֹ כָל־הַלַּיְלָה בְּשַׁעַר הָעִיר וַיִּתְחָרְשׁוּ כָּל־הַלַּיְלָה לֵאמֹר עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וַהֲרַגְנֵהוּ׃

> **לעזתים לאמר.** לאנשי עזה נאמר׃
>
> **ויתחרשו.** נהגו עצמן בשתיקה׃

ג׳ וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד־חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בִּדַלְתוֹת שַׁעַר־הָעִיר וּבְשֹׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם־הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל־כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל־רֹאשׁ הֶהָר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי חֶבְרוֹן׃ {פ}

> **ויסעם.** ויעקרם ממקומם׃

ד׳ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שֹׂרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה׃

ה׳ וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לָהּ פַּתִּי אוֹתוֹ וּרְאִי בַּמֶּה כֹחוֹ גָדוֹל וּבַמֶּה נוּכַל לוֹ וַאֲסָרְנֻהוּ לְעַנּוֹתוֹ וַאֲנַחְנוּ נִתֵּן־לָךְ אִישׁ אֶלֶף וּמֵאָה כָּסֶף׃

ו׳ וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן הַגִּידָה־נָּא לִי בַּמֶּה כֹּחֲךָ גָדוֹל וּבַמֶּה תֵּאָסֵר לְעַנּוֹתֶךָ׃

ז׳ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ שִׁמְשׁוֹן אִם־יַאַסְרֻנִי בְּשִׁבְעָה יְתָרִים לַחִים אֲשֶׁר לֹא־חֹרָבוּ וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּאַחַד הָאָדָם׃

> **יתרים.** חבלים דקים׃

ח׳ וַיַּעֲלוּ־לָהּ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים שִׁבְעָה יְתָרִים לַחִים אֲשֶׁר לֹא־חֹרָבוּ וַתַּאַסְרֵהוּ בָּהֶם׃

ט׳ וְהָאֹרֵב יֹשֵׁב לָהּ בַּחֶדֶר וַתֹּאמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלַיִךְ שִׁמְשׁוֹן וַיְנַתֵּק אֶת־הַיְתָרִים כַּאֲשֶׁר יִנָּתֵק פְּתִיל־הַנְּעֹרֶת בַּהֲרִיחוֹ אֵשׁ וְלֹא נוֹדַע כֹּחוֹ׃

> **ולא נודע כחו.** לא הוצרך להתחזק בנתקו אותם׃

י׳ וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן הִנֵּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים עַתָּה הַגִּידָה־נָּא לִי בַּמֶּה תֵּאָסֵר׃

י״א וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אִם־אָסוֹר יַאַסְרוּנִי בַּעֲבֹתִים חֲדָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־נַעֲשָׂה בָהֶם מְלָאכָה וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּאַחַד הָאָדָם׃

> **בעבותים.** חבלים גסים׃

י״ב וַתִּקַּח דְּלִילָה עֲבֹתִים חֲדָשִׁים וַתַּאַסְרֵהוּ בָהֶם וַתֹּאמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלַיִךְ שִׁמְשׁוֹן וְהָאֹרֵב יֹשֵׁב בֶּחָדֶר וַיְנַתְּקֵם מֵעַל זְרֹעֹתָיו כַּחוּט׃

י״ג וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן עַד־הֵנָּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֶּר אֵלַי כְּזָבִים הַגִּידָה לִּי בַּמֶּה תֵּאָסֵר וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אִם־תַּאַרְגִי אֶת־שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשִׁי עִם־הַמַּסָּכָת׃

> **מחלפות.** קווצות, פלוני״ש בלע״ז׃
>
> **עם המסכת.** עץ שהגרדי מיסך בו את השתי, ושם העץ אנשובל״א מסכת, אורטר״א בלע״ז׃

י״ד וַתִּתְקַע֙ בַּיָּתֵ֔ד וַתֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו פְּלִשְׁתִּ֣ים עָלַ֑יִךְ שִׁמְשׁ֗וֹן וַיִּיקַ֙ץ֙ מִשְּׁנָת֔וֹ וַיִּסַּ֗ע אֶת־הַיִּתֵ֛ד הָאָ֖רֹג וְאֶת־הַמַּסָּכֶֽת׃

ט״ו וַתֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו אֵ֣יךְ תֹּאמַ֣ר אֲהַבְתִּ֑יךְ וְלִבֵּ֥ךְ אֵ֖ין אִתִּ֣י זֶ֔ה שָׁלֹ֥שׁ פְּעָמִ֖ים הֵתַ֣לְתְּ בִּ֑י וְלֹא־הִגַּ֥דְתְּ לִ֛י בַּמֶּ֥ה כֹחֲךָ֖ גָּדֽוֹל׃

ט״ז וַיְהִ֗י כִּֽי־הִצִּיקָ֤ה לוֹ֙ בִּדְבָרֶ֣יהָ כָּל־הַיָּמִ֔ים וַתְּאַלְצֵ֖הוּ וַתִּקְצַ֣ר נַפְשׁ֑וֹ לָמֽוּת׃

ותאלצהו. דחקתו, ואין לו דמיון׃

י״ז וַיַּגֶּד־לָ֣הּ אֶת־כָּל־לִבּ֗וֹ וַיֹּ֤אמֶר לָהּ֙ מוֹרָ֣ה לֹֽא־עָלָ֣ה עַל־רֹאשִׁ֔י כִּֽי־נְזִ֥יר אֱלֹהִ֛ים אֲנִ֖י מִבֶּ֣טֶן אִמִּ֑י אִם־גֻּלַּ֙חְתִּי֙ וְסָ֣ר מִמֶּ֔נִּי כֹּחִ֖י וְחָלִ֣יתִי וְהָיִ֑יתִי כְּכָל־הָאָדָֽם׃

י״ח וַתֵּ֣רֶא דְלִילָ֗ה כִּֽי־הִגִּ֤יד לָהּ֙ אֶת־כָּל־לִבּ֔וֹ וַתִּשְׁלַ֣ח וַתִּקְרָ֔א לְסַרְנֵ֥י פְלִשְׁתִּ֖ים לֵאמֹ֑ר עֲל֣וּ הַפַּ֔עַם כִּֽי־הִגִּ֥יד (לה) [לַ֖י] אֶת־כָּל־לִבּ֑וֹ וְעָל֣וּ אֲלֵיהָ֔ סַרְנֵ֥י פְלִשְׁתִּ֖ים וַיַּֽעֲל֥וּ הַכֶּ֖סֶף בְּיָדָֽם׃

ותרא דלילה כי הגיד לה. ניכרין דברי אמת׃

י״ט וַתְּיַשְּׁנֵ֖הוּ עַל־בִּרְכֶּ֑יהָ וַתִּקְרָ֣א לָאִ֗ישׁ וַתְּגַלַּ֛ח אֶת־שֶׁ֥בַע מַחְלְפ֖וֹת רֹאשׁ֑וֹ וַתָּ֣חֶל לְעַנּוֹת֔וֹ וַיָּ֥סַר כֹּח֖וֹ מֵעָלָֽיו׃

ותקרא לאיש. לשלוחן של סרנים׃

כ׳ וַתֹּ֥אמֶר פְּלִשְׁתִּ֖ים עָלַ֣יִךְ שִׁמְשׁ֑וֹן וַיִּקַ֙ץ֙ מִשְּׁנָת֔וֹ וַיֹּ֕אמֶר אֵצֵּ֥א כְפַ֖עַם בְּפַ֑עַם וְאִנָּעֵ֔ר וְה֥וּא לֹ֖א יָדַ֥ע כִּֽי יְהוָ֖ה סָ֥ר מֵעָלָֽיו׃

כ״א וַיֹּאחֲז֥וּהוּ פְלִשְׁתִּ֖ים וַיְנַקְּר֣וּ אֶת־עֵינָ֑יו וַיּוֹרִ֣ידוּ אוֹת֗וֹ עַזָּ֙תָה֙ וַיַּאַסְרוּ֣הוּ בָנְחֻשְׁתַּ֔יִם וַיְהִ֥י טוֹחֵ֖ן בְּבֵ֥ית (האסירים) [הָאֲסוּרִֽים]׃

ויורידו אותו עזתה. מקום תחלת קלקולו׃

ויהי טוחן. בריחים, מלאכה כבדה ורבותינו (סוטה י א) פירשו מה שפירשו׃

כ״ב וַיָּ֖חֶל שְׂעַר־רֹאשׁ֑וֹ לְצַמַּ֖חַ כַּאֲשֶׁ֥ר גֻּלָּֽח׃ {פ}

כ״ג וְסַרְנֵ֣י פְלִשְׁתִּ֗ים נָֽאֶסְפ֤וּ לִזְבֹּ֙חַ֙ זֶ֣בַח גָּד֔וֹל לְדָגוֹן֙ אֱלֹהֵיהֶ֔ם וּלְשִׂמְחָ֖ה וַיֹּאמְר֑וּ נָתַ֤ן אֱלֹהֵ֙ינוּ֙ בְּיָדֵ֔נוּ אֶת־אוֹיְבֵ֖נוּ אֶת־שִׁמְשׁ֥וֹן הַמְחָרְבָ֖ה אֶת־חֲלָלֵֽינוּ׃

כ״ד וַיִּרְא֤וּ אֹתוֹ֙ הָעָ֔ם וַיְהַלְל֥וּ אֶת־אֱלֹהֵיהֶ֖ם כִּ֣י אָמְר֑וּ נָתַ֤ן אֱלֹהֵ֙ינוּ֙ בְּיָדֵ֔נוּ אֶת־אוֹיְבֵ֖נוּ וְאֵת֙ מַחֲרִ֣יב אַרְצֵ֔נוּ וַאֲשֶׁ֥ר הִרְבָּ֖ה אֶת־חֲלָלֵֽינוּ׃

כ״ה וַיְהִ֤י (כי טוב) [כְּטוֹב֙] לִבָּ֔ם וַיֹּ֣אמְר֔וּ קִרְא֥וּ לְשִׁמְשׁ֖וֹן וִישַׂחֲק־לָ֑נוּ וַיִּקְרְא֤וּ לְשִׁמְשׁוֹן֙ מִבֵּ֣ית (האסירים) [הָאֲסוּרִ֔ים] וַיְצַחֵ֖ק לִפְנֵיהֶ֑ם וַיַּֽעֲמִיד֥וּ אוֹת֛וֹ בֵּ֥ין הָעַמּוּדִֽים׃

בין העמודים. אשר הבית נכון עליהם׃

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר שִׁמְשׁ֗וֹן אֶל־הַנַּ֙עַר֙ הַמַּחֲזִ֣יק בְּיָדוֹ֔ הַנִּיחָ֕ה אוֹתִ֗י (והימשני) [וַהֲמִישֵׁנִי֙] אֶת־הָעַמּוּדִ֔ים אֲשֶׁ֥ר הַבַּ֖יִת נָכ֣וֹן עֲלֵיהֶ֑ם וְאֶשָּׁעֵ֖ן עֲלֵיהֶֽם׃

והמישני. פאלפא״ר בלע״ז, כמו (בראשית כז יב): אולי ימושני׃

כ״ז וְהַבַּ֣יִת מָלֵ֔א הָאֲנָשִׁ֖ים וְהַנָּשִׁ֑ים וְשָׁ֣מָּה כֹּ֗ל סַרְנֵי֙ פְּלִשְׁתִּ֔ים וְעַל־הַגָּ֕ג כִּשְׁלֹ֥שֶׁת אַלְפִ֖ים אִ֣ישׁ וְאִשָּׁ֑ה הָרֹאִ֛ים בְּשִׂח֥וֹק שִׁמְשֽׁוֹן׃

כ״ח וַיִּקְרָ֥א שִׁמְשׁ֖וֹן אֶל־יְהוָ֣ה וַיֹּאמַ֗ר אֲדֹנָ֤י יֱהוִה֙ זָכְרֵ֣נִי נָ֔א וְחַזְּקֵ֥נִי נָ֖א אַ֣ךְ הַפַּ֣עַם הַזֶּ֑ה הָאֱלֹהִ֔ים וְאִנָּקְמָ֥ה נְקָם־אַחַ֛ת מִשְׁתֵּ֥י עֵינַ֖י מִפְּלִשְׁתִּֽים׃

זכרני נא. זכור עשרים שנה ששפטתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל זה ממקום למקום׃

נקם אחת משתי עיני. ושכר עין השנית הנח לי לעולם הבא, וכאן פרע לי שכר אחת מהן׃

כ״ט וַיִּלְפֹּ֣ת שִׁמְשׁ֗וֹן אֶת־שְׁנֵ֛י | עַמּוּדֵ֥י הַתָּ֖וֶךְ אֲשֶׁ֣ר הַבַּ֑יִת וַיִּסָּמֶךְ֙ עֲלֵיהֶ֔ם אֶחָ֖ד בִּימִינ֑וֹ וְאֶחָ֖ד בִּשְׂמֹאלֽוֹ׃

וילפת. ויאחז, אינברצ״א בלע״ז, כמו (רות ג ח): ויחרד האיש וילפת, נאחז בזרועות האשה:

ל׳ וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן תָּמֻת נַפְשִׁי עִם־פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט בְּכֹחַ וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל־הַסְּרָנִים וְעַל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־בּוֹ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים אֲשֶׁר הֵמִית בְּמוֹתוֹ רַבִּים מֵאֲשֶׁר הֵמִית בְּחַיָּיו:

ל״א וַיֵּרְדוּ אֶחָיו וְכָל־בֵּית אָבִיהוּ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ וַיַּעֲלוּ | וַיִּקְבְּרֻהוּ אוֹתוֹ בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל בְּקֶבֶר מָנוֹחַ אָבִיו וְהוּא שָׁפַט אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים שָׁנָה: {פ}

פרק י״ז

א׳ וַיְהִי־אִישׁ מֵהַר־אֶפְרַיִם וּשְׁמוֹ מִיכָיְהוּ:

ויהי איש מהר אפרים. אף על פי שנכתבו שתי פרשיות הללו בסוף הספר, של מיכה ושל פלגש בגבעה, בתחלת השופטים היה, בימי עתניאל בן קנז, שנאמר (לקמן יח לא): וישימו להם את פסל מיכה וגו׳ כל ימי היות בית אלהים בשילה, למדנו שכל ימי שילה היה דמות של מיכה, ובפלגש בגבעה נאמר על יבוס שבירושלים (שם יט יב): לא נסור אל עיר נכרי, למדנו שעדיין לא כבשו את ירושלים:

ב׳ וַיֹּאמֶר לְאִמּוֹ אֶלֶף וּמְאָה הַכֶּסֶף אֲשֶׁר לֻקַּח־לָךְ (ואתי) [וְאָתְּ] אָלִית וְגַם־אָמַרְתְּ בְּאָזְנָי הִנֵּה־הַכֶּסֶף אִתִּי אֲנִי לְקַחְתִּיו וַתֹּאמֶר אִמּוֹ בָּרוּךְ בְּנִי לַיהוָה:

אשר לקח לך. אשר נגנב ממך, ויש לו דומה (שמואל א כא ו): כי אשה עצורה לנו, עצורה ממנו:

ואת אלית. קללת כל מי שגנבו, וגם אמרת הקללה באזני:

הנה הכסף. אני מודה לך עליו שהוא בידי שאני לקחתיו:

ג׳ וַיָּשֶׁב אֶת־אֶלֶף וּמְאָה הַכֶּסֶף לְאִמּוֹ וַתֹּאמֶר אִמּוֹ הַקְדֵּשׁ הִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַכֶּסֶף לַיהוָה מִיָּדִי לִבְנִי לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל וּמַסֵּכָה וְעַתָּה אֲשִׁיבֶנּוּ לָךְ:

וישב את אלף ומאה הכסף לאמו. אמר להחזירו לה, ובמקום שהוא שם הרי הוא ברשותך:

הקדש הקדשתי את הכסף מידי לבני. קבלתי עלי למסרו מידי לידך לשם דמות ומסכה, תנהו לי עתה ומידי אני אשיבנו אליך יש אומרים שהאשה הזאת היא דלילה, לפי שכתוב (לעיל טז ה): אלף ומאה כסף, וטעות הוא בידם, שהרבה שנים קדם מיכה לשמשון, אך הפרשיות נסמכו על הכסף הרע ששוה כאן וכאן, וכסף של פורענות היו שניהם:

ד׳ וַיָּשֶׁב אֶת־הַכֶּסֶף לְאִמּוֹ וַתִּקַּח אִמּוֹ מָאתַיִם כֶּסֶף וַתִּתְּנֵהוּ לַצּוֹרֵף וַיַּעֲשֵׂהוּ־פֶסֶל וּמַסֵּכָה וַיִּהְיוּ בְּבֵית מִיכָיְהוּ:

ה׳ וְהָאִישׁ מִיכָה לוֹ בֵּית אֱלֹהִים וַיַּעַשׂ אֵפוֹד וּתְרָפִים וַיְמַלֵּא אֶת־יַד אַחַד מִבָּנָיו וַיְהִי־לוֹ לְכֹהֵן:

בית אלהים. בית עבודה זרה, וכן כל ׳אלהים׳ האמורים בפרשה זו חול, חוץ מזה (להלן יח לא): כל ימי היות בית אלהים בשילה (שבועות לה ב):

וימלא את יד אחד. חנכו לעבודת הדמות להיות כהן לפניו, כל חינוך דבר שאדם נכנס בו לשם גדולה קרוי מילוי ידים, רישוושטי״ר בלע״ז ; וכשנותנין פקידות לאדם, קורין למתן רישוישטי״ר בלע״ז:

ו׳ בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: {פ}

ז׳ וַיְהִי־נַעַר מִבֵּית לֶחֶם־יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה וְהוּא לֵוִי וְהוּא גָר־שָׁם:

ממשפחת יהודה. והוא לוי מן האם ורבותינו אמרו (בבא בתרא קט ב): לפי שעשה מעשה מנשה שבא מיהודה, קראו ממשפחת יהודה, והוא לוי בן גרשום בן משה רבינו היה, כמו שמפורש בענין (לקמן יח ל): ויהונתן בן גרשום וגו׳:

ח׳ וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ מֵהָעִיר מִבֵּית לֶחֶם־יְהוּדָה לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא וַיָּבֹא הַר־אֶפְרַיִם עַד־בֵּית מִיכָה לַעֲשׂוֹת דַּרְכּוֹ:

לעשות דרכו. דרך הליכתו:

ט׳ וַיֹּאמֶר־לוֹ מִיכָה מַאַיִן תָּבוֹא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵוִי אָנֹכִי מִבֵּית לֶחֶם־יְהוּדָה וְאָנֹכִי הֹלֵךְ לָגוּר בַּאֲשֶׁר אֶמְצָא׃

באשר אמצא. פרנסתי להשתכר:

י׳ וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה שְׁבָה עִמָּדִי וֶהְיֵה־לִי לְאָב וּלְכֹהֵן וְאָנֹכִי אֶתֵּן־לְךָ עֲשֶׂרֶת כֶּסֶף לַיָּמִים וְעֵרֶךְ בְּגָדִים וּמִחְיָתֶךָ וַיֵּלֶךְ הַלֵּוִי׃

לימים. לסוף שנה:

וערך בגדים. זוג חליפת בגדים שהם ערך וסדר לכל בני אדם כפי הראוי להם לשנה:

וערך בגדים. אפרליימנ״ט בלע״ז:

ומחיתך. ומזונותיך:

וילך הלוי. אחר עצתו:

י״א וַיּוֹאֶל הַלֵּוִי לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיְהִי הַנַּעַר־לוֹ כְּאַחַד מִבָּנָיו׃

י״ב וַיְמַלֵּא מִיכָה אֶת־יַד הַלֵּוִי וַיְהִי־לוֹ הַנַּעַר לְכֹהֵן וַיְהִי בְּבֵית מִיכָה׃

י״ג וַיֹּאמֶר מִיכָה עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יֵיטִיב יְהוָה לִי כִּי הָיָה־לִי הַלֵּוִי לְכֹהֵן׃ {פ}

פרק י״ח

א׳ בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִים הָהֵם שֵׁבֶט הַדָּנִי מְבַקֵּשׁ־לוֹ נַחֲלָה לָשָׁבֶת כִּי לֹא־נָפְלָה לוֹ עַד־הַיּוֹם הַהוּא בְּתוֹךְ־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל בְּנַחֲלָה׃ {פ}

כי לא נפלה לו. ירושה כפי הראוי להם בארץ מכובשת, כמו שנאמר ביהושע (יט מז): ויצא גבול בני דן מהם, ואף מכאן יש ללמוד שהיה מעשה זה בתחלת השופטים מיד:

ב׳ וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־דָן | מִמִּשְׁפַּחְתָּם חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים מִקְצוֹתָם אֲנָשִׁים בְּנֵי־חַיִל מִצָּרְעָה וּמֵאֶשְׁתָּאֹל לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ וּלְחָקְרָהּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם לְכוּ חִקְרוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ הַר־אֶפְרַיִם עַד־בֵּית מִיכָה וַיָּלִינוּ שָׁם׃

ג׳ הֵמָּה עִם־בֵּית מִיכָה וְהֵמָּה הִכִּירוּ אֶת־קוֹל הַנַּעַר הַלֵּוִי וַיָּסֻרוּ שָׁם וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִי־הֱבִיאַךְ הֲלֹם וּמָה־אַתָּה עֹשֶׂה בָּזֶה וּמַה־לְּךָ פֹּה׃

מי הביאך הלם. יש כאן תמיהות הרבה, (בבא בתרא קי ב) לא מזרעו של משה רבינו אתה, שנאמר בו (שמות ג ה): אל תקרב הלם, (שם ד יא): מי שם פה לאדם, (שם שם ב): מה זה בידך:

ד׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם כָּזֹה וְכָזֶה עָשָׂה לִי מִיכָה וַיִּשְׂכְּרֵנִי וָאֱהִי־לוֹ לְכֹהֵן׃

ה׳ וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׁאַל־נָא בֵאלֹהִים וְנֵדְעָה הַתַּצְלַח דַּרְכֵּנוּ אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ הֹלְכִים עָלֶיהָ׃

שאל נא באלהים. בתרפים שמדברים על ידי מכשפות:

ו׳ וַיֹּאמֶר לָהֶם הַכֹּהֵן לְכוּ לְשָׁלוֹם נֹכַח יְהוָה דַּרְכְּכֶם אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ׃ {פ}

נוכח ה׳ דרככם. נוכח הקדוש ברוך הוא גלוי, כי זה אין בו ממש:

ז׳ וַיֵּלְכוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים וַיָּבֹאוּ לָיְשָׁה וַיִּרְאוּ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בְּקִרְבָּהּ יוֹשֶׁבֶת־לָבֶטַח כְּמִשְׁפַּט צִדֹנִים שֹׁקֵט | וּבֹטֵחַ וְאֵין־מַכְלִים דָּבָר בָּאָרֶץ יוֹרֵשׁ עֶצֶר וּרְחוֹקִים הֵמָּה מִצִּידֹנִים וְדָבָר אֵין־לָהֶם עִם־אָדָם׃

ואין מכלים דבר. אין אחד מהם צריך לחבירו שיחזירנו ריקם ויכלימנו, כמו שנאמר בסוף הענין (פסוק י): אין מחסור כל דבר, כך שמעתי:

יורש עצר. יורשים מועטים, שאם יהרגו את אלו, אין עוד עוררין נלחמים עם המחזיקים בנחלה:

ורחוקים המה. מעזרת צידונים:

ודבר אין להם עם אדם. שום ברית כרותה שיבאו לעזרתם לעת הצורך:

ח׳ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֲחֵיהֶם צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאֹל וַיֹּאמְרוּ לָהֶם אֲחֵיהֶם מֶה אַתֶּם:

מה אתם. כלומר מה אתם משיבים דבר, מה מצאתם במקום שנפל לנו גורלנו, מה העם, החזק הוא הרפה:

ט׳ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כִּי רָאִינוּ אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה טוֹבָה מְאֹד וְאַתֶּם מַחְשִׁים אַל־תֵּעָצְלוּ לָלֶכֶת לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ:

ואתם מחשים. מתעצלים:

י׳ כְּבֹאֲכֶם תָּבֹאוּ | אֶל־עַם בֹּטֵחַ וְהָאָרֶץ רַחַבַת יָדַיִם כִּי־נְתָנָהּ אֱלֹהִים בְּיֶדְכֶם מָקוֹם אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מַחְסוֹר כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר בָּאָרֶץ:

י״א וַיִּסְעוּ מִשָּׁם מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי מִצָּרְעָה וּמֵאֶשְׁתָּאֹל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ חֲגוּר כְּלֵי מִלְחָמָה:

י״ב וַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ בִּקִרְיַת יְעָרִים בִּיהוּדָה עַל־כֵּן קָרְאוּ לַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵה־דָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה אַחֲרֵי קִרְיַת יְעָרִים:

י״ג וַיַּעַבְרוּ מִשָּׁם הַר־אֶפְרַיִם וַיָּבֹאוּ עַד־בֵּית מִיכָה:

י״ד וַיַּעֲנוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ לַיִשׁ וַיֹּאמְרוּ אֶל־אֲחֵיהֶם הֲיִדַעְתֶּם כִּי יֶשׁ בַּבָּתִּים הָאֵלֶּה אֵפוֹד וּתְרָפִים וּפֶסֶל וּמַסֵּכָה וְעַתָּה דְּעוּ מֶה־תַּעֲשׂוּ:

ט״ו וַיָּסֻרוּ שָׁמָּה וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּית־הַנַּעַר הַלֵּוִי בֵּית מִיכָה וַיִּשְׁאֲלוּ־לוֹ לְשָׁלוֹם:

ט״ז וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ חֲגוּרִים כְּלֵי מִלְחַמְתָּם נִצָּבִים פֶּתַח הַשַּׁעַר אֲשֶׁר מִבְּנֵי־דָן:

י״ז וַיַּעֲלוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ בָּאוּ שָׁמָּה לָקְחוּ אֶת־הַפֶּסֶל וְאֶת־הָאֵפוֹד וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַמַּסֵּכָה וְהַכֹּהֵן נִצָּב פֶּתַח הַשַּׁעַר וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ הֶחָגוּר כְּלֵי הַמִּלְחָמָה:

י״ח וְאֵלֶּה בָּאוּ בֵּית מִיכָה וַיִּקְחוּ אֶת־פֶּסֶל הָאֵפוֹד וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַמַּסֵּכָה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַכֹּהֵן מֶה אַתֶּם עֹשִׂים:

י״ט וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַחֲרֵשׁ שִׂים־יָדְךָ עַל־פִּיךָ וְלֵךְ עִמָּנוּ וְהְיֵה־לָנוּ לְאָב וּלְכֹהֵן הֲטוֹב | הֱיוֹתְךָ כֹהֵן לְבֵית־אִישׁ אֶחָד אוֹ הֱיוֹתְךָ כֹהֵן לְשֵׁבֶט וּלְמִשְׁפָּחָה בְּיִשְׂרָאֵל:

כ׳ וַיִּיטַב־לֵב הַכֹּהֵן וַיִּקַּח אֶת־הָאֵפוֹד וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַפֶּסֶל וַיָּבֹא בְּקֶרֶב הָעָם:

כ״א וַיִּפְנוּ וַיֵּלְכוּ וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַטַּף וְאֶת־הַמִּקְנֶה וְאֶת־הַכְּבוּדָה לְפְנֵיהֶם:

ואת הכבודה. משאות, כל דבר שהוא כבד בהליכתו שאינו יכול לרוץ אם ירדפו בני המקום אחריהם:

הכבודה. פיזנטו״מא בלע״ז:

כ״ב הֵמָּה הִרְחִיקוּ מִבֵּית מִיכָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בַּבָּתִּים אֲשֶׁר עִם־בֵּית מִיכָה נִזְעָקוּ וַיַּדְבִּיקוּ אֶת־בְּנֵי־דָן:

כ״ג וַיִּקְרְאוּ אֶל־בְּנֵי־דָן וַיַּסֵּבּוּ פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ לְמִיכָה מַה־לְּךָ כִּי נִזְעָקְתָּ:

ויסבו פניהם. בני דן אל הקוראים אליהם:

כ״ד וַיֹּאמֶר אֶת־אֱלֹהַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לְקַחְתֶּם וְאֶת־הַכֹּהֵן וַתֵּלְכוּ וּמַה־לִּי עוֹד וּמַה־זֶּה תֹּאמְרוּ אֵלַי מַה־לָּךְ׃

ומה לי עוד. ומה נשאר לי עוד:

כ״ה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־דָן אַל־תַּשְׁמַע קוֹלְךָ עִמָּנוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם אֲנָשִׁים מָרֵי נֶפֶשׁ וְאָסַפְתָּה נַפְשְׁךָ וְנֶפֶשׁ בֵּיתֶךָ׃

אנשים מרי נפש. כעסנים שיש בסיעתנו:

כ״ו וַיֵּלְכוּ בְנֵי־דָן לְדַרְכָּם וַיַּרְא מִיכָה כִּי־חֲזָקִים הֵמָּה מִמֶּנּוּ וַיִּפֶן וַיָּשָׁב אֶל־בֵּיתוֹ׃

כ״ז וְהֵמָּה לָקְחוּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה מִיכָה וְאֶת־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר הָיָה־לוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־לַיִשׁ עַל־עַם שֹׁקֵט וּבֹטֵחַ וַיַּכּוּ אוֹתָם לְפִי־חָרֶב וְאֶת־הָעִיר שָׂרְפוּ בָאֵשׁ׃

ליש. שם העיר, ובספר יהושע (יט מז) קורא שמה ׳לשם׳, על שם שמצאו שם אבן טובה ששמה ׳לשם׳, והיא היתה על החשן לשבט דן, שמו כתוב על ׳לשם׳, וידעו שבאמת היא נחלתם:

כ״ח וְאֵין מַצִּיל כִּי רְחוֹקָה־הִיא מִצִּידוֹן וְדָבָר אֵין לָהֶם עִם־אָדָם וְהִיא בָּעֵמֶק אֲשֶׁר לְבֵית־רְחוֹב וַיִּבְנוּ אֶת־הָעִיר וַיֵּשְׁבוּ בָהּ׃

כ״ט וַיִּקְרְאוּ שֵׁם־הָעִיר דָּן בְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם אֲשֶׁר יוּלַד לְיִשְׂרָאֵל וְאוּלָם לַיִשׁ שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃

ל׳ וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי־דָן אֶת־הַפָּסֶל וְיוֹנָתָן בֶּן־גֵּרְשֹׁם בֶּן־מְנַשֶּׁה הוּא וּבָנָיו הָיוּ כֹהֲנִים לְשֵׁבֶט הַדָּנִי עַד־יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ׃

בן מנשה. מפני כבודו של משה כתוב נו״ן לשנות את השם, ונכתב תלויה לומר שלא היה מנשה אלא משה:

עד יום גלות הארץ. בימי סנחריב בגלות ראשונה:

ל״א וַיָּשִׂימוּ לָהֶם אֶת־פֶּסֶל מִיכָה אֲשֶׁר עָשָׂה כָּל־יְמֵי הֱיוֹת בֵּית־הָאֱלֹהִים בְּשִׁלֹה׃ {פ}

פרק י״ט

א׳ וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶלֶךְ אֵין בְּיִשְׂרָאֵל וַיְהִי | אִישׁ לֵוִי גָּר בִּירֵכְתֵי הַר־אֶפְרַיִם וַיִּקַּח־לוֹ אִשָּׁה פִּילֶגֶשׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה׃

ב׳ וַתִּזְנֶה עָלָיו פִּילַגְשׁוֹ וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ אֶל־בֵּית אָבִיהָ אֶל־בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַתְּהִי־שָׁם יָמִים אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים׃

ותזנה עליו פילגשו. זנתה מביתו אל החוץ כל לשון זנות אינו אלא לשון ״יוצאת״ (תרגום אונקלוס בראשית לד לא): נפקת ברא, יוצאת מבעלה לאהוב את אחרים:

ג׳ וַיָּקָם אִישָׁהּ וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ לְדַבֵּר עַל־לִבָּהּ (להשיבו) [לַהֲשִׁיבָהּ] וְנַעֲרוֹ עִמּוֹ וְצֶמֶד חֲמֹרִים וַתְּבִיאֵהוּ בֵּית אָבִיהָ וַיִּרְאֵהוּ אֲבִי הַנַּעֲרָה וַיִּשְׂמַח לִקְרָאתוֹ׃

ד׳ וַיַּחֲזֵק־בּוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי הַנַּעֲרָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיָּלִינוּ שָׁם׃

ה׳ וַיְהִי בַּיּוֹם הָרְבִיעִי וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיָּקָם לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־חָתְנוֹ סְעָד לִבְּךָ פַּת־לֶחֶם וְאַחַר תֵּלֵכוּ׃

ו׳ וַיֵּשְׁבוּ וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וַיִּשְׁתְּוּ וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הָאִישׁ הוֹאֶל־נָא וְלִין וְיִיטַב לִבֶּךָ׃

הואל נא ולין. הלילה:

ז וַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת וַיִּפְצַר־בּוֹ חֹתְנוֹ וַיָּשָׁב וַיָּלֶן שָׁם׃

ח וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר | אֲבִי הַנַּעֲרָה סְעָד־נָא לְבָבֶךָ וְהִתְמַהְמְהוּ עַד־נְטוֹת הַיּוֹם וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם׃

ט וַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת הוּא וּפִילַגְשׁוֹ וְנַעֲרוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי הַנַּעֲרָה הִנֵּה נָא רָפָה הַיּוֹם לַעֲרוֹב לִינוּ־נָא הִנֵּה חַנּוֹת הַיּוֹם לִין פֹּה וְיִיטַב לְבָבֶךָ וְהַשְׁכַּמְתֶּם מָחָר לְדַרְכְּכֶם וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶךָ׃

רפה. השמש מגבורתו ונטה לערוב׃

הנה חנות היום. עת שכל הולכי דרכים נוטים לחנות בבית׃

י וְלֹא־אָבָה הָאִישׁ לָלוּן וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֹא עַד־נֹכַח יְבוּס הִיא יְרוּשָׁלָם וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים וּפִילַגְשׁוֹ עִמּוֹ׃

יא הָם עִם־יְבוּס וְהַיּוֹם רַד מְאֹד וַיֹּאמֶר הַנַּעַר אֶל־אֲדֹנָיו לְכָה־נָּא וְנָסוּרָה אֶל־עִיר־הַיְבוּסִי הַזֹּאת וְנָלִין בָּהּ׃

יב וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָיו לֹא נָסוּר אֶל־עִיר נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵנָּה וְעָבַרְנוּ עַד־גִּבְעָה׃

עד גבעה. גבעת בנימן׃

יג וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ לְךָ וְנִקְרְבָה בְּאַחַד הַמְּקֹמוֹת וְלַנּוּ בַּגִּבְעָה אוֹ בָרָמָה׃

ולנו. כמו ולננו, דגשות הנו״ן במקום נו״ן שניה׃

יד וַיַּעַבְרוּ וַיֵּלְכוּ וַתָּבֹא לָהֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֵצֶל הַגִּבְעָה אֲשֶׁר לְבִנְיָמִן׃

טו וַיָּסֵרוּ שָׁם לָבוֹא לָלוּן בַּגִּבְעָה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בִּרְחוֹב הָעִיר וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף־אוֹתָם הַבַּיְתָה לָלוּן׃

טז וְהִנֵּה | אִישׁ זָקֵן בָּא מִן־מַעֲשֵׂהוּ מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וְהָאִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם וְהוּא־גָר בַּגִּבְעָה וְאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם בְּנֵי יְמִינִי׃

יז וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הָאִישׁ הָאוֹרֵחַ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזָּקֵן אָנָה תֵלֵךְ וּמֵאַיִן תָּבוֹא׃

יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֹבְרִים אֲנַחְנוּ מִבֵּית־לֶחֶם יְהוּדָה עַד־יַרְכְּתֵי הַר־אֶפְרַיִם מִשָּׁם אָנֹכִי וָאֵלֵךְ עַד־בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וְאֶת־בֵּיתִ֖ יְהוָה֑ אֲנִי הֹלֵךְ וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתִי הַבָּיְתָה׃

ואת בית ה׳. לשילה אני הולך׃

יט וְגַם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא יֵשׁ לַחֲמוֹרֵינוּ וְגַם לֶחֶם וָיַיִן יֶשׁ־לִי וְלַאֲמָתֶךָ וְלַנַּעַר עִם־עֲבָדֶיךָ אֵין מַחְסוֹר כָּל־דָּבָר׃

כ וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזָּקֵן שָׁלוֹם לָךְ רַק כָּל־מַחְסוֹרְךָ עָלַי רַק בָּרְחוֹב אַל־תָּלֶן׃

כא וַיְבִיאֵהוּ לְבֵיתוֹ (ויבול) [וַיָּבָל] לַחֲמוֹרִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃

ויבל לחמורים. ויתן יבול לחמורים, ׳ויבל׳ אפרוונד״ר בלע״ז׃

כב הֵמָּה מֵיטִיבִים אֶת־לִבָּם וְהִנֵּה אַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי בְנֵי־בְלִיַּעַל נָסַבּוּ אֶת־הַבַּיִת מִתְדַּפְּקִים עַל־הַדָּלֶת וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָאִישׁ בַּעַל הַבַּיִת הַזָּקֵן לֵאמֹר הוֹצֵא אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא אֶל־בֵּיתְךָ וְנֵדָעֲנוּ׃

ונדענו. משכב זכור׃

כ״ג וַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם הָאִישׁ֮ בַּעַל הַבַּיִת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־אַחַי אַל־תָּרֵעוּ נָא אַחֲרֵי אֲשֶׁר־בָּא הָאִישׁ הַזֶּה֮ אֶל־בֵּיתִי אַל־תַּעֲשׂוּ אֶת־הַנְּבָלָה הַזֹּאת׃

כ״ד הִנֵּה בִתִּי הַבְּתוּלָה וּפִילַגְשֵׁהוּ אוֹצִיאָה־נָּא אוֹתָם֮ וַעַנּוּ אוֹתָם֮ וַעֲשׂוּ לָהֶם הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְלָאִישׁ הַזֶּה֮ לֹא תַעֲשׂוּ דְּבַר הַנְּבָלָה הַזֹּאת׃

כ״ה וְלֹא־אָבוּ הָאֲנָשִׁים֮ לִשְׁמֹעַ לוֹ וַיַּחֲזֵק הָאִישׁ֮ בְּפִילַגְשׁוֹ וַיֹּצֵא אֲלֵיהֶם הַחוּץ וַיֵּדְעוּ אוֹתָהּ֮ וַיִּתְעַלְלוּ־בָהּ כָּל־הַלַּיְלָה֮ עַד־הַבֹּקֶר וַיְשַׁלְּחוּהָ (בעלות) [כַּעֲלוֹת] הַשָּׁחַר׃

כ״ו וַתָּבֹא הָאִשָּׁה לִפְנוֹת הַבֹּקֶר וַתִּפֹּל פֶּתַח בֵּית־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אֲדוֹנֶיהָ שָׁם עַד־הָאוֹר׃

כ״ז וַיָּקָם אֲדֹנֶיהָ בַּבֹּקֶר וַיִּפְתַּח֮ דַּלְתוֹת הַבַּיִת וַיֵּצֵא לָלֶכֶת לַדַּרְכּוֹ וְהִנֵּה הָאִשָּׁה פִּילַגְשׁוֹ נֹפֶלֶת֮ פֶּתַח הַבַּיִת וְיָדֶיהָ עַל־הַסָּף׃

כ״ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ קוּמִי וְנֵלֵכָה וְאַיִן עֹנֶה וַיִּקָּחֶהָ֮ עַל־הַחֲמוֹר וַיָּקָם הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ לִמְקֹמוֹ׃

> **ואין עונה.** כי מתה׃

כ״ט וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת֮ וַיַּחֲזֵק בְּפִילַגְשׁוֹ וַיְנַתְּחֶהָ֮ לַעַצְמֶיהָ לִשְׁנֵים עָשָׂר נְתָחִים וַיְשַׁלְּחֵהָ֮ בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל׃

ל׳ וְהָיָה כָּל־הָרֹאֶה וְאָמַר֮ לֹא־נִהְיְתָה וְלֹא־נִרְאֲתָה֮ כָּזֹאת לְמִיּוֹם עֲלוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל֮ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה שִׂימוּ־לָכֶם עָלֶיהָ עֲצוּ וְדַבֵּרוּ׃ {פ}

פרק כ׳

א׳ וַיֵּצְאוּ֮ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל֮ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה כְּאִישׁ אֶחָד לְמִדָּן֮ וְעַד־בְּאֵר שָׁבַע וְאֶרֶץ הַגִּלְעָד֮ אֶל־יְהוָה הַמִּצְפָּה׃

ב׳ וַיִּתְיַצְּבוּ֮ פִּנּוֹת כָּל־הָעָם כֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל֮ בִּקְהַל עַם הָאֱלֹהִים֮ אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי שֹׁלֵף־חָרֶב׃ {פ}

> **פנות כל העם.** (תרגום:) רישי כל עמא׃

ג׳ וַיִּשְׁמְעוּ֮ בְּנֵי בִנְיָמִן֮ כִּי־עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל֮ הַמִּצְפָּה֮ וַיֹּאמְרוּ֮ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל֮ דַּבְּרוּ֮ אֵיכָה נִהְיְתָה הָרָעָה הַזֹּאת׃

ד׳ וַיַּעַן הָאִישׁ הַלֵּוִי֮ אִישׁ הָאִשָּׁה הַנִּרְצָחָה֮ וַיֹּאמַר֮ הַגִּבְעָתָה֮ אֲשֶׁר לְבִנְיָמִן֮ בָּאתִי אֲנִי וּפִילַגְשִׁי לָלוּן׃

ה׳ וַיָּקֻמוּ עָלַי֮ בַּעֲלֵי הַגִּבְעָה֮ וַיָּסֹבּוּ עָלַי֮ אֶת־הַבַּיִת֮ לַיְלָה֮ אוֹתִי֮ דָּמוּ֮ לַהֲרֹג֮ וְאֶת־פִּילַגְשִׁי֮ עִנּוּ֮ וַתָּמֹת׃

> **דמו להרוג.** כוונו להרוג, אנישמינט״ר בלע״ז׃

ו׳ וָאֹחֶז בְּפִילַגְשִׁי֮ וָאֲנַתְּחֶהָ֮ וָאֲשַׁלְּחֶהָ֮ בְּכֹל־שְׂדֵה נַחֲלַת יִשְׂרָאֵל֮ כִּי עָשׂוּ זִמָּה וּנְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל׃

ז׳ הִנֵּה כֻלְּכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל֮ הָבוּ לָכֶם דָּבָר וְעֵצָה הֲלֹם׃

ח׳ וַיָּקָם֮ כָּל־הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד לֵאמֹר֮ לֹא נֵלֵךְ֮ אִישׁ לְאָהֳלוֹ֮ וְלֹא נָסוּר אִישׁ לְבֵיתוֹ׃

ט׳ וְעַתָּה זֶה הַדָּבָר֮ אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה לַגִּבְעָה֮ עָלֶיהָ בְּגוֹרָל׃

י וְלָקַחְנוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים לַמֵּאָה לְכָל | שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵאָה לָאֶלֶף וְאֶלֶף לָרְכָבָה לָקַחַת צֵדָה לָעָם לַעֲשׂוֹת לְבוֹאָם לָגֶבַע בִּנְיָמִן כְּכֹל הַנִּבְלָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל׃

לעשות לבואם. לביאתם זו לגבעת בנימין ׳ככל הנבלה׳ וגו׳׃

יא וַיֵּאָסֵף כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים׃ {פ}

חברים. שוים בעצה אחת׃

יב וַיִּשְׁלְחוּ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים בְּכָל־שִׁבְטֵי בִנְיָמִן לֵאמֹר מָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נִהְיְתָה בָּכֶם׃

בכל שבטי בנימן. עשרה שבטים נחשבו עשרה משפחותיו, שיהיו מרחל שנים עשר שבטים׃

יג וְעַתָּה תְּנוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְנָמִיתֵם וּנְבַעֲרָה רָעָה מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא אָבוּ [בְּנֵי] בִנְיָמִן לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל אֲחֵיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

יד וַיֵּאָסְפוּ בְנֵי־בִנְיָמִן מִן־הֶעָרִים הַגִּבְעָתָה לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

טו וַיִּתְפָּקְדוּ בְּנֵי בִנְיָמִן בַּיּוֹם הַהוּא מֵהֶעָרִים עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב לְבַד מִיֹּשְׁבֵי הַגִּבְעָה הִתְפָּקְדוּ שְׁבַע מֵאוֹת אִישׁ בָּחוּר׃

טז מִכֹּל | הָעָם הַזֶּה שְׁבַע מֵאוֹת אִישׁ בָּחוּר אִטֵּר יַד־יְמִינוֹ כָּל־זֶה קֹלֵעַ בָּאֶבֶן אֶל־הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטִא׃ {פ}

אטר יד ימינו. גמודי יד ימינם, לא היו שולטים בה כאילו היתה אטומה, כמו (תהלים סט טז): אל תאטר עלי באר פיה׃

כל זה. שבע מאות איש הללו׃

אל השערה. לחוט השער׃

ולא יחטיא. לא ישגה׃

יז וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל הִתְפָּקְדוּ לְבַד מִבִּנְיָמִן אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב כָּל־זֶה אִישׁ מִלְחָמָה׃

יח וַיָּקֻמוּ וַיַּעֲלוּ בֵּית־אֵל וַיִּשְׁאֲלוּ בֵאלֹהִים וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ בַתְּחִלָּה לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי בִנְיָמִן וַיֹּאמֶר יְהוָה יְהוּדָה בַתְּחִלָּה׃

יהודה בתחלה. אבל לא בחנו לשאול אם לנצח אם לינצח, ובאחרונה שבחנו, אמר (פסוק כח): עלו כי מחר אתננו בידך, השכימו והשלימו דבריהם׃

יט וַיָּקוּמוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּבֹּקֶר וַיַּחֲנוּ עַל־הַגִּבְעָה׃

כ וַיֵּצֵא אִישׁ יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה עִם־בִּנְיָמִן וַיַּעַרְכוּ אִתָּם אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה אֶל־הַגִּבְעָה׃

כא וַיֵּצְאוּ בְנֵי־בִנְיָמִן מִן־הַגִּבְעָה וַיַּשְׁחִיתוּ בְיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ אָרְצָה׃

וישחיתו. נענשו על שלא קנאו כמו כן במעשה דמות מיכה שהיה כבר׃

כב וַיִּתְחַזַּק הָעָם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיֹּסִפוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָרְכוּ שָׁם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן׃

כג וַיַּעֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכּוּ לִפְנֵי־יְהוָה עַד־הָעֶרֶב וַיִּשְׁאֲלוּ בַיהוָה לֵאמֹר הַאוֹסִיף לָגֶשֶׁת לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי בִנְיָמִן אָחִי וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲלוּ אֵלָיו׃ {פ}

כ״ד וַיִּקְרְבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי׃

כ״ה וַיֵּצֵא בִנְיָמִן ׀ לִקְרָאתָם ׀ מִן־הַגִּבְעָה בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַיַּשְׁחִיתוּ בִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד שְׁמֹנַת עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ אַרְצָה כָּל־אֵלֶּה שֹׁלְפֵי חָרֶב׃

כ״ו וַיַּעֲלוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם וַיָּבֹאוּ בֵית־אֵל וַיִּבְכּוּ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה וַיָּצֻמוּ בַיּוֹם־הַהוּא עַד־הָעֶרֶב וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת וּשְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃

כ״ז וַיִּשְׁאֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּיהוָה וְשָׁם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים בַּיָּמִים הָהֵם׃

כ״ח וּפִינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן עֹמֵד ׀ לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר הַאוֹסִף עוֹד לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי־בִנְיָמִן אָחִי אִם־אֶחְדַּל וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ׃

כ״ט וַיָּשֶׂם יִשְׂרָאֵל אֹרְבִים אֶל־הַגִּבְעָה סָבִיב׃ {פ}

ל׳ וַיַּעֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיַּעַרְכוּ אֶל־הַגִּבְעָה כְּפַעַם בְּפָעַם׃

ל״א וַיֵּצְאוּ בְנֵי־בִנְיָמִן לִקְרַאת הָעָם נִתָּקוּ מִן־הָעִיר וַיָּחֵלּוּ לְהַכּוֹת מֵהָעָם חֲלָלִים כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם בַּמְסִלּוֹת אֲשֶׁר אַחַת עֹלָה בֵית־אֵל וְאַחַת גִּבְעָתָה בַּשָּׂדֶה כִּשְׁלֹשִׁים אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל׃

ל״ב וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי בִנְיָמִן נִגָּפִים הֵם לְפָנֵינוּ כְּבָרִאשֹׁנָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ נָנוּסָה וְנִתַּקְנוּהוּ מִן־הָעִיר אֶל־הַמְסִלּוֹת׃

ל״ג וְכָל ׀ אִישׁ יִשְׂרָאֵל קָמוּ מִמְּקוֹמוֹ וַיַּעַרְכוּ בְּבַעַל תָּמָר וְאֹרֶב יִשְׂרָאֵל מֵגִיחַ מִמְּקֹמוֹ מִמַּעֲרֵה גָּבַע׃

> **בבעל תמר.** במישר יריחו׃
>
> **מגיח.** נמשך, כמו (איוב מ כג): יגיח ירדן אל פיהו ; (תהלים כב י): גחי מבטן׃
>
> **ממערה גבע.** ממקום צר, ערותה וגלויה של גבעת בנימין, מקום תורפה שלה שהיא נוחה ליכבש משם, כמו (בראשית מב ט): לראות את ערות הארץ באתם׃

ל״ד וַיָּבֹאוּ מִנֶּגֶד לַגִּבְעָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ בָּחוּר מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וְהַמִּלְחָמָה כָּבֵדָה וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי־נִגְּעָת עֲלֵיהֶם הָרָעָה׃ {פ}

ל״ה וַיִּגֹּף יְהוָה ׀ אֶת־בִּנְיָמִן לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁחִיתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָמִן בַּיּוֹם הַהוּא עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וּמֵאָה אִישׁ כָּל־אֵלֶּה שֹׁלְפֵי חָרֶב׃

ל״ו וַיִּרְאוּ בְנֵי־בִנְיָמִן כִּי נִגָּפוּ וַיִּתְּנוּ אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מָקוֹם לְבִנְיָמִן כִּי בָטְחוּ אֶל־הָאֹרֵב אֲשֶׁר־שָׂמוּ אֶל־הַגִּבְעָה׃

> **ויתנו איש ישראל.** אשר בשדה, מקום לבנימן לברוח אל הגבעה, כי סמכו ישראל על האורב שיצאו לקראתם׃

ל״ז וְהָאֹרֵב הֵחִישׁוּ וַיִּפְשְׁטוּ אֶל־הַגִּבְעָה וַיִּמְשֹׁךְ הָאֹרֵב וַיַּךְ אֶת־כָּל־הָעִיר לְפִי־חָרֶב׃

> **וימשוך האורב.** משך בשופר ; דבר אחר: משך בשופר העם אשר אתו, אל העיר׃

ל״ח וְהַמּוֹעֵד הָיָה לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל עִם־הָאֹרֵב הָרֶב לְהַעֲלוֹתָם מַשְׂאַת הֶעָשָׁן מִן־הָעִיר׃

> **והמועד היה.** מתחלה היה אות בין ישראל ובין האורב, להיות האורב מרבה להעלות עשן העיר, ויבינו ישראל אשר לכד האורב את הגבעה׃
>
> **משאת העשן.** גובה העשן׃

ל״ט וַיֵּהָפֵךְ אִישׁ־יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה וּבִנְיָמִן הֵחֵל לְהַכּוֹת חֲלָלִים בְּאִישׁ־יִשְׂרָאֵל כִּשְׁלֹשִׁים אִישׁ כִּי אָמְרוּ אַךְ נִגּוֹף נִגָּף הוּא לְפָנֵינוּ כַּמִּלְחָמָה הָרִאשֹׁנָה׃

ויהפך איש ישראל. עכשיו חוזר לתחלת הדברים ושונה ומפרש, עשרים וחמשה אלף שכתבנו למעלה (פסוק לה), כיצד נפלו והיכן נפלו׃

מ׳ וְהַמַּשְׂאֵת הֵחֵלָּה לַעֲלוֹת מִן־הָעִיר עַמּוּד עָשָׁן וַיִּפֶן בִּנְיָמִן אַחֲרָיו וְהִנֵּה עָלָה כְלִיל־הָעִיר הַשָּׁמָיְמָה׃

מ״א וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל הָפַךְ וַיִּבָּהֵל אִישׁ בִּנְיָמִן כִּי רָאָה כִּי־נָגְעָה עָלָיו הָרָעָה׃

מ״ב וַיִּפְנוּ לִפְנֵי אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר וְהַמִּלְחָמָה הִדְבִּיקָתְהוּ וַאֲשֶׁר מֵהֶעָרִים מַשְׁחִיתִים אוֹתָו בְּתוֹכוֹ׃

ואשר מהערים. האורב שנכנס בעיר, משחיתים אותו בתוך השבט, בתוך העיר׃

מ״ג כִּתְּרוּ אֶת־בִּנְיָמִן הִרְדִּיפֻהוּ מְנוּחָה הִדְרִיכֻהוּ עַד נֹכַח הַגִּבְעָה מִמִּזְרַח־שָׁמֶשׁ׃

כתרו את בנימן. הקיפו את בנימן ככתר המקיף את הראש, וכן (תהלים כב ג): אבירי בשן כתרוני, וכן (חבקוק א ד): כי רשע מכתיר את הצדיק, וכן גם בלשון עטרה נקראת הקפה (שמואל א כג כו): ושאול ואנשיו עוטרים אל דוד ואל אנשיו לתפשם׃

הרדיפוהו. קוראים אחריו רדיפה, צועקים זה לזה לרדוף׃

מנוחה הדריכוהו. אצל הערים שהם נוחים בהם, שם הדביקוהו׃

הדריכוהו. השיגוהו, ויש דוגמתו בלשון גמרא (כתובות ס ב): רהט בתריה פרסא בחלא ולא אדרכיה׃

עד נוכח הגבעה. ממזרחה של גבעה׃

מ״ד וַיִּפְּלוּ מִבִּנְיָמִן שְׁמֹנָה־עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ אֶת־כָּל־אֵלֶּה אַנְשֵׁי־חָיִל׃

ויפלו מבנימן שמונה עשר אלף. בשדה בתוך המלחמה׃

מ״ה וַיִּפְנוּ וַיָּנֻסוּ הַמִּדְבָּרָה אֶל־סֶלַע הָרִמּוֹן וַיְעוֹלְלֻהוּ בַּמְסִלּוֹת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ וַיִּדְבְּקוּ אַחֲרָיו עַד־גִּדְעֹם וַיַּכּוּ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אִישׁ׃

ויעוללהו. הריגה אחר הריגה, כעוללות שאחר הבציר׃

חמשת אלפים איש. הרי עשרים ושלשה אלף׃

עד גדעום. שם מקום׃

ויכו ממנו אלפים איש. הרי עשרים וחמשה אלף האמור למעלה (פסוק לה), והמאה הכתובים למעלה (שם), לא פירש היכן נפלו׃

מ״ו וַיִּהְיוּ כָל־הַנֹּפְלִים מִבִּנְיָמִן עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה אַנְשֵׁי־חָיִל׃

מ״ז וַיִּפְנוּ וַיָּנֻסוּ הַמִּדְבָּרָה אֶל־סֶלַע הָרִמּוֹן שֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּשְׁבוּ בְּסֶלַע רִמּוֹן אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים׃

מ״ח וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל שָׁבוּ אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן וַיַּכּוּם לְפִי־חָרֶב מֵעִיר מְתֹם עַד־בְּהֵמָה עַד כָּל־הַנִּמְצָא גַּם כָּל־הֶעָרִים הַנִּמְצָאוֹת שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ׃ {פ}

שבו אל בני בנימן. בכל הערים׃

מעיר מתם. התמו כל יושבי הערים׃

ועד בהמה. ואנשים בכלל 'מתום' היו, ש'מתום' לשון כליה הוא ויש לתמוה על אלף היכן הם, שהרי עשרים ושש אלף התפקדו מן הערים, ומן הגבעה שש מאות, וכאן מנה בנופלים עשרים וחמשה אלף ומאה איש, ושש מאות נמלטו אל סלע הרמון, והאלף ברחו אל הערים ונפלו למחרת כששבו בני ישראל אל ערי בנימין להחרים הנשים והטף׃

פרק כ״א

א׳ וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא־יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה׃

ב׳ וַיָּבֹא הָעָם֙ בֵּית־אֵ֔ל וַיֵּשְׁבוּ שָׁם֙ עַד־הָעֶ֔רֶב לִפְנֵ֖י הָאֱלֹהִ֑ים וַיִּשְׂאוּ֙ קוֹלָ֣ם וַיִּבְכּ֔וּ בְּכִ֖י גָּד֥וֹל׃

ג׳ וַיֹּאמְרוּ֙ לָמָ֣ה יְהוָ֔ה אֱלֹהֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל הָיְתָ֣ה זֹּ֔את בְּיִשְׂרָאֵ֕ל לְהַפְקֵ֥ד הַיּ֛וֹם מִיִּשְׂרָאֵ֖ל שֵׁ֣בֶט אֶחָֽד׃

להפקד. להגרע׃

ד׳ וַיְהִי֙ מִמָּחֳרָ֔ת וַיַּשְׁכִּימוּ֙ הָעָ֔ם וַיִּבְנוּ־שָׁ֖ם מִזְבֵּ֑חַ וַיַּעֲל֥וּ עֹלֹ֖ת וּשְׁלָמִֽים׃ {פ}

ה׳ וַיֹּאמְרוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל מִ֤י אֶֽחָד֙ לֹא־עָלָ֣ה בַקָּהָ֔ל מִכֹּל֙ שִׁבְטֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶל־יְהוָ֑ה כִּ֣י הַשְּׁבוּעָ֤ה הַגְּדוֹלָה֙ הָיְתָ֣ה לַאֲשֶׁ֔ר לֹא־עָלָ֖ה אֶל־יְהוָ֣ה הַמִּצְפָּ֑ה לֵאמֹ֖ר מ֥וֹת יוּמָֽת׃

ו׳ וַיִּנָּחֲמוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶל־בִּנְיָמִ֖ן אָחִ֑יו וַיֹּאמְר֗וּ נִגְדַּ֛ע הַיּ֥וֹם שֵׁ֖בֶט אֶחָ֥ד מִיִּשְׂרָאֵֽל׃

וינחמו. שבו לחשוב עליהם מחשבת פליטה׃

ז׳ מַה־נַּעֲשֶׂ֣ה לָהֶ֔ם לַנּוֹתָרִ֖ים לָנָשִׁ֑ים וַאֲנַ֨חְנוּ֙ נִשְׁבַּ֣עְנוּ בַיהוָ֔ה לְבִלְתִּ֥י תֵת־לָהֶ֖ם מִבְּנוֹתֵ֥ינוּ לָנָשִֽׁים׃

ח׳ וַיֹּאמְרוּ֙ מִ֣י אֶחָ֔ד מִשִּׁבְטֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל אֲשֶׁ֣ר לֹא־עָלָ֗ה אֶל־יְהוָה֙ הַמִּצְפָּ֔ה וְהִנֵּ֥ה לֹא בָ֛א־אִ֥ישׁ אֶל־הַמַּחֲנֶ֖ה מִיָּבֵ֣ישׁ גִּלְעָ֑ד אֶל־הַקָּהָֽל׃

ט׳ וַיִּתְפָּקֵ֣ד הָעָ֔ם וְהִנֵּ֥ה אֵין־שָׁ֖ם מֵיּוֹשְׁבֵ֥י יָבֵ֖שׁ גִּלְעָֽד׃

י׳ וַיִּשְׁלְחוּ־שָׁ֣ם הָעֵדָ֗ה שְׁנֵים־עָשָׂ֤ר אֶ֙לֶף֙ אִ֣ישׁ מִבְּנֵ֣י הֶחָ֔יִל וַיְצַוּוּ֙ אוֹתָ֣ם לֵאמֹ֔ר לְכ֣וּ וְהִכִּיתֶ֔ם אֶת־יוֹשְׁבֵ֖י יָבֵ֣שׁ גִּלְעָ֑ד לְפִי־חָ֖רֶב וְהַנָּשִׁ֥ים וְהַטָּֽף׃

י״א וְזֶ֣ה הַדָּבָ֔ר אֲשֶׁ֥ר תַּעֲשׂ֖וּ כָּל־זָכָ֣ר וְכָל־אִשָּׁ֑ה יְדַעַ֥ת מִשְׁכַּב־זָ֖כָר תַּחֲרִֽימוּ׃

י״ב וַיִּמְצְא֗וּ מִיּוֹשְׁבֵי֙ | יָבֵ֣ישׁ גִּלְעָ֔ד אַרְבַּ֥ע מֵא֖וֹת נַעֲרָ֣ה בְתוּלָ֑ה אֲשֶׁ֤ר לֹא־יָדְעָה֙ אִ֣ישׁ לְמִשְׁכַּ֣ב זָכָ֔ר וַיָּבִ֣אוּ אוֹתָ֔ם אֶל־הַמַּחֲנֶ֖ה שִׁלֹ֑ה אֲשֶׁ֥ר בְּאֶֽרֶץ־כְּנָֽעַן׃ {פ}

ארבע מאות. נערה בתולה הושיבום על פי חביות של יין, בעולה ריחה נודף, בתולה אין ריחה נודף׃

י״ג וַיִּשְׁלְחוּ֙ כָּל־הָעֵדָ֔ה וַיְדַבְּר֖וּ אֶל־בְּנֵ֣י בִנְיָמִ֑ן אֲשֶׁ֥ר בְּסֶ֖לַע רִמּ֑וֹן וַיִּקְרְא֥וּ לָהֶ֖ם שָׁלֽוֹם׃

י״ד וַיָּשָׁב֙ בִּנְיָמִ֣ן בָּעֵ֔ת הַהִ֖יא וַיִּתְּנ֣וּ לָהֶ֗ם הַנָּשִׁים֙ אֲשֶׁ֣ר חִיּ֔וּ מִנְּשֵׁ֖י יָבֵ֣שׁ גִּלְעָ֑ד וְלֹא־מָצְא֥וּ לָהֶ֖ם כֵּֽן׃

ולא מצאו להם. לא ספקו להם׃

ט״ו וְהָעָ֗ם נִחַם֙ לְבִנְיָמִ֔ן כִּֽי־עָשָׂ֥ה יְהוָ֖ה פֶּ֣רֶץ בְּשִׁבְטֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

ט״ז וַיֹּאמְרוּ֙ זִקְנֵ֣י הָעֵדָ֔ה מַה־נַּעֲשֶׂ֥ה לַנּוֹתָרִ֖ים לָנָשִׁ֑ים כִּֽי־נִשְׁמְדָ֥ה מִבִּנְיָמִ֖ן אִשָּֽׁה׃

י״ז וַיֹּאמְרוּ֙ יְרֻשַּׁ֣ת פְּלֵיטָ֔ה לְבִנְיָמִ֖ן וְלֹא־יִמָּחֶ֣ה שֵׁ֑בֶט מִיִּשְׂרָאֵֽל׃

ירושת פליטה. נחלת השבט נשארה ריקנית, הבו עצה שיולידו בנים ויחזיקו בנחלתם הפליטה הנשארת, ולא ימחה שבט מישראל׃

י״ח וַאֲנַ֨חְנוּ֙ לֹ֣א נוּכַ֔ל לָתֵת־לָהֶ֥ם נָשִׁ֖ים מִבְּנוֹתֵ֑ינוּ כִּֽי־נִשְׁבְּעוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל לֵאמֹ֕ר אָר֥וּר נֹתֵ֖ן אִשָּׁ֥ה לְבִנְיָמִֽן׃ {ס}

י״ט וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה חַג־יְהוָה בְּשִׁלוֹ מִיָּמִים | יָמִימָה אֲשֶׁר מִצִּפּוֹנָה לְבֵית־אֵל מִזְרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ לִמְסִלָּה הָעֹלָה מִבֵּית־אֵל שְׁכֶמָה וּמִנֶּגֶב לִלְבוֹנָה׃

מזרחה השמש למסלה. במזרחה של מסילה, שילה בצפונה של בית אל ובדרומה של לבונה, ובמזרחה של מסילה העולה מבית אל שכמה׃

כ׳ (ויצו) [וַיְצַוּוּ] אֶת־בְּנֵי בִנְיָמִן לֵאמֹר לְכוּ וַאֲרַבְתֶּם בַּכְּרָמִים׃

כ״א וּרְאִיתֶם וְהִנֵּה אִם־יֵצְאוּ בְנוֹת־שִׁילוֹ לָחוּל בַּמְּחֹלוֹת וִיצָאתֶם מִן־הַכְּרָמִים וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אֵישׁ אִשְׁתּוֹ מִבְּנוֹת שִׁילוֹ וַהֲלַכְתֶּם אֶרֶץ בִּנְיָמִן׃

כ״ב וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ אֲבוֹתָם אוֹ אֲחֵיהֶם (לרוב) [לָרִיב ו] אֵלֵינוּ וְאָמַרְנוּ אֲלֵיהֶם חָנְנוּ אוֹתָם כִּי לֹא לָקַחְנוּ אִישׁ אִשְׁתּוֹ בַּמִּלְחָמָה כִּי לֹא אַתֶּם נְתַתֶּם לָהֶם כָּעֵת תֶּאְשָׁמוּ׃ {ס}

לריב אלינו. ללכת אלינו במלחמה׃

ואמרנו אליהם חנונו אותם. רחמנו עליהם כי אינם יודעים מה לעשות, ׳כי לא לקחנו איש אשתו במלחמה׳ של יבש גלעד אלא לארבע מאות איש מהם, ואם על השבועה אתם מקפידים, לא עון לכם בדבר ׳כי לא אתם נתתם להם׳ את בנותיכם שתהא לכם אשמה בדבר ושלום לכם אל תיראו׃

כ״ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי בִנְיָמִן וַיִּשְׂאוּ נָשִׁים לְמִסְפָּרָם מִן־הַמְּחֹלְלוֹת אֲשֶׁר גָּזָלוּ וַיֵּלְכוּ וַיָּשׁוּבוּ אֶל־נַחֲלָתָם וַיִּבְנוּ אֶת־הֶעָרִים וַיֵּשְׁבוּ בָּהֶם׃

כ״ד וַיִּתְהַלְּכוּ מִשָּׁם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא אִישׁ לִשִׁבְטוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ׃ {פ}

כ״ה בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה׃